

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/4

TÉL

HUNGARIAN MUSEUMS

Volume 11 Number 4

WINTER

Száz éves a Szépművészeti Múzeum

The 100-Year-Old Museum of Fine Arts

A múzeum homlokzata
The facade of the Museum of Fine Arts

Az előcsarnok
The vestibule of the museum
Fotók – Photos: Józsa Dénes

A reneszánsz folyosó részlete
Detail of the Renaissance corridor

Az antik kiállítás részlete
Detail of the antique exhibition
Fotók – Photos: Alexander Kmeth

A Művészet a századfordulón című
újrarendezett, állandó kiállítás részlete
The re-arranged permanent exhibition
"Art on The Turn of The Century", detail

A Régi Képtár olasz gyűjteményének
újrarendezett része (XIV-XV. század)
The re-arranged part of the Italian
collection of the Old Masters Gallery
(14th – 15th)
Fotók – Photos: Józsa Dénes

Száz éves a Szépművészeti Múzeum

A Szépművészeti Múzeum létesítéséről az 1896-os millenniumi törvény határozott. Az intézmény 2006-ban ünnepli alapításának századik évfordulóját. Először fordul elő lapunk történetében, hogy efféle évfordulóról az esemény előtt emlékezik meg. E szám írásai nemcsak a múzeum múltjával és jelenével, de a jövőjével is foglalkoznak. Olvashatunk eljövendő kiállításokról, az épülettel és a gyűjteményekkel kapcsolatos tervekről.

Annak idején Pulszky Károly olyan épületet képzelt el, amely reprezentatív kialakítású ugyan, mégis szerény háttérrel szolgál a benne őrzött és bemutatott műtárgyaknak. E keret, az épület rekonstrukciója némi megtorpanás után most is folyik. Mindez lehetővé teszi, hogy a gyűjteményekből minél gazdagabb válogatást ismerhessen meg a közönség. Azokból a gyűjteményekből, amelyek története szorosan összekapcsolódik a magyar műgyűjtés történetével, s amelyek révén a Szépművészeti Múzeum ma Közép-Európa egyik legjelentősebb művészeti múzeuma. E hírhez méltó munkatársainak tudományos, ismeretterjesztő, muzeológiai tevékenysége, s hagyományosan jelentősek az intézmény kölcsönzései, a külföldön önállóan megrendezett kiállítások, illetve a nagyszabású tárlatokon való részvétel. A múzeumok számára mind nehezebb feladat lépést tartani az egyre sokoldalúbb igényekkel, egyszerre megfelelni a szakma és a közönség elvárásainak. A műtárgyak őrzése, megóvása és közzététele olyan összetett és sokrétű tevékenység, amely a szakembertől sokféle területen kíván meg jártasságot, egyre szerteágazóbb ismeretek szükségesek a bonyolult feladatok ellátásához. Az eltelt száz év egyben módot ad az összegzésre, áttekintésre, múlt és jelen összevetésére, új törekvések megfogalmazására.

Az évforduló megünneplése minden bizonnyal méltó lesz az eseményhez, a tervezett kiállítások a múzeum gyűjteményeinek leginkább különleges, az országhatárokon túl is híres, elismert és irigvelt műtárgyait mutatják majd be, s remélhetjük, hogy a korábbiakhoz hasonlóan rengeteg látogatót vonzanak majd.

Basics Beatrix

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/4. TÉL

MŰHELY

Keret a képhez. Interjú Baán László főigazgatóval	3
Bodor Kata: A százéves Szépművészeti Múzeum története	5
Ember Ildikó: A Régi Képtár megújult állandó kiállítása	7
Kopt kincsek Budapesten	11
Nyerges Éva: El Greco, Velázquez, Goya. Öt évszázad spanyol remekművei. A Szépművészeti Múzeum centenáriumi évének nyitó időszaki kiállítása (2006. január 27. – április 30.)	14
Sütő Tamás: Sigismundus Rex et Imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában, 1387-1437. Időszaki kiállítás (2006. március 17. – június 18.)	16
Gerszi Teréz: Rembrandt emlékkiállítás	18
Hudák Zsuzsa: Abakanowicz. Egy művész a képzőművészet világválogatottjának kezdőcsapatából	20
Gonda Zsuzsa: Kép a képben. Művész és közönség öt évszázad grafikus művészetében Burgkmairtól Picassoig	22
Démonúzó erők – mágikus védelmezők	23
Néray Katalin: Modern vagy kortárs. Gondolatok a múzeumi identitásról, gyűjtésről, helyről, történe-tről	24

VISSZATEKINTÉS

Sebestyén Kálmán: Volt egyszer egy Kalotaszegi Múzeum	28
Debreczeni Droppán Béla: 150 éves a Múzeumkert	30

SZÁMVETÉS

Gábor Olivér: A pécsi ókeresztény temető újabban feltárt sírépítményei	33
Basics Beatrix: A vajai várkastély és a Vay Ádám Múzeum	36
Barczy Gyula: A krasznahorkaváraljai Andrassy-mauzóleum	38
Kovács Judit: Magyar Népi Iparművészeti Múzeum, Budapest	41

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

P. Szabó Ernő: Remekművek remek foglalatban. Külföldi szakemberek a Szépművészeti Múzeumról	44
Ember Ildikó: Holland kapcsolatainkról	45
Basics Beatrix: Múzeum határok nélkül – a barokk művészet felfedezése	47
Silvia Lörinčiková: A mantovai boldog Osanna Andreasi – a reneszánsz korának misztikus jelensége	48

KIÁLLÍTÁSOK

Basics Beatrix: Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521-1531	51
Henning Bischof: Ecuador ősi művészete. Időszaki kiállítás a Néprajzi Múzeumban	53
S. Nagy Anikó: „Rohanjunk a rohanó időikkel...” Reklámplakátkiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban	55
Képpessy Bence: A látottakról logikusan... Egy évforduló három kiállítása	57

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Frazon Zsófia: A múzeum mint új módszertani kihívás	60
Csongrádiné Balogh Éva: Az őskoros kutatók harmadik összejevetelének konferenciakötete	61
Gönczi Ambrus: Museums Journal 2005/7.	62

A PULSZKY TÁRSASÁG HÍREI	63
Museum.hu hírek	63
E számunk szerzői	64

A címlapon

El Greco: Angyali üdvözlét.
Szépművészeti Múzeum, Budapest

On the Cover

El Greco: Annunciation.
Museum of Fine Arts, Budapest
Fotó – Photo: Józsa Dénes–Rázsó András

A hátsó borítón

Szent László ereklyetartó mellszobra.
Magyarország, 1406 után (a korona Prága,
1600), Győr, Székesegyház

On the Back Cover

Reliquary bust of King St. Ladislaus.
Hungary, after 1406 (the crown from
Prague, 1600), Győr, Cathedral
Fotó – Photo: Mudrák Attila

HUNGARIAN MUSEUMS 2005/4 WINTER

MÁSODIK OLDAL

A címlapon

El Greco: Angyali üdvözlét. Szépművészeti Múzeum, Budapest

On the Cover

El Greco: Annunciation. Museum of Fine Arts, Budapest
Fotó – Photo:

A hátsó borítón

Szent László ereklyetartó mellszobra. Magyarország, 1406 után (a korona Prága, 1600), Győr, Székesegyház

On the Back Cover

Reliquary bust of King St. Ladislaus. Hungary, after 1406 (the crown Prague, 1600), Győr, Cathedral
Fotó – Photo:

MAGYAR MÚZEUMOK

**A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi
Egyesület folyóirata**

Lapalapító: Éri István
Megjelenik évente négyszer
XI. évfolyam 4. szám, 2005. tél

Főszerkesztő:
Selmeczi Kovács Attila

A lapszámot szerkesztette: Basics Beatrix

Szerkesztőségi titkár: Gönczi Ambrus
A szerkesztőség tagjai: Basics Beatrix,
Cséve Anna, Holló Szilvia Andrea,
Kriston Vízi József, Wollák Katalin

A szerkesztőbizottság elnöke: Pintér János
A szerkesztőbizottság tagjai: Bertáné
Varga Judit, Kóczyánné Szentpéteri Erzsébet,
Kovács Péter, Vándor László,

Fordítások: Gönczi Ambrus

Szerkesztőség:

1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.
Telefon: 210-1330/155, fax: 210-1336
E-mail: pulszky@bot.nhmus.hu
www.museum.hu/pulszkytarsasag
Felelős kiadó: Matskasi István
Nyomdai előkészítés: Stúdió 12 Bt.
Műszaki szerkesztő: Németh János
Színes feldolgozás: Stúdió 12 Bt.
Nyomdai munkálatok: Prospektkop Bt.
Felelős vezető: Racskó József
Előfizethető a kiadónál
(levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 206.),
illetve postautalványon, csekkel vagy
átutalással az alábbi számlaszámon:
K&H Bank 10200830-32323599
Előfizetési díj számonként:
egyéni előfizetőknek 800 Ft,
közületeknek 1250 Ft.
HU ISSN 1219-4662

Megjelenik a
**Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma és
a Nemzeti Kulturális Alapprogram**
támogatásával

Műhely

Keret a képhez Interjú Baán László főigazgatóval

Baán László egy éve foglalta el a Szépművészeti Múzeum főigazgatói székét. Az azóta eltelt időszakban szemmel láthatóan felpozícióba került az élet az intézményben. Az épület felújítása új lendületet vett, beindult a Múzeum+ programsorozat, több állandó gyűjteményt átrendeztek, látványosabb lett a marketingmunka, izgalmas időszak kiállítások csábítják a látogatókat a múzeumba. A tervek szerint a 2006-os centenáriumi év pedig valószínűleg a Szépművészeti legsikeresebb éve lesz. Az eltelt egy évről és a tervekről Baán Lászlót faggattuk.

– Főigazgató úr! Amikor 2004 nyarán megismerhettük a pályázatát, az abban foglalt tervekről még azok is elismerően nyilatkoztak, akik egyébként idegenkedtek attól, hogy az intézményt az elkövetkezendő években egy úgynevezett menedzser-igazgató vezesse. Mit sikerült megvalósítania elképzeléseiből?

– Kinevezésem öt évre szól, nyilvánvaló, hogy a pályaműben foglalt megvalósítása erre az időszakra vonatkozik. A pályázati tervek mind egy irányba mutatnak, szeretném, ha az öt éves vezetői időszak végére a Szépművészeti Múzeum a XXI. századi követelményeknek megfelelő, látogatóbarát, a hagyományaira nagy hangsúlyt helyező, de ugyanakkor kívülről-belülről megújult, nagy európai múzeum lenne. Az intézmény potenciálja, gyűjteménye, az itt dolgozó kollégák felkészültsége kiváló alapot nyújtanak ahhoz, hogy ez a cél megvalósuljon. Aki figyelemmel kíséri az itt zajló munkát, láthatja, hogy az elmúlt év történései valamilyen módon mind erről szólnak.

– Ön kinevezésekor azt mondta, hogy nem az első lépés nagysága, hanem az iránya a fontos. Ismerve ezeket a lépéseket ezek szerint Ön egy elégedett múzeumigazgató....

– Rengeteg feladat van még hátra, de nézzünk néhány konkrétumot az elmúlt évből. Az időszak kiállításainak nagy sikerrel zárta. A kopt tárlat népszerűsége a kiváló szakmai munkának s az újszerű, intenzív marketingtevékenységnek köszönhetően igen nagy volt, ezt a kiállítást 85 ezren látták, de a Dürer tárlat is több mint 60 ezer látogatót vonzott be a múzeumba. Az októberben elindított új kezdeményezésünk, a Múzeum+, vagyis a csütörtök esti meghosszabbított nyitva tartás, s az ehhez kapcsolódó társművészeti programok fogadtatása szintén nagyon pozitív.

Újraindult a múzeum rekonstrukciója is.

2006 tavaszáig a teljes homlokzat megújul, s eközben 1200 m² kiállítóteret kapunk klimatizálást, amely nélkül nem lehetne igazán jelentős nemzetközi kiállításokat megrendezni. A kiállító termek nagy részében korszerűsödik a műtárgyvilágítás, s a múzeumi bolt is új helyre kerül, egyben teljesen megújul. Az állománygyarapításban is történt előrelépés. E téren a legérdekesebb új szerzemény talán az Egyiptomi Gyűjtemény igazi kuriózumnak számító, 4000 éves varázssbotja, melyet egy sikeres kamarakiállításon mutattunk be a közönségnek. A közönség irányában számos új kezdeményezéssel éltünk. Nemcsak a már említett Múzeum+ elnevezésű, csütörtöki rendezvények tartoznak ide, hanem például az is, hogy a közgyűjtemények közül a Sziget Fesztiválon egyedül csak a mi múzeumunk volt jelen önálló programhelyszíneként. Megújult a honlapunk is, melynek beiktatásakor – a hozzánk hasonló európai múzeumok között szomorú rekordként – nem volt angol nyelvű változata.

– Ezeket a változásokat a hazai közönség már nyilván érzékeli. De ez a múzeum nemzetközileg is számon tartott intézmény. Mi a helyzet az intézmény külföldi megítélésével? Pályázatában ezzel is sokat foglalkozott....

– Ez a közgyűjtemény potenciálisan egy nagy európai múzeum, de ma még nem az. Gyűjteménye regionális szempontból kiemelkedő, Berlinen és Bécsen kívül a

közép-európai térségben nincs hozzá hasonlítható. Az Európai Unióhoz most csatlakozott tíz ország hasonló intézményei közül messzemenően ez a legjelentősebb, egyes részei pedig világszínvonalúak. Itt található például egy egyedülálló kisbronz, a világ egyetlen hitelesnek tekinthető Leonardoszobra. Hatalmas értékünk a Régi Képtár spanyol gyűjteménye, amely a maga nemében a legjelentősebb az európai kontinensen a Hispán-félszigeten kívül. Jól érzékelteti ezt a tényt, hogy a drezdai Gemäldegalerie, amely épülete avatásának 150. évfordulója alkalmából – Hamburggal összefogva – a németországi spanyol gyűjtemények legjavát kívánta bemutatni, kellően fontos németországi El Greco-k hiányában hozzánk fordult a mester műveit. Elfogadtuk, hogy három El Greco-t is adjunk a tárlatra, azzal a – szépművészeti részéről az utóbbi időkben fel sem merült – javaslattal, hogy a kölcsönzés fejében hozzánk is jöjjön el a kiállítás. Felvetésemre néhány héten belül ideutaztak a német igazgató kollégák, és teljes mértékben elfogadták, hogy Hamburg – Drezda – Budapest legyen a Németországban egyedül példakénti tárlat útja. Ezzel a lépéssel hosszú évek után végre mi is elkezdünk bekapcsolódni az európai vándorkiállítások áramába. Eddig egyfajta jól használható, s kis igényű szegény rokonként kezelték bennünket. Sok száz kölcsönzést bonyolítottunk az elmúlt években, mi viszont szinte soha-

A Szépművészeti Múzeum sátra a Sziget Fesztiválon, 2005
The tent of the Museum of Fine Arts at the Sziget Festival, 2005

sem kértünk semmit, hiszen nem rendeztünk olyan nagy volumenű kiállítást, amely ezt indokolta volna. Ez meg fog változni.

– *Az Ön által elmondottak így első hallásra garantálják a sikert. De hozzá kell tenni, hogy szerencsés időben került a múzeum élére. A Monet-kiállítás kapcsán kiderült, hogy igény van európai szemmel nézve is jelentős kiállítások megszervezésére, úgy néz ki, divat lett múzeumba járni.*

– Valóban, ma már látható, hogy a Monet-kiállítás fordulópont volt nem pusztán a Szépművészeti, de az egész magyar múzeumi élet tekintetében, s ez megfelelő erőteret jelent a munkánkhoz. Látványosan megnőtt az érdeklődés a múzeumok, teszem hozzá, elsősorban a művészeti múzeumok iránt. Ez nagy lehetőség s egyben kihívás a számunkra. A fő kérdés mégiscsak az, hogy miképpen juttassuk el az emberekhez a műtárgyakhoz kötődő élményt és üzenetet. A mai nagy múzeumok általában XIX. századi képződmények, s hosszú történetük során egészen másként kommunikáltak, mint ahogy azt az utóbbi 15-20 évben teszik. Mára a nyugati világban egyfajta élménycentrumként működnek a nagy kiállítóhelyek, amelyek a legszélesebb közönséget kívánják és tudják sokféle hangon és nyelven megszólítani. Nekünk egy olyan közeget kell teremteni, hogy öröm legyen az itt tartózkodás és kíváncsok legyen ide újra és újra betérni. Ez a művek közvetlen környezetén túl a múzeum közönségképzési funkcióinak átgondolását is szükségessé teszi. Nem csak a múzeumi bolt átgondolása a fontos, de egyelőre nincs megfelelő gyermekfoglalkoztató, előadóterem, étterem. A Szépművészeti Múzeumot a Monet-tárlat előtti években átlag 200-250 ezren látogatták meg, miközben a Hősök terén legalább 2-3 millió hazai és külföldi turista fordul meg egy évben. Ahogy a számok is mutatják, a múzeum egyfajta szigetként állt a Hősök terére és a Városligetbe irányuló hazai és külföldi vendégforgalomban. De el volt szigetelve a múzeum azoktól az emberektől is, akik nem inspiráltak a múzeum meglátogatására: megszólításukhoz a múzeum általában nem találta, de nem is igen kereste a megfelelő nyelvet. Hivatalba lépésem óta létrejött a múzeumban az oktatási, múzeumpedagógiai és a közönségkapcsolatokkal, a marketinggel foglalkozó részleg is, amelyek dolga ennek a nyelvnek, nyelveknek megtalálása. Ideális esetben – a közönség elérését alapvető célként, s nem pedig esetlegesen bekövetkező tényként kezelve – a fentebb említett 200-250 ezer helyett legalább 500-600 ezer ember láthatná évente a gyűjteményt. Ekkor mondhatnánk el, hogy teljesítettük legfontosabb feladatunkat, a közszolgálatát, hogy generációról generációra minél szélesebb körhöz juttassuk el a nálunk bemutatott műtárgyak üzenetét és élményét.

Persze alapvető probléma, hogy bizonyos funkciókat eleve nem terveztek a XIX. század múzeumaiba. Ahogy a régi nagy euró-

*Rodin Suzon című mellszobrának letétbe helyezése
The depositing of the bust "Suson" by Rodin*

pai múzeumoknál szinte mindenütt, nálunk is időszerűvé vált a bővítés kérdése. Főhasználtató felszíni terület gyakorlatilag nincs, ezért kézenfekvő, hogy a föld alatt kell és lehet terjeszkednünk, körülbelül akkorra teret létrehozva, mint a Louvre alatt, mintegy 6000 négyzetméteren. Kialakítható lenne itt egy hozzávetőleg 1200 négyzetméteres nagy kiállító terem, korszerű múzeumi bolt, gyermekfoglalkoztató, fogadótér, étterem, egyszóval minden, ami egy XXI. századi múzeumnál a közönség kiszolgálása érdekében ma már elengedhetetlen. Ez a terv is elindult a megvalósulás útján, hiszen több mint 30 millió forintot nyertünk európai uniós forrásokból a projekt előkészítésére.

– *Jövőre ünnepli a múzeum fennállásának 100. évfordulóját. Ez egy olyan lehetőség, amely segítheti Önt céljainak megvalósításában.*

– 2005 decemberében lépünk be a múzeumépület megnyitásának századik esztendőjébe, ekkor kezdődik a centenáriumi évünk. A múzeum az elmúlt években nem készült fel erre az alkalomra. A lemaradást több téren kell pótolnunk. Elkezdjük egy, a múzeumot népszerűsítő színvonalas új album előkészítését – a legutolsó immár 20 éves, még Garas Klára főigazgató asszony nevéhez fűződik. A Luxemburgi Zsigmond kiállítást kivéve a korábbi években nem indult meg komoly kiállítások előkészítése sem, miközben szerte a világon általában három-négy évet szánnak erre. Azóta – mint már említettem – sikerült megállapodnunk az illetékes hamburgi és drezdai múzeumi igazgatókkal, amelynek eredményeképpen 2006 januárjában nyílik a spanyol festészet öt évszázadát bemutató, *El Greco, Veláz-*

quez, Goya című kiállítás, ennek hosszú évek óta az első olyan kiállításunk lesz, ahol a múzeum egy jelentős tárlat nemzetközi útjának hivatalos állomása lesz. Tavasszal nyílik a *Luxemburgi Zsigmond* magyar király és német-római császár korának művészetét bemutató, több mint száz múzeum tárgyai közül válogató tárlat, amely magyar-luxemburgi együttműködés eredményeként jön létre. 2006 nyarán *Rembrandt* születése négyszázadik évfordulója alkalmából saját anyagunkból és kölcsönzésekből nagyszabású grafikai kiállítást tervezünk, s az év végén, a jubileumi esztendő méltó lezárásaként pedig igazi szenzációként *Van Gogh* művészetét bemutató tárlat nyílik a Szépművészetiben. Mindezek mellett az egész centenáriumi évet átfogja a *Géniusok-remekművek* kamarakiállítás-sorozat, amelynek keretében látogatóink a világ legjelentősebb múzeumaiból láthatnak majd egy-egy remekművet. Ez az év reményeim szerint a 100 éves intézmény legsikeresebb esztendeje lesz.

Frame for the Picture

Interview with Director General László Baán

One year has passed since László Baán was appointed as director general of the Museum of Fine Arts. During the previous 12 months several significant changes were made: the reconstruction of the building gathered momentum again, the marketing and public relations work became perceptibly stronger, one after the other exciting exhibitions lure the visitors into the museum. As the director tells the interviewer, by the end of his term, he would like to run a visitor-friendly museum, which is nevertheless based on its traditions, a museum, which can play an important

role in the world of art, not only in Hungary and Central Europe, but throughout the continent. As regards the short-term plans: by the spring of 2006 the whole façade of the museum will be renovated, more than 1200 square metres of exhibition space will be air-conditioned, most of the exhibition rooms will be equipped with up-to-date lighting.

Changes were made in connection with the serving of the public: the Museum+ program gives the opportunity for the visitors to stay in the museum till 10 pm. Only the Museum of Fine Arts had its own representation at the world-known Sziget (Island) Festival in August, and the website of the museum has also been recreated, according to the

demands of the users. Naturally, several reforms and changes are yet to be carried out – e.g. the lack of exhibition space will surely compel the museum to expand itself underground – but as the director emphasised, with his professional staff and their determination the above mentioned goals may be reached in the long run.

A százéves Szépművészeti Múzeum története

Bodor Kata

2006. december 1-jén lesz száz éve, hogy az uralkodó, I. Ferenc József jelenlétében hivatalosan megnyitotta kapuit a Szépművészeti Múzeum, ezzel teljesítve az 1896-ban született millenniumi törvény 1.§-ának d. pontját, mely kimondta „hogy (az országgyűlés) Országos Szépművészeti Múzeumot létesít és annak gyűjteményei befogadására alkalmas helyen megfelelő épületet emeltet.” Az „alkalmas hely” a szintén a millenniumi ünnepségek során kialakított impozáns tér, az akkori Sugár út lezárását képező, 1902-ben befejezett Hősök tere bal oldalán lett kijelölve. A „megfelelő épület” megtervezésével az 1900-ban kiírt pályázat második helyezett tervezőpárosát, Schickedanz Albertet és Herzog Fülöpöt bízta meg a nemzetközi zsűri, elsősorban a tér építészeti egységét tartva szem előtt. Nekik köszönhető ugyanis a Hősök terének kialakítása és a szemközti Múcsarnok épülete is, így noha az első helyezett Petz Samu tervét a zsűri jobbnak találta, a városképi összhang vált döntő érrvé az elbí-

rálás során. A XIX. századi európai múzeum-építkezések egyik utolsó emléke homlokzati kiképzésének klasszicizáló jellegével igazodik más nemzetek hasonló épületeinek szellemiségéhez, de az épület hátsó traktusai már a római cinquecento palotáit idézik, míg a belső terek az eltérő történeti stílusok jegyében formálódtak. Ezek más tekintetben érdekes sajátosságokkal bírnak, melynek megértéséhez a múzeumalapításkor meglévő képzőművészeti gyűjtemény jellegével kell megismerkednünk.

A Szépművészeti Múzeum gyűjteménye a XIX. és XX. század során ajándékozások, hagyományozások és tudatos vásárlások eredményeképpen alakult ki, szemben a szerencsésebb országok gyakorlatával, ahol többnyire az uralkodók évszázadokon át gazdagodó gyűjteményei váltak egy későbbi közgyűjtemény alapjává. Királyaink helyett azonban nemességünknek köszönhetünk sokat a hazai múzeumok tekintetében. A reformkorban megerősödő nemzeti öntudat szellemében ajánlotta fel Széchényi Ferenc egy építendő Nemzeti Múzeum számára gazdag könyv-, metszet-, festmény- és éremgyűjteményét, mellyel megvetette első

hazai közgyűjteményünk alapját. Az 1846-ban megnyílt Képtár festményeinek egy része lett később a Szépművészeti Múzeum gyűjteményének egyik alapja. Jankovich Miklós gyűjteményét az 1832-36-os országgyűlés döntése alapján vásárolták meg a múzeum számára; festményei közül Tintoretto Férfiképmása ma a Szépművészeti Múzeumban látható. Pyrker János László egri érsek 1836-ban ajándékozta festménygyűjteményét a Nemzeti Múzeumnak. A százkilencvenkét festményt jórészt Itáliában vásárolta meg, mint velencei pátriárka, amikor számos kiváló művészt ismert meg, mint például a szobrász Canovát. Gyűjteménye főként itáliai művészek képeiből állt, kisebb számban németalföldi, francia, német és magyar művek egészítették ki ezeket. A Szépművészeti Múzeum olyan alkotásokat köszönhet neki, mint Gentile Bellini Cornaro Katalinja, Giorgione Férfiportréja és Hans Memling Kálváriája. A magyar művészek alkotásainak gyűjtése is a Nemzeti Múzeum egyik fontos céljává vált, s 1846-ban, József főherceg nádorságának fél évszázados jubileuma alkalmából Kubinyi Ágoston igazgató Nemzeti Képcsarnokot Alapító Egye-

Schickedanz Albert: A Szépművészeti Múzeum város felőli távlata, akvarell

Albert Schickedanz: View of the Museum of Fine Arts from the city, water colour

sületet hozott létre. Az ily módon évente vásárolt művekből hamarosan jelentős gyűjtemény keletkezett, amelyet 1851-ben már a magyar művészek csarnokában mutattak be a közönségnek, s ekkor már Markó Károly festményeinek önálló terem jutott. Kossuth Lajos még pénzügyminisztersége idején a volt kamaraelnöki lakásból 78 festményt adott át a Képtár számára, e művek egykor a budai palota termeit és szobáit díszítették, s jórészüik még a XVII. század folyamán Lipót Vilmos főherceg gyűjteményét képezte, aki a korszak legnevesebb itáliai és angol gyűjtőitől vásárolta őket. Az együttes részeként került később a Szépművészeti Múzeumba Dürer Férfi portréja és Palma Vecchio Ifjú és leány képmása.

A Szépművészeti Múzeum gyűjteményének kialakulásában a Magyar Nemzeti Múzeum képzőművészeti gyűjtése mellett fontos szerepet játszott az 1871-ben alapított Országos Képtár. A Képtár lényegében az Esterházy család XVII. század végétől tartó tervszerű vásárlásainak eredményeként létrejött kollekciónak megvételével jött létre. Az 1815 óta Bécsben őrzött műveket az osztrák és a tehetősebb magyar közönség már jól ismerte, hiszen a hercegi család hetente két alkalommal a közönség számára is megnyitotta palotája kapuit, hogy Raffaello, Rubens, Van Dyck, Veronese és számos más nagyszerű mester alkotásaiban gyönyörködhesse. A múzeumügy aktualitását és a közbeszédben való fontosságát bizonyítja, hogy a század folyamán mind nagyobb lett a közvélemény nyomása a családra, hogy a gyűjteményt Pestre hozassa és a szélesebb közönség számára is látogathatóvá tegye. Ennek elsőként Esterházy Pál tett eleget. Miután 1865-ben hazaszállíttatta a műveket, vételre ajánlotta fel a magyar kormánynak. Ennek köszönhetően 1871-ben új intézmény, az Országos Képtár is megszületett és a Magyar Tudományos Akadémia épületében kapott helyet. Az egykori Esterházy gyűjtemény a jelenlegi Szépművészeti Múzeum műkincseinek jelentős csoportját alkotja, hiszen több mint hatszáz festmény, háromezer-ötszáz rajz és ötvenegyezer grafika került így a múzeum tulajdonába, köztük jelentős művek, mint Raffaello Madonnája és Ifjú képmása, Correggio Szoptató Madonnája, Tiepolo Szent Jakabja, valamint Murillo és Goya több festménye. Az Országos Képtár további gyarapodása a magyar művészettörténet-írás nagy alakjának, Ipolyi Arnoldnak köszönhető, aki hatvannégy értékes festményt ajándékozott a gyűjteménynek, melyből kiemelkedik Michele Pannonio Thália című munkája, s melynek része volt Sassetta, Ambrogio Lorenzetti és Spinello Aretino egy-egy táblája mellett jó néhány magyar alkotás is, melyet Ipolyi besztercebányai püspöksége idején vásárolt.

1875-ben került sor a Nemzeti Múzeum képzőművészeti gyűjteményének és az Országos Képtár anyagának egyesítésére, mely lényegében megalapozta a későbbi Szépművészeti Múzeum Régi Képtárát, gra-

*A Reneszánsz csarnok belső távlata, 1905.
The inner view of the Renaissance Hall, 1905.*

fikai és szoborgyűjteményét. A századfordulóig Pulszky Károly szakszerű vezetése alatt, vásárlások útján gyarapodott a gyűjtemény, aminek a millennium idején kitörő politikai csatározások vetettek véget. Az igaztalan vádak miatt lemondott Pulszky Ausztráliába emigrált, majd később öngyilkos lett. A múzeum új épületének megnyitásáig eltelt időszak legjelentősebb eseménye, hogy Delhaes István festő és műgyűjtő hagyatéka nyomán számos XVIII. századi olasz, osztrák és német művész alkotása került a gyűjteménybe, így Paul Troger és Franz Anton Maulbertsch munkái is.

A Schickedanz és Herzog által tervezett múzeumépület megnyitásakor méltán lehetett

remélni, hogy az épület hosszú távon megoldja a gyűjtemény elhelyezésének és bemutatásának problémáját. Az, hogy mégsem így történt, a korszak sajátos múzeum-konceptiójában gyökerezik, melynek didaktikus szelleme szerint a múzeum célja a művészettörténet oktatása: ezt, ahol lehet, eredeti alkotások, ahol nem, ott másolatok bemutatásával gyakorolja. Az elképzelést nemcsak az épület építészeti kialakítása szolgálta, hanem a belső elosztása is, hiszen a hiányzó szobrokat pótló hatalmas gipszmásolatok elhelyezésére nagy méretű csarnokokra, magas belső terekre volt szükség, míg a kisebb helyet igénylő képtár kiállítására az oldalsó termeket jelölték ki. A másolatgyűjtemény eseté-

ben hamarosan világossá vált, hogy a kollekcio méretei lehetetlenné teszik a gyűjtés befejezését és az anyag méltó elhelyezését, ugyanakkor a mindinkább gyarapodó képtár kis termekben történő kiállítását. A gipszmásolatok így kikerültek a múzeum gyűjtőköréből, bár a meglévő darabok a II. világháborúig állandó kiállításokon szerepeltek, majd maguk után hagyták az üres és a képek számára nehezen birtokba vehető hatalmas tereket, csarnokokat. Ennek a térképzésnek a hátrányaival a mai napig is küzd a múzeum.

A XX. század elején kapuit megnyitó múzeum gyűjtési munkája töretlen lendülettel folytatódott, de ekkor fő célként a meglévő kollekcio hiányainak pótlása fogalmazódott meg. Míg ez a Régi Képtár és a Grafikai Gyűjtemény esetében, köszönhetően már meglévő nagy számú kvalitásos műtárgynak, kevésbé vált sürgető feladattá, s inkább utóbbi esetében a kortárs művek gyűjtését jelentette, addig más területeken a hiány szinte azonnal jelentkezett. Az ókori művészet ma már az Antik és az Egyiptomi Gyűjtemény révén képviselteti magát a múzeumban, de a kezdetekkor e korszak műveit csak másolatok révén kívánták bemutatni, így az ebből az időből származó műalkotások tudatos gyűjtése csak 1908-ban, az Antik Gyűjtemény megnyitása-kor kezdődhetett meg. Ebben fontos lépés volt az a, Hekler Antal régész, művészettörténész közreműködésével létrejött vásárlás, melynek révén Paul Arndt müncheni gyűjtő százharmincöt szobra került a múzeum tulajdonába. A gyűjtemény további fejlődését segítette elő az az 1934-ben született törvény, mely elrendelte a hazai múzeumokban szétszórta lévő antik műtárgyak egyesítését és a Szépművészeti Múzeumban történő elhelyezését. E törvény segítette az Egyiptomi Gyűjtemény kialakítását is 1934-ben. Az egyiptomi kultúra tárgyi emlékeinek egy része az 1849-ben emigrációba

került magyaraknak köszönhetően került a múzeumba, illetve a mind nagyobb számban folytatott ásatások, expedíciók számos értékes művel gazdagították a gyűjteményt, így például a Back Fülöp kezdeményezte ásatás során Gamhubból és Sarunából származó és a núbiai leletmentő akció során talált tárgyak. A Régi Szoborgyűjtemény alapjait Pulszky Károly vásárlásai vetették meg. Tovább gazdagította a Ferenczy István bronzgyűjtemény megvásárlása, valamint a Pertovics Elek és Meller Simon igazgatósága alatti szerzemények, és a Nemzeti Múzeum gyűjteményéből átkerülő alkotások is. A Modern Gyűjteményt a Nemzeti Múzeumból 1906-ban átvett mintegy kétszázhetven festmény alapozta meg, illetve az addig történt vásárlások és ajándékozások, többnyire XIX. századi osztrák művek. A későbbi vásárlások főként a francia, illetve a kortárs művészet területére koncentráálódtak. A XX. század első felében a gyarapodásra alig nyílt lehetőség, az 1960-as években történt jelentős változás, amikor a hiányzó művek pótlása mellett az emigráns magyar művészek műveinek megszerzése és a kortárs külföldi alkotások gyűjtése kapott lendületet.

A II. világháború idején nemcsak az épület szenvedett súlyos károkat, de 1944-ben az értékesebb műtárgyak Németországba szállítása is megkezdődött. Noha a háború után az elhurcolt kincsek nagyobb része, ha sérült, rossz állapotban is, de visszakerült a múzeumba, egyes művek sajnos véglegesen eltűntek. 1947-ben indult el a Szépművészeti Múzeum Közleményeinek kiadása, a mai napig rendszeresen megjelenő kétnyelvű szakmai folyóirat a világ számos művészeti és múzeumi könyvtárába eljut. A gyűjtemények gyarapodása miatti helyhiányra időlegesen megoldást jelentett ugyan az 1957-es elhatározás, hogy a magyar képzőművészet alkotásai külön intézménybe kerüljenek, ezzel megalapozva a Magyar Nem-

zeti Galériát, a probléma megoldását azonban csak egy nagyarányú bővítés tudná megnyugtatóan rendezni, ez azonban már a második száz évébe lépő Szépművészeti Múzeum feladata lesz.

The History of the 100-year-old Museum of Fine Arts

The museum was established in 1906 in accordance with the Millennium Act of 1896 which ordered a museum of fine arts to be built. The new Heroes' Square was a suitable place for the building designed by Albert Schickedanz and Fülöp Herzog, who although came second in the designing competition but their plans fitted in better to the architectural unit of the spot. The building is a mixture of styles and ideas. The initial collection was formed through bequests, donations and purchases in the 19th and early 20th centuries. Hungarian nobility played an important role in laying the foundations and enlarging the collections of art. The Picture Gallery of the National Museum later became a fundamental part of the new collection. Not only the foreign masters were represented but also old and contemporary Hungarian works were acquired. The National Gallery gave another large part of the new collection based on the Esterházy family's gallery. In 1875 the collections of the National Museum and the National Gallery were united to and became the Old Gallery material. The Antique and Egyptian Collections are a later development. Originally the new museum building was meant to be a long-term solution for keeping all the collections, including sculptures, drawings, paintings and lots of replicas to fulfill the didactic requirements of the time but later the interior arrangement of the available space became uncomfortable and hardly manageable. The building and the collections were badly damaged during the second world war, fortunately most of the treasures have been recovered and the building repaired since then. In 1957 the Hungarian works of art were taken to another building to lay the foundation of the Hungarian National Gallery but one of key objectives for the future remained to enlarge available space for the increasing collections.

A Régi Képtár megújult állandó kiállítása

Ember Ildikó

1906 decemberében, amikor megnyitották az intézmény számára a Hősök terén emelt impozáns épületet, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum teljes első emeletét a festmény-gyűjtemények kiállítása foglalta el. A múzeum megálmodóinak szándéka szerint és az alapító okmány szellemének megfelelően, a régi és a kortárs magyar festők művei az európai festészet öt évszázadának emlékeivel egyenlő rangban jelentek meg. A városligeti szárny tíz nagy

termét és tizenhat kabinetjét a Régi Képtár foglalta el, míg a teljes Aréna úti (ma Dózsa György út) szárnyban a XIX. századi művek, jórészt magyar mesterek – beleértve a kortársakat is – mutatkoztak be. Hogy ez a párhuzam mennyire volt meggyőző, mennyire lehetett egyáltalán felhívni rá a figyelmet az akkor rendelkezésre álló anyagból (amennyiben ez célja lett volna a rendezőknek), azt ma nehezen tudnánk megítélni, de arra mindenképpen jó volt, hogy a kor magyar közönségét büszkeséggel töltse el, és újabb és újabb nagyszabású produkciókra lelkesítse. Mert ne feledjük, a kultúra támogató-

sa abban az időben (még) elsőrendű állami feladat, s ezáltal sokakat érdeklő közügy volt. A Régi Képtár akkori, első állandó kiállítását Térey Gábor rendezte. 835 képet és egy szárnyasoltárt mutatott be, az anyagot művészettörténeti szempontok szerint, azaz nemzeti iskolákra tagolva, és időrendben sorakoztatva fel. A kor ízlésének megfelelően a pompeji vörös brokáttal bevont falakon sűrűn, több sorban függtek a festmények, ahogy az az uralkodói és főúri galériákban volt szokásos a megelőző századokban. A megnyitóra megjelent Térey tudományos katalógusa, mely a kifüggesztett képeken

Térey Gábor 1906-os rendezésének egy részlete
Detail of Gábor Térey's exhibition arrangement in 1906

Ugyanazok a képek a mai spanyol kiállításban
The same pictures in the Spanish exhibition today

kívül a raktárban elhelyezettek is tartalmazta. Ezzel a két művével a Szépművészeti Múzeum első képtár-igazgatója a budapesti múzeumot a nagy európai társintézmények sorába emelte.

És mi van ma? – A közvetlen előzmények

A századik évforduló megünneplésére az épület teljes felújítását ígérte az 1988-89-ben megindult rekonstrukciós program. Megvalósult első és második üteme 2003-ra fejeződött be, és ekkor nyílt meg a lehetőség, hogy a Régi Képtár elkezdje egy új, korszerű állandó kiállítás megrendezését. A városligeti szárny teljes egészében megújult, de a rekonstrukció 2002 szeptemberében bekövetkezett leállítására a Dózsa György úti épületrész helyzetét kilátástalanná tette. Ezen a területen a múzeum új vezetése a jelenleg folyó „mini-rekonstrukcióval” próbál segíteni, ami a képtári termek kifestését és világításának modernizálását foglalja magába, és befejezi a homlokzat helyreállítását. 2006 nyarára tehát elkészül az új köntös, amelyben a százéves múzeumépület méltóan fogadhatja az ünneplő közönséget. – Az ünnepléshez manapság persze hozzá tartozik a speciális rendezvények sora, különleges kiállítások nemzetközi összefogással, külföldi műtárgy-kölcsönzésekkel, magas szintű tudományos apparátussal és megfelelő

népszerűsítő eszközökkel. Ne feledjük azonban, hogy minden múzeum jelentőségét, egyéni arcát saját gyűjteményeinek mindenkor bemutatása határozza meg, vagyis az állandó kiállítások adnak képet az anyag színvonaláról, egyszersmind tükrözik az ott folyó szakmai munkát.

A Régi Képtár hosszú ideje készült már állandó kiállításának megújítására, hiszen bármilyen példaszzerű volt is Pigler Andor 1958 óta álló rendezése, több szempontból eljárt felette az idő. Nemcsak a terek elhasználódása, a technikai tökéletlenségek sürgették a megújulást, de a gyűjtemény gyarapodása, az új kutatási eredmények bemutatásának igénye és a világszerte megmutatkozó újabb rendezési elvek is elengedhetetlenné tették, hogy átgondoltan újjá

alakítsuk annak a kollekciónak a megjelenését, mely éppúgy, mint száz évvel ezelőtt, továbbra is a Szépművészeti Múzeum legfontosabb része, státusának meghatározója, mind a hazai közönség szemében, mind pedig nemzetközi összehasonlításban. Amikor 1998-ban az épület-rekonstrukció miatt felére csökkent területen megrendeztük a kényszerűen zsúfolt, egyben nosztalgikus *Régi Képtár – másként* című „semi-permanens” kiállítást, gondolatban már a renoválás utáni elrendezéssel is foglalkoztunk. 2003-tól kezdődően, kisebb egységeként realizálva, végül a százéves évfordulóra megvalósulhat nagyjából az a koncepció, melyet méltónak érzünk a gyűjteményhez és – hadd legyek szerénytelen – nagy elődeink művéhez.

2005-2006-ban arról beszélni, hogy ez most egy „végső” megoldás, alapos naivítás volna. Nem is szeretnénk, hiszen az lemondást jelentene a Dózsa György úti épület-

tömb rekonstrukciójáról, másrészt hosszú távúnak tekintené a XIX. századi anyag egy részének időleges visszaköltözését az I. emeletre. (Ami persze nem feltétlenül hátrányos, minthogy a művészettörténeti korszakhatárok nem feledtethetik a kontinuitást, vagyis a folytatás logikus lehet, csupán a helyhiánnyal kell megküzdenie mindkét kiállításrész rendezőjének.) Tehát, ha úgy tetszik, megint egy „átmeneti állandó kiállítás” készült, mely alapelveiben, vagyis hogy a gyűjtemény legjavát az európai festészet történetének összefüggései szerint mutassa be, állandó – élettartamát tekintve azonban lehet, hogy a felnőttkort sem éri el... Ennek megfelelően igyekeztünk nem „bebetonozni” a mostani felállítást, hiszen máris, a januárban érkező spanyol vendégkiállítás kedvé-

A német terem mai (2004) rendezésében jól érvényesül Térey kiemelkedő szerzeménye, Hans Baldung Grien Ádám és Éva képe
The picture of Adam and Eve by Baldung Grien, Térey's outstanding acquisition, predominates the arrangement of the German halls (2004)

ért le kell bontanunk hét termet és három kabinetet! Kisebbs változtatások a külföldre kölcsönzött műtárgyak miatt is folyton adódnak. A gyakori látogatót is érhetik hát meglepetések. A várható, bár előre nem tervezhető változtatási kényszer befolyásolta a falszín megválasztását is. Most, amikor a világ minden múzeumában színes falakat használnak, igaz, hogy többnyire nem az elmúlt korok eleganciáját idézve, inkább a modern, harsányabb hatás eszközeként, nálunk az egységes, világos tört-fehér fal határozza meg az enteriort. (Ezt könnyű lesz majd átfesteni, ha egyszer tényleg egy hosszabb távra szóló állandó kiállítást építhetünk fel!) Ennyiben tehát visszakanyarodtunk a puritán, „Pigleri” stílushoz, melyhez természetesen Petrovics Elek 1933-as rendezése szolgált példaként.

Száz év tanulságai

Hadd idézzem azonban most mégis inkább Térey Gábor száz év előtti Régi Képtárát, tisztelegve akkori korszerűsége és nagyszabású volta előtt! Térey feladata az volt, hogy az Országos Képtár – egyébként szintén nagyszerű – kiállítását mülja felül, mely az 1870-71-ben megvásárolt Esterházy gyűjteményen kívül tartalmazta már a Nemzeti Múzeumból hozzácsatolt festmény anyagot, benne többek között a Pyrker gyűjteményt, ezen kívül Ipolyi Arnold 1872-es adományát. A múzeum felépülésekor a Pulszky Károly nagyszabású vásárlásaival kibővült állományhoz csatlakoztak a legfris-

sebb szerzemények is, melyek megvásárlása már Térey nevéhez fűződik. Így közel ezer festménnyel rendelkezett, de ebből 143 „harmad és negyedrangú” darabot a raktárban helyezett el. Egyidejűleg 106 azelőtt nem látható művet beiktatott a kiállításba. Az akkor szigorúnak minősülő válogatást jelentésében meg is magyarázta: „Egyik fő törekvésem volt a képtár színvonalát minél

A nagy flamand terem tengelyében ma is Térey egyik fontos szerzeménye látható (2004)
In the axis of the great Flemish hall one of Térey's important acquisition can be seen (2004)

magasabb fokra emelni...” – Száz év alatt sok minden megváltozott, de ezt az alapelvet mi is magunkénak valljuk.

Térey Régi Képtára a régi magyar oltárképek termével kezdődött. Utána öt nagy termet adott az olasz festőknek, kettőt a spanyoloknak, kettőt a hollandoknak, s egyet a flamandoknak. A kabinetekből kettő jutott a franciáknak, három a németeknek, de a barokk részben osztoztak magyarokkal és angolokkal. Két kabinetben mutatta be a korai németalföldi mesterek műveit, kettőben a XVII. századi flamandokat, a hollandok pedig, helyi iskolák szerinti csoportosításban, hét kabinetet kaptak. A számokból egyértelműen az szűrhető le, hogy a kiállítás pontosan megfelelt a gyűjtemény összetételének, annak belső arányait tükrözte, s nem egy ideálisnak elképzelt európai festéztörténet illusztrálása akart lenni, ami felé majd Pigler Andor válogatása vitt el.

Bár ebben a formában nem volt hosszú életű az I. emeleti kiállítás, mert a rohamos gyarapodás miatt mind a régi, mind a kortársi termeket bővíteni kellett, lényegében azonban az 1930-as évekig ez a rendezés határozta meg az összképet. Ugyanakkor Térey katalógusának egymást követő kiadásai (1924-ig öt kiadást ért meg, a magyaron kívül angolul, németül és franciául is) bekapcsolták a budapesti gyűjteményt a tudományos kutatás nemzetközi vérkeringésébe.

Konkrétumok a mai kiállításról

Nagy változások történtek azóta, nehéz és még nehezebb periódusok váltakoztak a múzeum életében. Döntő jelentőségű volt a Magyar Nemzeti Galéria megalapítása, s ezzel

a magyar anyag kiválása a gyűjteményekből 1956 után, amit a helyszűke igazán szükségessé tett. Ma már vitatható, hogy a nemzeti és a külföldi művészet elkülönítése és előbbinek az utóbbi rovására történt favorizálása a legjobb megoldás volt-e, akkor azonban senki sem gondolta másként. A Régi Képtár mindenesetre fellelegzett, mert az I. emelet csaknem egészét elfoglalhatta. Gyakorlatilag ezen, az eredetileg is erre szánt területen látható mai állandó kiállítása is, csupán a második emeleten bővült hat kisebb teremmel, melyeket a rekonstrukció során alakítottak korszerű kiállító helyiségekké.

1906 óta a Régi Képtár állománya megháromszorozódott, a kiállításon szereplő művek száma azonban alig haladja meg az akkorit, vagyis nem éri el az összes kép egyharmadát. Ez az egészséges arány ahhoz, hogy a színvonalat igazán magasan tart-

*Az új holland kiállítás részlete (2004)
Detail of the new Dutch exhibition (2004)*

*Készül az itáliai iskolák termeinek újrendezése (2005)
Re-arranging the halls of the Italian schools (2005)*

suk. A főlépcsőn felérkezve a látogató a bal oldali szárnyban a legfontosabb részt, az itáliai iskolák bemutatását találja, jobb oldalon viszont a leghíresebb, a spanyol gyűjteményrész fogadja. Utóbbihoz csatlakoznak a flamand és a német képek termei, míg az olasz oldalt a kisebb francia és brit kollektív egészíti ki, hogy átvezessen a XIX. századi gyűjtemény két terem és hét kabinetet elfoglaló szekciójába. A második emeleti kétszer három terem a XVII. századi holland festmények kiállítása kapta.

Pigler Andor állandó kiállítását *A Régi Képtár Katalógusa* 1954-es kiadása készi-

tette elő, és művét a kétkötetes munka kibővített, német nyelvű kiadása tetőzte be 1967-ben. A XXI. századra azonban aktuálisává vált az azóta is szépen gyarapodott, teljes gyűjteményt reprodukciókkal és az újabb irodalmi adatokkal kibővítve publikálni. A *Summary Catalogue* első, az itáliai, francia és spanyol képeket magába foglaló kötete 1991-ben látott napvilágot, de már készül új, javított kiadása. A németalföldi iskolákat bemutató, második kötet 2000-ben, a német, osztrák és brit iskolákat összefoglaló harmadik 2004-ben jelent meg. A nagyközönségnek való bemutatás és a tudományos feldolgo-

zás tehát párhuzamosan folyik. Minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy ezt a nagyon gazdag, sokrétű és sok lehetőséget rejtő Képtárat, mely több évszázados gyűjtőmunka eredményeként vált magyar nemzeti kincsé, és tudós elődeink hozzáértő, fáradhatatlan munkája által közkinccsé, ebben a páratlanul harmonikus és szép, százéves Szépművészeti Múzeumban a mai kor legjobb színvonalán prezentáljuk – és megőrizzük a jövőbeli korok számára.

The Renewed Permanent Exhibition of the Old Masters' Gallery A Short Retrospection

The permanent exhibition of the Old Masters' Gallery awaits visitors in renovated halls, in a new arrangement with an enlarged collection in the 100-year old building of the Museum of Fine Arts. Through looking back at the great achievement from a hundred years ago would like to point out how the collection of nearly 3000 pieces from 5 centuries of European painting is introduced, meeting the requirements of the 21st century under the present-day circumstances which are less favourable in some aspects now. The basic principles of arrangement were to present the best selection of the paintings in their art historic context, according to national schools and in a chronological order, so the collection, due to its variety offers a particular overview of the history of European painting. An largely extended exhibition of German, Flemish and Spanish paintings has already been opened on the first floor in the wing nearer to the City Park. By the centennial anniversary ten more halls will have been prepared on the other side, representing Italian schools from the Trecento until the Settecento, then as a transition to the hall of the 19th-century paintings the British and French pictures will be exhibited in two of the rooms and in a row of cabinets. 17th-century Dutch painting are situated in six new rooms on the second floor.

Kopt kincsek Budapesten

A 2005-ös év egyik múzeumi szenzációja volt a Fáraók után – a kopt művészet kincsei Egyiptomból című kiállítás.

A tárlaton bemutatott több mint 200 műtárgyat 85 ezren csodálták meg a Szépművészeti Múzeumban. A kiállításról Török László akadémikussal, a kiállítás kurátorával beszélgettünk.¹

– 2005 tavaszán nyílt a Szépművészeti Múzeumban a kopt művészetet bemutató kiállítás. Honnan jött a tárlat ötlete és milyen munkálatok előzték meg?

1980-ban már volt egy kopt kiállítás a Szépművészeti Múzeumban – az akkori kelet-berlini Kora-keresztény Gyűjteménynek egy része volt itt kiállítva. A Szépművészeti Múzeum tulajdonképpen azóta szeretne ott-hont adni egy nagyobb méretű, szélesebb kitekintésű kopt művészeti kiállításnak. 2001-ben végül sor került konkrét tárgyalásokra az Egyiptomi Legfelsőbb Régészeti Tanáccsal egy ilyen jellegű kiállítás megrendezése érdekében. Alapvető szempont volt e tárgyalások folyamán, hogy olyan tárgyakat hozzunk ki az egyiptomi kopt gyűjtemények raktáraiból, amelyek nem annyira ismertek, mint az utolsó negyven év nagy kopt kiállításainak anyagai. Ezeket általában mindig ugyanaz a két–háromszáz tárgy volt kiállítva, melyek a szakmai, sőt javarészt már az érdeklődő közönség számára is meglehetősen ismertek. Ráadásul az e tárgyakról kialakított régebbi keletű nézetek,

Csontlemez egy szatírnak bort kínáló menád alakjával, IV. század vége. Alexandria, Görög-Római Múzeum

Bone disc with the figure of a Menad offering wine to a satyr; end of 4th century

*A Fáraók után – A kopt művészet kincsei Egyiptomból című kiállítás részlete
Detail of the exhibition After the Pharaohs – Treasures of the Coptic Art from Egypt*

meghatározások és elemzések szinte változatlan formában mentek tovább kiállításról kiállításra, negyven év óta folyamatosan. Míg a kiállítás szakmai előkészítése sem az egyiptomi, sem az érintett magyar múzeumokban nem ütközött nehézségekbe, az adminisztratív feladatok már nehezebbnek bizonyultak. Így a kiállítás megrendezése csak 2004 júniusában vált bizonyossá, ugyanis csak ekkor tudtuk aláírni a szerződést az egyiptomi partnerrel. Egészen addig mindannyian előlegben dolgoztunk; méghozzá eléggé sokat, hiszen az anyagot össze kellett válogatni, majd el kellett kezdeni ennek feldolgozását, továbbá a publikációhoz szükséges fényképek elkészítését, ami hosszú időszakokat jelentett az adott múzeumokban. Végül meg kellett írni a katalógust, amelyből jelleget angol nyelvű változat, és egy kevésbé tudományos hangnemű, de azért kellőképpen igényes magyar nyelvű katalógus. Mindezt úgy, hogy nem volt biztos, hogy lesz kiállítás. Ezért elhatároztam – arra az esetre, ha ez a kiállítás mégsem jönne létre –, hogy írok egy kopt művészettörténetet is. Legelőször tehát megírtam ezt a könyvet, amely nem összefüggő kopt művészettörténet, hanem a kopt művészet történetének olyan aspektusait dolgozza fel, amelyeket a jelenlegi ismeretanyagunkkal meg lehet közelíteni, és amelyek kapcsán új megoldásokat lehet javasolni. Így a kiállítással egyidejűleg nemcsak annak angol és magyar nyelvű katalógusa jelent meg, hanem egy nagyobb terjedelmű kopt művészettörténeti munka is a leideni Brill Kiadónál.

– Mi volt a kiállítás koncepciója? Különbözött az eddigi kopt kiállításoktól?

A célkitűzések nagyon összetettek voltak, és ahhoz, hogy jól meg tudjuk érteni, mi miért volt kiállítva, beszélünk kell a kopt művészettörténeti kutatás állapotáról. A kopt gyűjtemények – melyek anyagából az utolsó negyven év kiállításait összeállították, és amelyeknek a tárgyait mind a komolyabb tanulmányok, mind a kopt művészetről szóló népszerűsítő munkák felhasználják – szinte kivétel nélkül a műkereskedelemből származnak. Ásatásokból származó anyag alig van, és ha van is, ez főként két nagy komplexum, a szakkarai és a bawiti kolostorok ásatásaiból származik. Ezekben a XX. század első két évtizedében folytattak feltárásokat, de úgy, hogy eközben szinte egyetlen régészeti megfigyelést sem tettek, és az előkerült tárgyak és egyéb régészeti emlékek, továbbá az épületek egymástól elszakítva kerültek publikálásra. Így tehát erről az anyagról kialakított nézetek nem egzakt régészeti és ásatási eredmények alapján – nem relatív és abszolút kronológiai adatok segítségével – levont következtetések, hanem elsősorban stíluskritikai alapon felállított konstrukciók, amelyek magukon viselik a mindenkor művészettörténeti kutatás helyzetének bélyegét, és az illető művészettörténész ismereteinek korlátait is.

A kutatás egy nevezetes régészeti melléfogással kezdődött. Az 1890-es években Edouard Naville, a neves svájci egyiptológus Hérakleopolis Magnában, a modern Ahnasban

„Érosz”. Faliszőnyeg töredéke Érosz alakjával, IV. század első fele. Kairó, Kopt Múzeum
 "Eros". Fragment of a tapestry with the figure of Eros, first half of 4th century. Cairo, Coptic Museum

folytatott ásatást egy olyan helyen, ahol a felszínen még álló gránitoszlopokon bizánci import márvány oszlopfők voltak. Ő ezen a helyen egy bizánci templomot feltételezett. Mivel a márvány oszlopfők tipológiailag már akkor is jól ismertek voltak, ezért ezeket biztosan lehetett keltezni a IV. század második felére. Naville ezen a helyen falmaradványokat is talált, amelyek mellett leásott, és körülbelül két méterrel mélyebben rábukkant egy jelentékeny kőfaragvány-leletre. Naville értelmezése szerint e faragványok ugyanahhoz az épülethez tartoztak, mint amelyhez a IV. század második feléből származó bizánci oszlopfézetek. A probléma nem csak az volt, hogy az ásató nem tett különbséget a két méter szintkülönbséggel talált leletek közt, hanem az is, hogy ez a faragványanyag tele volt pogány figurális ábrázolásokkal, elsősorban mitológiai jelenségekkel. Ez az egységesnek hitt leletanyag volt a szülőanyja annak a teóriának, hogy a kopt kereszténység görög-római mitológiai ábrázolásokat, istenalakokat használt fel keresztény templomai díszítésére. Röviddel a Naville-féle ásatás után, amikor ezek a – részben igen jó minőségű – faragványok bekerültek az Egyiptomi Múzeumba, egy bécsi művészettörténész,

Josef Strzygowski megkezdte az anyag katalógizálását, és minden kételkedés nélkül elfogadta Naville ásatási jelentését, miszerint a koptok meztelen mitológiai figurákkal díszítették templomaikat. Ebből a megállapításból teoretikus építmények alakultak ki, melyek a kopt művészet egészére nézve vontak le következtetéseket. Az elmélet szerint a kopt művészet önkényesen bánt a mitológiai ábrázolásokkal, azokat új, keresztény kontextusba helyezte, vagyis keresztény értelmezést adott nekik. Ez az állítás képezte a kopt művészettörténet alapjait.

Ehhez jött a XX. század első felének szélsőséges népi kultúraelmélete. Tudniillik a megfelelő ásatások hiánya, illetve az ásatási eredményekkel szembeni vakság azzal a következménnyel is járt, hogy a művészettörténészek megkísérelték kisebbiteni a kronológia jelentőségét, s így a kopt művészetben nem annyira történeti folyamatok során változó jelenséget láttak, mint inkább az általános „kopt mentalitás” kifejeződését. Ehhez kapcsolódott még egy átfogóbb megállapítás is, nevezetesen az, hogy a kopt művészet és kultúra általában véve a görög művészet, a hellénisztikus hagyomány és a bizánci kereszténység ellentétéként bontakozott ki.

Eszerint a kopt művészet a bennszülött keresztény egyiptomi fellahok művészete, szemben az uralkodó osztály bizánci művészetével, amely teljes egészében importművészet volt, és amelyet az elnyomott egyiptomi lakosság nem fogadott be, nem tekintett a sajátjának. Ebből következett a másik alapvető tévedés, amely az egyiptomi posztrómai művészetet kettéválasztotta egy bizánci és egy bennszülött művészetre. A kettő közötti különbség mechanikus megkülönböztetés volt a hellénisztikus és nem hellénisztikus formák között. A kopt művészet ebben a téves felfogásban egyszerűen mindaz, ami eltér a mediterrán oikuméné későantik–korai bizánci művészetének világától.

Amikor az 1950-es évek végén és az 1960-as évek elején a művészettörténet érdeklődése a kopt művészetre terelődött, akkor ennek a hajtóerejét még mindig ez a megkülönböztetés jelentette. A kopt művészet természetének megértése továbbra is ebből a paradigmából indult ki. Még mindig nem tették fel a kérdést a művészeti termelés hierarchiájával kapcsolatban, azaz, hogy melyek a főművek, és melyek nem azok. Nem tették fel a kérdéseket kronológiai szempontból sem: mi mikor készült, mi korábbi és mi későbbi, hogyan zajlanak a folyamatok, és egyáltalán miféle folyamatok működtek a Kr. u. III. század vége és a XII. század közötti időszakban, amelyeket a kopt művészet címszava alatt ezek a kiállítások hagyományosan átfogtak.

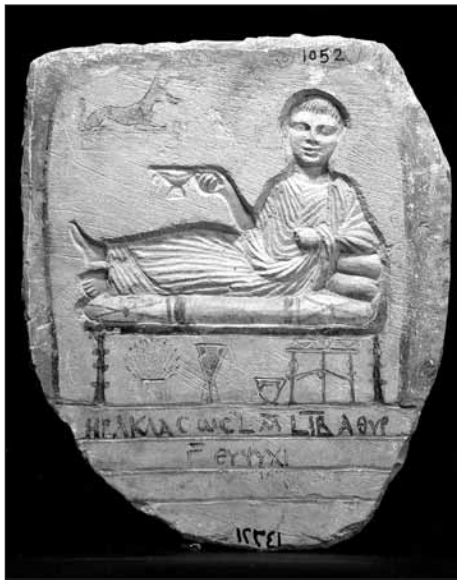
A fentebb vázolt hamis képnek volt még egy súlyos következménye. Minden művészettörténeti divat – legyen az akár muzeológiai gyűjtési divat, akár művészetelméleti divat, akár politikailag motivált érdeklődés valamely terület valamely régmúlt korszaka iránt – megszüli azt a konjunktúrát, amelyből a hamisítványok divatja táplálkozik. Így a kopt művészet viszonylatában is kialakult az a hamisítvány-ipar, amely alámasztotta a Strzygowski által vallott nézeteket. A hamisítók egy nagyon tehetséges csoportja az 1940-es évek második felében elkezdte terjeszteni azt az anyagot, amit meg lehet találni a világ minden nagyobb múzeumában és jelentékeny magángyűjteményében. Megszületett egy komoly, leginkább kőfaragvány anyag, amely pogány kinézetű keresztény ábrázolásokból állt. A hamisítók eltorzított és összevegyített mitológiai jelenetekből vagy figurákból keresztény att-

Fafaragvány angyalok alakjával és nilusi tájjal, V. század. Kairó, Kopt Múzeum
 Wood carving with the figures of cherubs and landscape on the Nile. Cairo, Coptic Museum

ríbütumok hozzáadásával olyan, látszólag kopt műalkotásokat állítottak elő, amelyek a kopt művészet eme különös, a klasszikus hagyománynal szembe forduló népművészeti jellegét akarták alátámasztani

A nagy kiállítások tehát csak megerősítették az addigi kutatások összes tévedését és árnyoldalát. Katalógusaik szerzői nem törekedtek arra, hogy újabb művészettörténeti–stíluskritikai datálást dolgozzanak ki. Ugyanakkor ebben az időben a késő-antik és kopt Egyiptom kutatása más tudományterületek felől már

Héraklész halotti sztéléje, I-II. század. Kairó, Kopt Múzeum
The death stele of Heracles, 1st-2nd century. Cairo, Coptic Museum

Oroszlánt ábrázoló textiltöredék, korai IV. század. Kairó, Kopt Múzeum
Textile fragment presenting a lion, early 4th century. Cairo, Coptic Museum

megkezdődött: a hatvanas évektől kezdve sorra jelentek meg a részlettanulmányok és nagyobb összefoglaló munkák Egyiptom késő-antik és kora-bizánci korszakáról, majd az arab foglalatást követő első évszázadok történetéről, teológiájáról és egyháztörténetéről, amelyek egy másik késő-antik – kora-bizánci Egyiptomot állítottak elének. Ezzel szemben a megfelelő lelőhelyeken tudományos módszerekkel végzett ásatások száma – ahonnan új információkat nyerhetnénk – még mindig igen csekély, vagy pedig eredményeik mind ez ideig publikálatlanok, s így a művészettörténeti kutatás is megmaradt a maga régi állapotában.

Ebből kiindulva az volt a szándékom, mind a beszélgetés elején említett könyvben, mind a kiállításon, hogy úgy dolgozzam fel a késő-antik – kora-bizánci kor művészetét, hogy kiválasztom azt a főművekből álló állományt, amely komoly művészettörténeti elemzéseket tesz lehetővé; eldöntöm tehát a magam számára a művészeti termelés hierarchiájának kérdéseit. Ezután a főművekből álló művészettörténeti emlékananyagot magam elé állítva megkezdhetem azt a stíluskritikai elemző munkát, amely ezeket a tárgyakat nem elszigetelten, hanem az egykorú Földközi-tengeri ökumené művészetének kontextusában vizsgálja.

Ily módon nemcsak a kronológiával kapcsolatban vonhatunk le következtetéseket, hanem egy olyan, a korábbinál árnyaltabb képet is kaphatunk, amely a művészetet a maga társa-

tett találni az álló műemlékállományban egy részét, és az akkor működő kopt templomok legkorábbi, még használatban lévő ikonjait, de nem lehetett megtalálni az elit reprezentációjának tárgyait. A templomok művészetéből sok minden fennmaradt, ám sajnos, ahogy ez más területeken is szokásos, a használatban lévő ikonokat időről-időre kiselejtezik, elégetik, és a hamujukat fölhasználják bizonyos szertartásoknál. Kivételesek azok a helyek, mint például a szinai Szent Katalin-kolostor, ahol a VI. századtól kezdve fennmaradtak ikonok, amelyeket eltettek, szentként tiszteltek, és így a mai napig tanulmányozhatók. Kopt templomokban ilyen korai példányok nem maradtak fenn. Kiállításunkon szerepelt a VI-VII. század fordulójára keltezhető nagy, mindkét oldalán festett processziós ikon, ezt azonban ásatás során találták. Az ezt követő legkorábbi ikon, amelyet ki tudunk állítani, körülbelül a XVII. század második felétől a XVIII. század végéig keltezhető rendkívül ritka, párhuzamok nélküli, éppen ezért pontosan el nem helyezhető kis magánikon, valamint egy nevezetes, 1777-ben festett nagy ikon.

dalmi és szellemi kontextusában láttatja, és a mediterrán ökumené művészeti folyamatába és összefüggéseibe illeszti.

– A kopt korszak „hivatalosan” a mamelukok uralomra kerüléséig tartott, de a kopt kultúra vékony szálként végighúzódik az ezt követő korszakokon is. Foglalkozott a kiállítás a későbbi időszakokkal is?

A kopt egyház a mai napig létezik, és a lehetőségekhez képest mindenkor a művészeti tevékenységek mecénása. Ugyanezt nem lehet elmondani a kopt elitről, amelynek a sorsa nagyon változatos volt. Amikor a XIX. század utolsó éveiben megindult a kopt művészeti hagyaték összegyűjtése, még meg lehet-

– A kiállítás koncepciójának felvázolásakor már hangsúlyozta a szellemi és társadalmi környezet rekonstrukciójának fontosságát. Mekkora szerepet játszott ez a környezet a kopt művészet sajátos jellegének kialakulásában?

A válaszomat azzal kezdeném, hogy a IV-VI. századi kopt művészet jellegében nem tér el a IV-VI. századi egyetemes késő antik művészettől. Az egyiptomi elit ugyanazt a műveltséget szerzte meg, ugyanazok voltak az ideáljai, önkifejezésének és reprezentációjának ugyanazok voltak a társadalmi-, erkölcsi és magánjellegű motivációi, mint a korabeli elit más területeken élő részének. Ugyanazokat a klasszikus ideá-

Relief vadászó kentaur alakjával, IV. század második fele. Budapest, Szépművészeti Múzeum
Relief with the figure of a hunting centaur; 2nd part of 4th century. Budapest

lokot állították maguk elé, ugyanazokat a társadalmi és magán szerepeket formálták meg, ugyanarról a gondolkodásmódról tanúskodik az elitművészet Egyiptomban, mint Rómában vagy Antiochiában.

A stílusban lehetnek eltérések, de itt is több az összekötő erő, mint a szétválasztó. Ugyanez igaz a korai keresztény művészet kibontakozására is. A 451-ben bekövetkezett egyházszakadás (az egyiptomi monofizita egyház elszakadása a római és a konstantinápolyi egyháztól) nem gyakorolt a művészetre olyan hatást, amelyet világosan azonosítani lehetne. Nem tudjuk megmondani, hogy egy műalkotás, egy relief vagy egy falfestmény monofizita vagy diofizita megrendelőnek készült-e? A másság majd csak akkor kezd manifesztrálódni, amikor Egyiptom fokozatosan elszakad a kora bizán-

ci világtól, tehát 646 után, amikor lezárul az arab foglalás. Attól kezdve meglazulnak a szálak, egyre kevesebb információ érkezik arról, hogyan alakul a vizuális kultúra, később pedig a szellemi kultúrában is egészen másként alakulnak az arányok az egyetemessel való azonosulás és a speciális kopt kultúra között.

Jegyzet

¹ Az interjú az Ókor című lapban korábban megjelent beszélgetés aktualizált változata. Az interjút készítette Bechtold Eszter és Vámos Péter

Coptic Treasures in Budapest

One of the cultural sensations of 2005 was certainly the exhibition *After the Pharaohs – treasures of the Coptic Art from Egypt*. The more than 200 objects

displayed were admired by 85 thousand visitors in the Museum of Fine Arts. In the interview curator László Török gave his thoughts on the exhibition. In 1980 a Coptic display had already been arranged, a selection of the Early Christian Collection of East Berlin. Since then the Fine Arts Museum has always been trying to find a way to host a Coptic exhibition of a wider range. In 2001 negotiations started with the Egyptian High Archaeological Council and finally, in June 2004 the agreement was reached, although the preparation of the planned project had begun much earlier. László Török's intention was, when arranging the exhibition and writing the catalogues of it, to study, elaborate and present the art of the late ancient – early Byzantine era in a way with which the questions of the hierarchy of artistic work by choosing the stock of master pieces can be answered. Thus the scholar can draw a more detailed picture, in which art is seen in its social, cultural and spiritual context.

El Greco, Velázquez, Goya – öt évszázad spanyol remekművei A Szépművészeti Múzeum centenáriumi évének nyitó időszaki kiállítása (2006. január 27. – április 30.)

Nyerges Éva

A spanyol festészet a Szépművészeti Múzeum gazdag spanyol gyűjteményének köszönhetően meglehetősen jól ismert és kedvelt a magyar műbarátok körében. A spanyol gyűjtemény magja, a Képtár egyéb gyűjteményeihez hasonlóan az Esterházy gyűjteményből származik. Esterházy Miklós herceg 1819-1822 közötti utolsó vásárlásai során kerültek a spanyol képek, Ribera, Murillo, Cano és Goya alkotásai az akkori gyűjteménybe. Az Esterházy Képtár megvásárlásával állami tulajdonba került spanyol képtár a Szépművészeti Múzeum alapításától kezdve, tudatos gyűjteménygyarapításainak köszönhetően Európa egyik legnagyobb ilyen gyűjteményévé vált. A korábban még hiányzó középkori festmények mellett a reneszánsz és barokk kor ritka alkotásait is sikerült vásárlásokkal, illetve néhány kiváló adománnyal pótolni, hála Nemes Marcell, illetve Boross Jenő mecénatúrájának.

2006 a Szépművészeti Múzeum centenáriumi éve. Január 28-tól április 30-ig ezzel az európai jelentőségű gyűjteménnyel és a hozzá kapcsolódó, három ország képtárai-ból hozzánk érkező reprezentatív művekből összeállított kiállítással kívánunk a múzeum múltjára úgy emlékezni, hogy az itt látható több mint száz festménnyel, a legnagyobb mesterek alkotásaival az 1350-es évektől 1860-ig, még közelebb hozzuk ezt a gazdag, tőlünk távoli kultúrát.

A kiállítás budapesti megrendezésére az nyújtott lehetőséget, hogy a Szépművészeti Múzeum 2005 tavaszától részt vesz a Hamburgban (Bucerius Kunstforum) és Drezdában (Gemäldegalerie Alte Meister) bemutatott *El Greco, Velázquez, Goya* című, német gyűjtemények spanyol festményeiből rendezett kiállításain több El Greco, egy Goya, valamint egy reneszánsz hangszerkép kölcsönzésével (a kölcsönzött művek, köztük Nemes Marcell egykori képei korábban szintén Németországban voltak). Magyar kérésre a német múzeumok támogatták azon a törekvésünket, hogy a kiállítás harmadik színhelye Budapest legyen. Ez részben meghatározta a kiállítás további bővítését, akárcsak katalógusának szerkezetét, a német katalógust ugyanis magyarul is megjelentetjük, kibővítve további két országból bemutatásra kerülő anyaggal. (Budapesten a német nyelvű katalógus mellett angol nyelvű, a budapesti kiállítás-hoz kapcsolódó kiadványt is tervezünk, a teljes anyagot átfogó magyar katalógus mellett.)

A Múzeum spanyol gyűjteményének remekművei – El Greco, Velázquez, Ribera, Murillo, Zurbarán és Goya alkotásai – az elmúlt évtizedekben rendszeresen szere-

Carreño: Szent Jakab a Clavijo-i csatában
Carreño: St Jacob in the Battle of Clavijo

peltek e mesterek monografikus kiállításain. Így a múzeum nemzetközi ismertsége és kapcsolatai révén lehetővé vált az, hogy a budapesti kiállítás a Németországból érkező kiváló anyag mellett a madridi Museo del

El Greco: Tanulmányfej – ifj. Szent Jakab apostol
El Greco: Study Head of Saint-James the Less

Prado és a bécsi Kunsthistorisches Museum további közel húsz művének kölcsönzésével gazdagodjon. A műtárgyak válogatásánál a célunk az volt, hogy szinte a spanyol festészet kezdetétől, a középkorból kiindulva, néhány hazai és németországi mű segítségével – így a múzeum új szerzeménye, az úgynevezett Retascón mester *Szent András oltárával*, illetve Pedro García Benabarre és köre alkotásaival – egy oltár rekonstrukcióját alkossuk meg, de kiállítjuk a csupán budapesti művéről név szerint ismert Pedro Sánchez *Krisztus sírbátételét* is.

Célunk, hogy a legnagyobb mesterek lehető legsokoldalúbb bemutatásával felragyogjanak a spanyol festészet jelképszerű alakjai, s az általuk képviselt iskola fő jellemzői is karakteresen kitűnjenek. A kiállítás anyagát ikonográfiai és a művészek működése szerinti topografikus csoportosításban, megközelítőleg időrendi sorrendben mutatjuk be. A XVI. századi udvari és egyházi művészetet a középkori és reneszánsz mesterek, továbbá az El Greco spanyolországi működését megelőző korból Morales, El Divino alkotásai és az udvari arcképművészet kiválóságai, Alonso Sánchez Coello és Juan Pantoja de la

Cruz művei képviselik. A spanyolországi tenebrosó mesterek, így a valenciai születésű, de leghosszabban a nápolyi alkirályi udvarban működő Ribera, a madridi udvarban dolgozó Bartolomé González, a sevillai Velázquez művei, és Zurbarán fiatalkori alkotásai a mártíromság-jelenetek, valamint az életkép-csendélet-tájkép csoportosításban jelennek meg a kiállításon. Az érett barokk festészet nagy központjai, úgy, mint Madrid és a déli városok – Sevilla, Córdoba és Granada – szinte hiánytalanul képviseltetik magukat a tárlaton. Az arcképfestészet különböző típusai, az ábrázolt személyek sokszínűsége az infánstól a színészig, az udvari vadász-mesterről, a mester feleségéről készített arcképen keresztül jelzik, hogy Velázquez és követői – például

Mazo, illetve madridi kortársai Carreño és Antolínez – milyen érzékeny változatossággal művelték ezt a műfajt.

A spanyol festészet fénykora a XVII. század volt. Ekkor spanyol földön a hazai óriások mellett egy olyan nagyhírű mester is működött, mint Pieter Paul Rubens, aki ugyanúgy hatással volt a spanyol művészekre, mint a madridi Királyi Gyűjteményben látható itáliai, különösen velencei mesterek művei. Emellett sok spanyol festő el is jutott a XVII. században Itáliába, aminek köszönhetően a spanyol iskola európai minőségű, de egyben sajátosan nemzeti karaktert öltött. A spanyol jelleg, a monokróm színvilág, a sötét tónusok kedvelése, az ember lélektani mélységű megragadása ekkorra uralkodóvá vált. Az egyházi festészet, a keresztény hit mártírjainak, szentjeinek ábrázolása visszafogottságában, a szenvedés és az áhítat elmélyült megragadásával az ellenreformáció korában a katolicizmus győzelmét hirdette. A barokk oltárfestészet legnagyobb alkotásai, úgymint Carreño *Szent Jakab képe a Clavijo-i csatában*, vagy Ribera *Bűnbánó Magdolnája* – hogy csak két művet említsünk ebből a körből – a kiállítás egyházi-művészeti csúcspontjai lesznek.

Ezzel szemben a legfontosabb világi műfaj az arckép, ami mellett virágzott az életkép-, a tájkép- és a csendéletfestészet. A kiállítás Collantes a tájkép, Arellano a csendélet,

Goya: Ceán Bermúdezné képmása

Goya: The portrait of Mrs. Ceán Bermudez

Mazo az arckép és az életkép sokszínűségét érzékelteti majd. Látható lesz többek között a Szépművészeti Múzeum gyűjteményéből a sevillai festészet egy egyedülálló remeke, a mennyei jelenés és a földi lét mesterei ötvözete, az egykori sevillai Hospital de los Venerables refektóriumát díszítő Murillo kép, a Drezdából érkező Mária gyermekével, ami ugyancsak Murillo alkotása, valamint Zurbarán egyik utolsó műve a Szeplőtlen Szűzről, a vallásos festészet pátoszmentes képe.

A XVIII. század elején külföldi mesterek váltak meghatározóvá Madridban: így a nápolyi Luca Giordano, majd ugyanonnan a század közepén Corrado Giaquinto, valamint a francia Ranc és Houasse. E mesterek nem szerepelnek a kiállításon, de képviselik magukat a velük egy időben működő spanyol mesterek, köztük a Meléndez család tagjai, így a csendéleteiről híres Luis valamint a táj- és vallásos képeket festő Fran-

cisco Antonio Meléndez, a kiállítást pedig a XVIII. század utolsó harmada és a XIX. század eleje festőgénuszának, Francisco de Goyának az alkotásai zárják. Goya festészetét egy korai – a királyi palota díszítését szolgáló – szőnyegkárpit-terv, egy csendélet és néhány arckép képviseli, a Budapesten található alkotásai mellett.

A kiállításon több mint száz alkotás lesz látható, a Régi Képtár első emeleti terem sorában. Az ünnepi kiállítás idejére e termekbe korszerű világítás kerül és egy erre az alkalomra tervezett installáció készül.

A spanyol festészeti kiállítás az európai kulturális együttműködés szép példája lesz, hiszen Németország jelentős múzeumai – Aachen, Berlin, Drezda, Frankfurt, Fulda, Karlsruhe, Kassel, Köln, München – mellett a bécsi Kunsthistorisches Museum és a madridi Museo del Prado több mint ötven remekművel szerepel majd a Siglo del Oro festészetének bemutatásában.

El Greco, Velázquez, Goya – 5 Centuries of Spanish Masterpieces The Opening Temporary Exhibition of the 100th Jubilee at the Museum of Fine Arts (27 January – 30 April 2006)

The Spanish collection of the museum is very rich and popular with Hungarian museum-goers. The core of the collection belonged to the Esterházy family then the museum received it and has been enlarging it ever since, so by now it has become one of the largest collections of its kind in Europe. This representative exhibition is organised to celebrate the anniversary of the museum exhibiting more than 100 paintings from Germany, Austria and Spain beside the Hungarian collection. The museum will be taking part in the series of exhibitions called *El Greco, Velázquez, Goya* in Hamburg and Dresden, Germany, accompanied by catalogues and guides. Some pieces of the Spanish collection have already been exhibited in monographic shows, but this one is a special, unique, versatile selection of the greatest masters from the 16th century to the 19th century, offering a variety of genres, topics and techniques. The event is a great example of European cultural co-operation.

Sigismundus Rex et Imperator

Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában, 1387-1437

Időszaki kiállítás (2006. március 17. – június 18.)

Sütő Tamás

A magyarországi művészeti kiállítások hagyományainak fényében is szokatlan, hogy a budapesti Szépművészeti Múzeum és a luxemburgi Musée national d'Histoire et d'Art olyan nemzetközi nagy kiállítás közös megrendezését határozta el, amely esetében a teljes előkészítést és szervezést a magyar múzeumok szakembereire bízta. Ebben a nagyságrendben rendkívül rövid idő, mindössze két és fél év alatt kell mindezt megvalósítani. A program szervezését a budapesti Szépművészeti Múzeumban működő programiroda végzi nemzetközi tudományos tanácsadói testületre támaszkodva. A kiállítás a Magyar Köztársaság és a Luxemburgi Nagyhercegség kormányának támogatásával jön létre, s egyben a két állam államfőjének fővédnöksége alatt áll. A kiállítás Luxemburgi Zsigmond magyar, majd német-római király, illetve császár (1387–1437) személyiségét és korának kulturális, művészeti értékeit mutatja be 2006-ban, két helyszínen: először Budapesten, majd Luxemburgban. A két helyszín egymást követően, azonos kiállítási anyaggal és közös katalógussal várja látogatóit.

Az először 2006. március 17. és június 18. között a Szépművészeti Múzeumban látható kiállítás az évtized kiemelkedő múzeumi eseményének ígérkezik. A téma-

választás rendkívül ambiciózus. A történettudomány az európai középkor és az újkor közötti váltás, az átmeneti történelmi korszak átértékelésének napjait éli. E korszak fontos részének tekintjük az 1400-as évek első évtizedeit, melynek főbb történelmi eseményei jól ismertek. A birodalmát Prágából kormányzó IV. Károly német-római császár halála utáni évtizedek Európa számára a birodalmi intrikák, az Anglia és Franciaország közötti százéves háború zűrzavaros kora jött el. A korszak jelentős eseményei között meghatározó volt a pápaság kettős, majd háromfelé szakadása és Zsigmond általi egyesítése, a huszita tanok elterjedése, az oszmán fenyegetés erősödése, és Bizánc végnapjainak közeledte. Ezek a folyamatok adtak történelmi keretet ahhoz az életúthoz, amelyet a sokáig Magyarországon nevelkedett Luxemburgi Zsigmond járt végig. Nagy Lajos királyunk vejeként, sokak által elvitatottan lépett a magyar trónra 1387-ben, és a Német-Római Birodalom császáráként, Csehország, Lombardia, Magyar- és Horvátország királyaként szállt sírba ötvenesztendei uralkodás után. Személyét, történelmi szerepét méltatói mindig is fontosnak tartották, bárhogyan is ítélték meg tetteit és azok következményeit.

Az elmúlt két évtizedben az európai és a hazai kutatók érdeklődése egyre inkább a korszak politikai, gazdasági, művészeti, kulturális teljesítményének megismerésére irá-

*Kolozsvári Tamás: Kálvária-oltár, részlet. Buda (?), 1427. Esztergom, Keresztény Múzeum
Tomas de Colosvar: Calvary Altar, detail. Buda (?), 1427. Esztergom, Christian Museum*

nyult, amelynek eredményeként mindinkább egy erőteljes gazdasági, szellemi-kulturális európai vérkeringés és egy eredményekben gazdag izgalmas művészeti pezsgés képe tárult fel. Ez ugyan még döntően az uralko-

Csontnyereg (Jankovich-nyereg). Közép-Európa, 1420–1440. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum

Bone saddle (Jankovich-saddle). Central-Europe, 1420–1440. Budapest, Hungarian National Museum

dói udvarok körül koncentráldott, de alapvető és magától értetődő értéként egyaránt jellemezte a korszak arisztokráciáját és erősödő városi polgárságát. A kor Európa-képének és művészetének akkor még szerves részét jelentő keleti államok (a Magyar, Cseh és a Lengyel Királyság, de egy-egy periódusban még egyes balkáni államok is) jelentős szerepet játszottak a gazdasági folyamatokban, a művek és művészek európai mozgásában. A kutatók mai felfogása szerint a gótika késői, de igen fontos virágzása és annak látványos teljesítményei jellemzik ezt az időszakot. Egy, a középkor nagy részét jellemző egységes Európa éli utolsó időszakát; a rövid időn belül bekövetkező török hódítás, majd a későbbi történelmi időszakok évszázadokra kettéválasztották a kontinens nyugati és keleti részét, rövid periódusokat engedve csak az organikus együttfejlődés számára.

Mivel a korszak teljességének megismeréséhez a kelet-európai országok történelmi, művészettörténeti kincseinek, hagyományainak számbavétele is szükséges, nem csoda, hogy a róla alkotott kép az elmúlt két évtizedben, a megismerés lehetőségeinek bővülésével számottevően fejlődött. Ennek látványos eredménye, hogy jelentőségének, politikai, gazdasági, művészeti, kulturális teljesítményének megítélése, értékelése is jelentős mértékben változott.

Nekünk, magyaroknak a kor e teljesebb képe szívet melengető, hiszen megannyi szál igazolja a Magyar Királyság szerves és fontos szerepét a kor európai történelmi és gazdasági folyamataiban, kulturális és művészeti életében. Luxemburgi Zsigmond – mindvégig magyar királyként azonosítva önmagát – életművével, palota- és várépítkezéseivel,

a Sárkányos Lovagrend életre hívásával, a konstanzi és bázeli zsinat megszervezésével, királytalálkozóival és utazásaival folyamatos szellemi pezsgést tartott fent maga körül, feladatot és lehetőséget adva a kor művészeinek. Az elmúlt évtizedekben a korszakról alkotott képet jelentősen tágította a híres budavári gótikus szoborlelet feltárása, mely bizonyos Zsigmond és udvara művészeti műhelyszervező törekvéseinek, és bizonyítéka annak, hogy Buda a kor legjelentősebb alkotó helyszíneire tartozott. A kiállítás tematikája és célkitűzése nem kevesebb, mint hogy ezt az izgalmas, új és kiteljesedett európai korszakot – benne a fontos magyarországi vonatkozásokkal – a lehető legteljesebben látogatói elé tárja, a kor elérhető alkotásainak eredetiben történő bemutatásával.

A kiállítást számos rendkívül fontos jellegzetessége markánsan megkülönbözteti a megszokott kiállítási hagyományoktól: közel 400 műtárgy mutatja be, hogy miért változott meg az elmúlt két évtizedben a korszak történelmi szerepének, benne Zsigmond magyar király és német római császár személyének, s ezen belül is a Magyar Királyság európai súlyának megítélése. Ez az anyag így együtt még soha nem volt látható, számos tárgy először hagyja el azt a helyet, ahol őrzik.

Soha ilyen széles körű nemzetközi együttműködés nem jött létre egyetlen korábbi kulturális esemény kapcsán sem; a műtárgyakat kölcsönző intézmények száma meghaladja a 100-at összesen 19 különböző együttműködő országból. A magyar nemzeti gyűjtemények mellett olyan rangos intézmények kölcsönöznek a kiállításra, mint a londoni British Museum, a párizsi

Bibliothèque Nationale és a Louvre, a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum, a washingtoni National Gallery, a szentpétervári Ermitázs, a vatikáni Biblioteca Apostolica, a bécsi Kunsthistorisches Museum és az Österreichische Nationalbibliothek.

A különleges kincsek közé tartozik Pisanello (Antonio di Puccio) Zsigmond császárt ábrázoló mellképe (1431–1433), amely a Louvre grafikai gyűjteményének féltett műtárgya. Az ábrázolt személy kiléte a fizionómiai egyezések és a mellrészen megjelenő Sárkányrend-jelvény alapján régóta ismert. Pisanello 1433-ban találkozhatott Zsigmonddal Ferrarában vagy Mantovában, amikor az uralkodó a római császárkoronázás miatt utazott Itáliába. Egy, a művészek kiállított 1432-es pápai menlevél alapján egyébként nem teljesen elképzelhetetlen, hogy részben éppen azért küldték Pisanelót Rómából északra, hogy az ott tartózkodó császárról portrét készítsen. A rajzon megjelenített személy kora megfelel Zsigmond akkori hatvanöt évének. Az antik numizmatikai hagyományok alapján profilból felvett, s az egyik legkorábbi ilyen beállítású portrét Pisanello előkészítésként szánhatta egy festményhez. A viszonylag részletes előadasmód erre ugyan nem feltétlenül utal, de a jobb felső sarokban és a szakáll előtt látható, egyes részletek színeit megadó megjegyzések a feltevést mégis egyértelműen alátámasztják.

Kolozsvári Tamás Kálvária-oltárának triptichonja a kiállítás egyik csúcspontja, amely a korszakból fennmaradt oltárok közül minősége mellett épségével és óriási méreteivel is kitűnik. A ma nyolc táblaképből álló oltár eredetileg a felső-magyarországi Garamszentbenedek temploma számára készült 1427-ben. A triptichon megrendelője Zsigmond király udvari klerikusa, Miklós mester volt, aki a királyi kápolna kántora tisztséget viselte. Nem kizárt tehát, hogy az udvar egy tagjának dolgozó Tamás mester a király számára is készített műveket, ahogy az sem lehet véletlen, hogy Zsigmond által valószínűleg soha nem látott oltáron, a Kálvária megilletődött centúriójának arcán az idősödő uralkodó arcvonásait ismerhetik fel a látogatók.

A Jankovich gyűjteményből származó csontnyereg (1420–1440) egy kétes hagyomány szerint magától Zsigmondtól került volna a bukaresti katedrálisba, ahogy Zsigmond személyére a Sárkányrend ábrázolása is utalhat a hátoldalon. Bár mindezek alapján a nyereg eredeti tulajdonosa ma már aligha deríthető ki, miután a korszak fennmaradt, csontborítású nyergei között a legszebben kivitelezett darabról van szó, megrendelője vagy tulajdonosa kiemelkedően magas rangú személy, akár uralkodó is lehetett. A Sárkányrend jelvénye mellett valószínűleg e személyt, vagy személyeket jeleníti meg valamilyen módon a hátoldal

Pisanello (Antonio di Puccio): Zsigmond császár mellképe, 1431–1433. Párizs, Musée du Louvre, Département des Arts graphiques, 2339

Pisanello (Antonio di Puccio): The bust of Emperor Sigismund, 1431–1433. Paris, Musée du Louvre, Département des Arts graphiques, 2339

két szarvasa, de talán az ülőfelület köríves végein megjelenő, feltűnően nagy méretű oroszlán és griff is. A nyereg többi ábrázolásán nagyjából azok a késő középkori lovagregényekből származó figurák tűnnek fel, amelyekkel a tárgycsoport egyéb darabjainál is sűrűn találkozni: a sárkányt legyőző Szent György, üldögélő szerelmespárok, valamint zenélő alakok mesebeli lényekkel és gazdag növényi dísszel kiegészítve.

Szent László ereklyetartó mellszobrát a győri székesegyházban őrzik (1406 után készült, a korona Prágában, 1600-ban). Zsigmond számára Magyarország legnépszerűbb védőszentje, László király (1077–1095) jelentette a dinasztikus szent elődöt, amit talán legjobban a császárnak a váradi székesegyházba, a szent sírja mellé való temetkezése bizonyít. Bár a székesegyházból származó ereklyetartóval kapcsolatban Zsigmond megrendelésére nincsen adatunk, létrejöttében az uralkodó szerepével mindenképpen számolni kell. Alátámasztja ezt a hermának a császár apja, IV. Károly által készíttetett aacheni Nagy Károly fejereklyetartóval való rokonsága, de a királyi udvarban divatos új technika, a pajonzománccal kevert sodronyzománc feltűnően hangsúlyos szerepe is. A herma mellrészének e megoldása nem csupán a legnagyobb, ilyen módon díszített zománccelülete a műfajnak, de a legkorábbi és a legigényesebb példái közül származik. A csillagos mustrájú zománccal lapokból álló, palástként értelmezhető borítás a mennyei és kozmikus uralmat egyesítő „Himmelmantel”-re való utalásként fogható fel, amely nyilvánvalóan összhangban áll az ereklyetartó arcának hangsúlyozottan krisztusi vonásokkal történt felruházásával.

A kiállítás előkészítésében részt vevő, 16 országot képviselő szaktudósok a megelőző tudományos konferenciára készített 26 előadással, valamint a kiállítás katalógusában megjelenő további 40 tanulmánnyal alapozták meg a korszakról alkotott, a korábbiakat számos ponton meghaladó kép részleteit, és következtetéseit.

A kiállításához tudományos katalógus és kiállítás-vezető jelenik meg. A magyar mellett franciául és németül is megjelenő tudományos katalógus önmagában mintegy 70 szakember együttműködésének eredménye. Az előkészülethez tudomá-

nyos konferencia járult 2005 júniusában Luxemburgban, amelynek előadásait a katalógussal együtt publikálják a szervezők. A tudományos elvek mellett a kiállítás a látványos bemutatás, az élményszerzés közönségigényeinek is meg szeretne felelni, így a vállalkozást gazdag kulturális program kíséri majd. A szervezők tervezik gyermekkiadványok megjelentetését és Eberhard Windecke illusztrált Zsigmond-életrajzának CD-kiadását is.

A kiállításról további információkat a www.sigismundus.hu honlapon olvashatnak.

Lásd még – See also: Hátsó borító – Back Cover

**Sigismundus Rex et Imperator
Art and Culture in the Period of Sigismund
of Luxemburg (1387 – 1437)
Temporary Exhibition
(March 17 – June 18, 2006)**

An exceptional, large-scale exhibition is being organised in the Museum of Fine Arts, in cooperation with the Musée national d'Histoire et d'art of Luxembourg, dedicated to Sigismund of Luxembourg, King of Hungary and Holy Roman Emperor. Sigismund reigned in a period which is nowadays regarded as a period of transition, and one which is being reevaluated today. The last two decades meant the rediscovery of the period in terms of culture, politics, economy and arts, focusing on the last flourishing of a unified Europe. New discoveries and approaches have drawn attention to the Hungarian Kingdom, and proved that the seat of Sigismund at Buda belonged to the most significant cultural centres of the period. As a result of unprecedented international cooperation, nearly 400 exhibits from a total of 19 countries are meant to prove this claim. A conference volume, a catalogue, as well as exhibition guides and multi-media publications will accompany the exhibition, along with a rich series of cultural events.

Rembrandt emlékkiállítás

Gerszi Teréz

Rembrandt Harmensz van Rijn 400 évvel ezelőtt, 1606-ban született Leidenben. Ebből az alkalomból az egész világon kiállításokkal, kiadványokkal emlékeznek meg róla. Jóllehet az évszázadok folyamán a művészetéről alkotott kép mindig módosult, de egyben nem változott: alkotásainak csodálatában. Noha nem hagyta el Hollandiát, a világ mégis tudomást szerzett zsenialitásáról. Művészete nemcsak annak a fejlődésnek a betetőzése, ami a XV. században Jan van

Eyck festészetével kezdődött Némalföldön, hanem a műveiből áradó mély humanizmus és kifejezésbeli gazdagság alapján az egyetemes emberi kultúra kivételes értéke is lett.

Műveinek bemutatásával a Szépművészeti Múzeum is bekapcsolódik e nagyszabású megemlékezés-sorozatba. A grafikai kiállítóteremben mintegy 160 rézkarca és 10 rajza képviseli majd 2006. június 30-tól a már saját korában is kivételesnek elismert művészetét. Egyetlen volt ugyanis holland kortársai között, aki a műfaji specializálódással szemben az élet teljességének

bemutatását tűzte ki célul. A kiállítás tehát magába foglalja a portré, az Ó- és Újtestamentum, a tájkép és a zsáner műfajait képviselő rajzokat és grafikákat.

Az 1965-ben rendezett Rembrandt-kiállításunkon még 14 rajza és néhány festménye is szerepelt, mint a mester saját kezű műve. Az azóta eltelt évtizedek kutatásai azonban jelentősen leszűkítették Rembrandt korábbi festmény- és rajz oeuvre-ét. Így a budapesti gyűjtemény manapság egyetlen festményével sem rendelkezik, viszont büszkélkedhet az 1630-as évek derekán készült *Saskia az ablaknál, Nő síró gyermekkel és kutyával*, a

két csodálatos *Ház napfényben és fényárnyékban*, valamint az 1650-es évekből származó *Házak az amszterdami Rosengracht*, és *Lieven Willemsz van Coppenol* portréját megörökítő rajzokkal. Kiállításunkon szerepelni fog továbbá két olyan lap is, amelyeken Rembrandt korrigálása fedezhető fel: a korábban saját kezűnek elismert *Női akton*, és a különleges értékű *Dombos táj házakkal és vízimalommal* rajzon, amely XVI. századi velencei munka Rembrandt korrekcióival. Igen öröndetes, hogy a kiállításon a bécsi Albertina jóvoltából négy további kivételes szépségű rajz is szerepelni fog: *Kolduscslád kutyával*, *Egy elefánt*, *Táj az Ij folyónál*, és *Jónás próféta Ninive falainál*.

Az életmű átfogó jellegű bemutatása a rézkarcokkal együtt lehetséges. Több gyűjtő fáradozásának köszönhetően jelenleg a múzeum több száz Rembrandt grafikával rendelkezik. Eredetileg az Esterházy gyűjtemény metszetanyagában sok Rembrandt rézkarc szerepelt, de a herceg halála után a gyűjtemény hűtlen kezelője a legértékesebb lapokat eladta. Szerencsére Pulszky Károlynak alkalma volt e fájó veszteséget 101 Rembrandt rézkarc megvásárlásával némileg pótolnia. A legnagyobb gazdagodás azonban 1904-ben következett be, amikor Térey Gábor, a híres orvosprofesszor Elischer Gyula gyűjteményéből 245 Rembrandt rézkarcot vett meg. Ennek köszönhetően Rembrandt rézkarcoló művészetét teljes tematikai sokrétűsége

Nő síró gyermekével és kutyával, tollrajz
Woman with crying child and dog, pen sketch

Három kunyhó, rézkarc
Three huts, copper etching

gében 1628-tól kezdve az utolsó, 1661-ben készült lapig be tudjuk mutatni. Rézkarcai hű képet adnak mindazokról a művészi problémákról, amelyek munkássága egyes korszakaiban foglalkoztatták. Új törekvéseinek első megnyilvánulásai sok esetben rézkarcaiban kísérhetők nyomon, ezeken kísérletezte ki például a fény-árnyék ellentéttel kapcsolatos, állandóan megújuló elképzeléseit.

A kiállítás fő mondanivalója Rembrandt művészetének évszázadok múltán is aktuális, megrendítő embersége. Rembrandt igen nagy utat tett meg korai, naturalista kísérletezéseitől az 1650-es évek nagyvonalú, érett alkotásaiig, melyek csaknem minden esetben egy sajátos művészi probléma korábban nem látott megoldását jelzik. Ezek a kísérletezések mindig az élet sokrétűbb és mélyebb kifejezéseinek érdekében történtek. Friss szemmel nézte a körülötte lévő világot, és nem követte ugyan a kialakult megoldásokat, de mindig figyelemmel kísérte, sokszor kiindulópontul választotta a múlt és a kortársak művészeti eredményeit – és nemcsak a hollandokat.

A Szépművészeti Múzeum kiállításán a rézkarcok és rajzok elrendezése ezen sokszólamú problematika figyelembevételével történik, nagyjából kronológiai rendben, megtartva az egyes, tartalmilag, tematikailag összetartozó csoportokat. Kivételt képeznek ez alól az 1630 és 1651 között készült önarcképek, amelyek mintegy bevezetik a tárlatot. Ugyanígy, a kronológiából kiemelve, egy csoportban mutatjuk be az 1631 és 1661 közötti akttanulmányokat, remélve, hogy ily módon nyomatékosabban hívják fel

a figyelmet az arc és alaktanulmányok terén bekövetkezett jelentős változásokra.

Rembrandt szüntelen küzdelme az egyre újabb, tökéletesebb művészi megvalósítás érdekében a megújulásra irányuló örök ember törekvés egyik legnagyobb példája.

Rembrandt Memorial Exhibition

Rembrandt was born 400 years ago and this anniversary is being celebrated and commemorated all over the world with publications and exhibi-

tions. The Museum of Fine Arts also takes part in this series of events with a large-scale exhibition, showing 160 etchings and 10 drawings, representing all those themes that the humanist artist was interested in. Etchings are inevitable in understanding and investigating his art, his ideas, his experiments with techniques, effects, approaches. The exhibits are arranged in a roughly chronological order, leaving thematic units intact, in order to emphasise the progress and development.

Abakanowicz

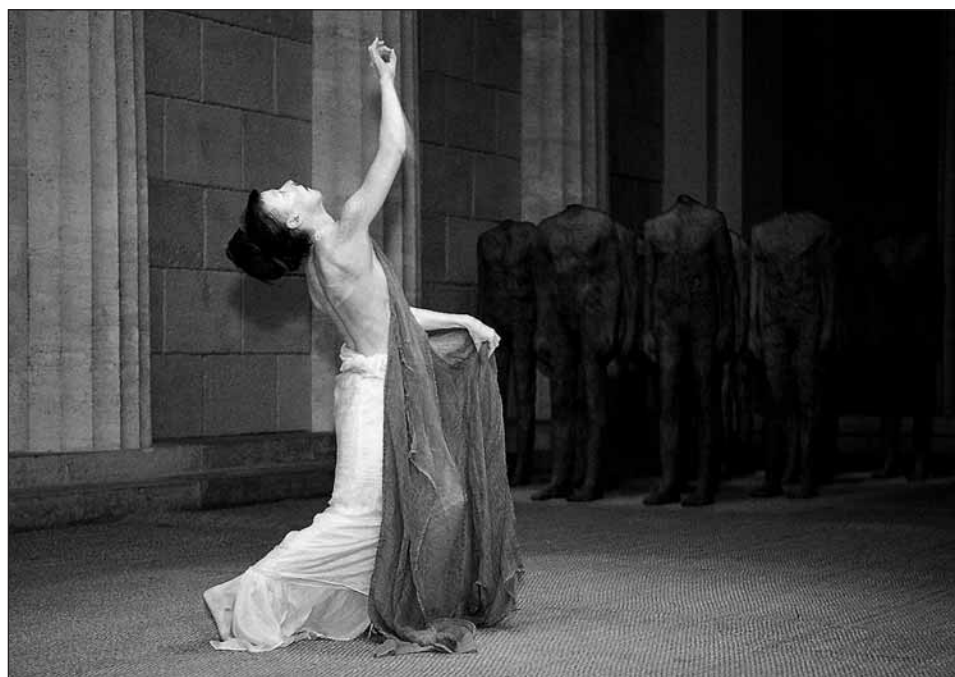
Egy művész a képzőművészet világválogatottjának kezdőcsapatából

Hudák Zsuzsa

„Amennyiben a képzőművészeknek világválogatottjuk lenne, Magdalena Abakanowicz minden bizonnyal a kezdőcsapatba kerülne” – mondta a világhírű művészről Jerger Krisztina, a Szépművészeti Múzeum Abakanowicz című kiállításának társrendezője. A Szépművészeti Múzeum a wroclawi Nemzeti Múzeum gyűjteményéből rendezett kiállítással kívánta a 75 éves Magdalena Abakanowicz művésznőt köszönteni 2005 nyarán. A kiállítás a Felső-Sziléziai Önkormányzat támogatásával és a budapesti Lengyel Intézet közreműködésével jött létre.

A festő és textil szakon végzett kortárs művész, a lengyel Abakanowicz minden túlzás nélkül világhírű lett még a hatvanas évek közepén. Tiszteletbeli tagja több világhírű Művészeti Akadémiának, köztük az Amerikai Művészeti és Irodalmi Akadémiának, s számos értékes művészeti díj mellett megkapta a Royal College of Art (London) díszdoktori címét. A háború utáni lengyel avantgárd legjelesebbje, a hazánkban is jól ismert Kantor-, Szajna-, Grotowski-féle színház képzőművészeti megformálója. Szabadtéri munkáit kőből, fából, fémből alkotja s inspirációt adó természetes vagy kulturális közegben állítja ki. Számtalan helyszínen rendezett már bemutatót hagyományos múzeumi körülményeken kívül is, így például sivatagban, parkban, mezőn, vagy a New-Yorki Metropolitan Múzeum tetején.

A világhírű művész alkotásait legutóbb 1988-ban láthatta a magyar közönség, amikor a Múcsarnok egy teljes életutat bemutató kiállításra hívta meg a művészt. E bemutató anyagából a Szépművészeti Múzeum tulajdonába került a Ketrec című alkotás, amely a mostani kiállítás központi darabja lett. A 2005-ös tárlat anyaga egy közel száz darabból álló válogatás volt, s a művésznő elmúlt 25 évben

Anna Barth táncművész a *Tömeg* című alkotás előterében
Dance artist Anna Barth in front of the work *Mass*

született alkotásait mutatta be. A kiállítás kurátorai, Mariusz Hermansdorfer, a wroclawi Nemzeti Múzeum igazgatója, valamint Jerger Krisztina művészettörténész hatásos installációjukkal tizenötezer múzeumlátogatónak okoztak felejthetetlen élményt. Abakanowicz munkái a mindannyiunkat körülvevő valósághoz kapcsolódó mély töprengéseit fejezik ki. A Szépművészeti Múzeumban két hónapig otthonra találtak zsákvászon szobrai, ülő és álló figurái, melyek megrázó erejükkel az érzelmekre hatnak.

A kiállítás helyszíne – a múzeum Dór csarnoka – előtt két (az 1988-as múcsarnoki bemutatóra készült) gigantikus fatörzs fogadta a látogatót a *Háborús játékok* című sorozatból, az évszázados rönkök végeire hatalmas óvó-védő vaskupakokat tett a művész, a két monstrum mégis

fegyverekre emlékeztet. A terembe belépve egy különleges, megszentelt zárt térben erős egyiséget alkotott a nyolc kiállított műcsoport, installáció. A véletlenszerűen egymásra helyezett különféle méretű *Embrióktól* – melyek egy több száz darabos ciklus részei, s az 1980-as Venecei Biennálén mutatta be először a művész – elindulva arc nélküli, fej nélküli, belül üreges testek mellett haladt el a látogató. A testeken erekre emlékeztető vászonzsinegek futnak, s óriási belső energiát sugároznak. Az *Ülő alakok*, a 26 darabos *Hátak*, s a tér közepén egy faketrebe szorult (szorított?) magányos, görnyedt háttal szemben 26 álló figura alkotta a *Tömeget*, amely kinek-kinek mást jelképezett: valaki nyomorultnak látta a sorban állókat, mások a fenyegető katonás rend szellemét érezték a terem végében. A csoportok sorát két, szintén

Gergely Krisztián és társulata *Abakanon* című előadása
The performance *Abakanon* by Krisztián Gergely and his Company

fej nélküli üreges test, kéreg-kettős zárta, egyszersmind felügyelte: a Bölcsek, egy trónusokon ülő páros. Arcok csupán a terem egyik szélén voltak; négy karóra állított *Anonim portré*, „figyelte” az alakokat, közülük csak egy rendelkezett éles, tiszta, felismerhető vonásokkal.

Megrázó, megdöbbenő, megindító, félelmetes, lenyűgöző, felkavaró, megható... ezek a vendégkönyvből vett jelzők érzékeltetik legjobban a hatást, amelyet az *Abakanon* - ahogy ezeket a sajátos alkotásokat nevezik a művész nevéből eredően – gyakoroltak az emberekre.

A Magyar Televízió portréfilmét készített „*A szobrok életre kelnek*” címmel Magdaléna Abakanowiczról, melyet az érdeklődő közönség megtekinthetett. A filmben a művész segít munkái értelmezésében: „*Munkáim többértelműek. Képzletünket szólítják meg, általa-*

nos értelműek... Akár politikai metaforaként is értelmezhetőek, de a politikák változnak és nem ezek határozzák meg a félelmeket és a bizonytalanságot, amelyek eredendően kapcsolódnak az emberi léthez.”

A kiállítóterben színházra, előadások rendezésére alkalmas tér jött létre, melynek a műalkotások mellett a padlóra terített tengerrifű-szőnyeg, a zsákvászon-színű falak és az alkotásokra irányuló világítás is szerves részét képezte. Ebben a térben rendezett a múzeum a kiállításához kapcsolódó tánc- és mozgásművészeti programokat, amelyek a műtárgyak között, ez esetben szinte a műtárgyak társaságában zajlottak. Kortárs magyar és nemzetközi tánc- és mozgásművészeti formációk készítettek olyan koreográfiákat, amelyeket csupán e kivételes alkalmakkal mutathattak

be a nézőknek délutánonként, valamint esténként. Öt különböző stílusú előadás született 2005 augusztusában és szeptemberében ugyanabban az installációban.

Gergely Krisztián és Társulata *Abakanon* címmel mutatta be kortárs tánc-test installációját, a jávai táncművészet elemeivel fűszerezett előadást Ágens szakrális hangulatú éneke kísérte. Az *Mc Golem* című performance egy szombat délután történt, amikor is „az egyik textil lény Angelus Iván személyében és Bakó Tamás közreműködésével a tánc erejétől hajtva távozott az Abakanowicz kiállításról”. Németországból érkezett Anna Barth, a japán butoh tánc elemeit alkalmazó táncos, akinek finom, pantomimszerű táncmozdulatait a Bálványos Társulat kísérte szaxofonon és ütős hangszereken. Az Off Társulat táncosai *Bozontos csillagok* címmel egy lendületes, mesélős hangulatú koreográfiát mutattak be. A rendezvénysorozatot az Artus-Goda Gábor Társulata zárta egy olyan *Kéreg-kor* című koreográfiával, amelyben a táncosok mintha a kiállításban szereplő kéreg-alakok belsejét jelentették volna meg a nézők számára.

A Magyarországon talán még kissé szokatlan módon a kiállítóterben rendezett előadások a képző- és táncművészet találkozási pontjának izgalmas, páratlan élményét jelentették, mind az előadóművészek, mind a múzeumlátogatók számára.

Abakanowicz szobrai korábban már több táncost is ihlettek koreográfiák létrehozására, sőt maga a művész is készített már koreográfiát egy japán táncsoport részére. Az alkotó így vall a táncművészetről: „*A tánc maga is szobrászat, csak más helyzetben. Más helyzetben, mert ott az alkotás mozog, és a néző tekint rá mozdulatlanul. Míg itt, az én kiállításomon a szobrok a mozdulatlanok és mi mozgunk. S ez a tánc, amit közösen hozunk létre, az ember legegyszerűbb mozdulatait veszi alapul: ülni, állni, menni, szaladni...*” A művész érdekes képet villant fel, amikor a művei és a tánc kapcsolatáról beszél: „*Amikor esténként hazaindulok a műteremből, arra gondolok, hogy szobraim éppen most kelnek életre, kezdik el saját életüket, keresik meg saját ritmusukat.*”

Abakanowicz An Artist of the All Star Team of Fine Arts

If the artists of fine arts had an all star team, Magdalena Abakanowicz would surely be on the pitch – said Krisztina Jerger, co-organiser of the exhibition opened at the Museum of Fine Arts in 2005. Works of the world-famed artist could last be seen in Budapest in 1988, when the Múcsarnok (Art Gallery) presented the oeuvre of Abakanowicz; one of the works bearing the title *Cage* was purchased by the Museum of Fine Art at that time and became the core of the present exposition, which was a selection of almost 100 works created by the artist in the past 25 years. For 2 months Abakanowicz's statues, the seated and standing figures made of sackcloth, found a home in the museum in Budapest.

Kép a képben Művész és közönség öt évszázad grafikuművészetében Burgkmairtól Picassóig

Gonda Zsuzsa

A „kép a képben” hallatán a legtöbb embernek a festőállvány előtt dolgozó, modelljére pillantó művész jut az eszébe. Kétségtelen, hogy ennek a képtípusnak a művészportrék, önarcképek és műterem-ábrázolások a leggyakoribb megjelenési formái, mellettük azonban számos kevésbé ismert téma, szokatlan ikonográfiájú mű is ide tartozik.

A kiállításon, mely 2005. december 1. – 2006. március 27. között a Grafikai Kiállító Teremben látható, először azokat a grafikat mutatjuk be, amelyek a művészettel kapcsolatos antik anekdotákat örökítik meg, elsősorban idősebb Plinius *Természetrája* (Naturalis historia) alapján. Itt olvashatjuk azt a legendát is, amely szerint a rajzolás feltalálása egy korinthoszi fazekas lányának köszönhető, aki körberajzolta kedvesének árnyképét. Az ókor neves művészei közül Nagy Sándor kegyeltjének, Apellésznek az életrajza bővelkedik leginkább ábrázolásra méltó jelenetekben. Az öntudatos festő nemcsak a susztert, de magát Nagy Sándort is hallgatásra intette művészeti kérdésekben. Ez utóbbi történetnek az egyik legismertebb megfogalmazása Salvator Rosa (1615–1673) nálunk is kiállított rézkarcán látható. Népszerű téma volt *Nagy Sándor nagylelkűsége* is, vagyis annak az epizódnak az ábrázolása, amikor az uralkodó átengedi kedvesét Apellésznek, aki festés közben beleszeretett szépséges modelljébe.

Az antikvitás a művészeket Merkúr gyermekeinek, Minervát pedig a művészetek patrónusának tartotta. Számos metszeten láthatjuk Minervát, amint megvédi a gyakran allegorikus formában megjelenített Művészetet rá leselkedő ellenségeitől, köztük a Tudatlanságtól és az Irigységtől. Ide tartozik a Festészet allegorikus nőalaként történő ábrázolása, amelynek megértését a kezében tartott festőszerszámok, esetleg egy rajz, vagy gyakorta a festőállvány segítik. A XVI–XVIII. századi festészet-allegóriákkal a művészek bonyolult elméleti kérdéseket is kifejezésre tudtak juttatni.

A keresztény kultúrában Szent Lukács vált a festők védőszentjévé. A legenda szerint az első Madonna-ikont maga Lukács festette, akinek egy látomásában megjelent az Istenanya. Szent Lukácsot legtöbbször festőállvány előtt, műtermi környezetben örökítették meg, és a jelenetet szívesen gazdagították realista, zsánerszerű elemekkel.

Különösen érdekesek a művészet mesterségének elsajátítását bemutató grafikák, amelyek közül Baccio Bandinelli (1488–

Honoré Daumier: *Műteremről műteremre*, 1862. Litográfia
Honoré Daumier: *Around the Studios*, 1862. Lithograph

1560) firenzei Akadémiájának 1550 körüli ábrázolása a legkorábbi. A kiállított metszetteknek köszönhetően nyomon követhetjük a művészeti oktatás változását az első reneszánsz akadémiáktól a XVIII. századi bécsi és londoni Akadémiáig, ahol az antik szobrok másolása mellett már az élő modell utáni rajzolás került az előtérbe.

Rendkívül változatosak a művészportrék. Legismertebbek azok az önarcképek, amelyekben a művész magát ábrázolja munka közben, vagy felmutatja egy már elkészült, fontos alkotását. A foglalkozásra, a mesterségbeli tudásra utaló kép az egymásról készített portréknak is szinte elmaradhatatlan kelléke. A műterem, a festők szűkebb környezete, tulajdonosának társadalmi státusától függően sokféle lehet: a szegényes

padlásszobától az elegánsan berendezett, vendégek fogadására is alkalmas tágas terepig. A műterem-ábrázolások gyakori kísérői a családtagok, a barátok, sőt nemritkán maguk a megrendelők is.

A kiállítás a műteremből kikerülő kép sorával, a kép és a befogadó viszonyával is foglalkozik. A képek utcai árusításának szokását XVII. századi itáliai rajzokon és metszeteken, így Pietro Faccini (1562–1602) és Agostino Mitelli (1609–1660) művein figyelhetjük meg. Antoine Watteau (1684–1721) egyik leghíresebb festménye, a *Gersaint műkereskedő boltja* nyomán készült metszet a XVIII. századi műgyűjtés világába enged bepillantást. A rendszeressé váló nyilvános kiállításokat a londoni Royal Academy-t bemutató két metszet illusztrálja. A Szép-

Henry William Bunbury: Családi jelenet, 1794. Akvarell, színezett rézkarc
Henry William Bunbury.: Family scene, 1794. Hand coloured etching

művészeti Múzeum történetének szempontjából különösen fontos Hány Gyula (1864–1946) akvarell sorozata, amely az Esterházy Képtár festményeinek elrendezését mutatja a Tudományos Akadémia Képtárában.

A képek szemléltető csoportban a lelkes amatőrök, műbarátok mellett komoly tudósok is feltűnnek, így a Dürer rajzot tanulmányozó Joseph Meder, az Albertina egyko-

ri igazgatója Ferdinand Schmutzer 1917-es metszetén.

A művészek gyakran láttatták ironikusan önmagukat. A *művész mint a természet majma* ikonográfiai típus Jean-Siméon Chardin (1699–1779) és Watteau nyomán készült metszetekkel szerepel a kiállításon. A felsorolt témák többsége, a festő és modellje, a meg nem értett művész, a csodálkozó tárlatlátogató a karikatúráknak

is gyakori szereplői, melyek közül Honoré Daumier (1808–1879) litográfiái a legkiválóbbak.

A vitrinekben a témához kapcsolódó, metszetekkel illusztrált könyvek láthatók, köztük Joachim von Sandrart (1606–1688) híres, Nürnbergben 1675-ben megjelent *Teutsche Academie-je*. A metszetek és rajzok mellett néhány múzeumi festmény is látható a kiállításon. A tárlatot gazdagon illusztrált katalógus kíséri.

Pictures within Pictures The Artist and the Public Over 5 Centuries of Graphic Art from Burgkmair to Picasso

A unique exhibition can be seen between the 1st of December 2005 and the 27th of March 2006, presenting graphics that deal with art. The first part of the exhibition gives examples from those graphics that present ancient anecdotes linked with art, based on the *Naturalis Historia* by Pliny the Elder. According to one of the legends described by him, drawing was invented by the daughter of a potter from Corinth, who drew around the silhouette of her lover. In the Christian civilisation St Luke was the protector of painters. Legend has it that the first Madonna-icon was painted by St Luke, after he saw an apparition. St Luke was often presented in front of an easel, in a studio. Specifically interesting are those pictures, which present the mastery and learning of the crafts of art. The earliest of these is the presentation of the Academy of Florence by Baccio Bandinelli around 1550. Among all the prints and drawings some paintings also are displayed connected to the theme. The exhibition is completed with a richly illustrated catalogue.

Démonűző erők – mágikus védelmezők

2005 őszen egy 4000 éves egyiptomi műtárggyal gazdagodott a Szépművészeti Múzeum kollekcója. Az Egyiptomi Gyűjtemény ilyen léptékű gyarapítására hús éve nem volt példa. A Kr.e. II. évezredből származó varázssbot jelentősége nem csak ritkaságában rejlik, hanem művészi kidolgozottságának színvonala is az Egyiptomi Gyűjtemény legkiemelkedőbb darabjai közé emeli. A különleges ritkaságú, vízilóagyból készült, az ókorban mágikus erővel felruházott műtárgyat egy hónapon keresztül (2005. október 20. és november 20. között) egyedi, erre az alkalomra rendezett kiállításon mutatta be a múzeum.

A középbirodalmi varázssbotok jellegzetes alakja a víziló agyarának természet

ívét követi. Formájuk alapján sokan a rajtuk ábrázolt védőistenek kezében tartott késekhez vagy a korabeli mocsári madarászatban használatos dobóbotokhoz hasonlítják őket,

abban viszont mindenki egyetért, hogy ilyen vagy olyan módon, de az ókori egyiptomiak hite szerint mágikus erejű, démonokat elűző eszközként szolgáltak.

Egyiptomi varázssbot,
Kr.e. II. évezred
Egyptian magic stick,
second Millennium B. C.

A varázsbotok mágikus erejüket a vajúdás alatt és a gyermek világra jöttének pillanatában elvégzett, tánccal és zenével kísért rituálék során fejtették ki, amelyek a szerencsés szülés érdekében zajlottak. Oltalmazó szerepük a szülés után sem szűnt meg. Anya és gyermeke közelében tartották a gyermekágyas időszak végéig; egyes feltételezések szerint mágikusan védelmező kört vontak köréjük a rituális eszközökkel, mások szerint a testükre helyezhették, vagy az ágyuk alatt tarthatták őket.

Varázsbotok nők és gyermekek sírjaiból is előkerültek ugyanebből a korszakból, ami azt mutatja, hogy nemcsak az élők születésekor, hanem a holtak lelkének újjászületésekor is hasznosnak tartották őket. A varázsbotok mágikus ereje a rájuk felvett alakok szerepeltetésében rejlett. Az ott sorakozó lények (páviánok, krokodil, párdúc, oroszlán, viziló, keselyű) ugyanis mindan-

nyian szereplői voltak az ősi történetnek, amelyben a világ teremtésekor a felkelő Nap isteni segítőivel az oldalán legyőzi ellenségét, a leggyakrabban a hatalmas kígyó alakjában ábrázolt Óskáoszt. A tárgynak azért tulajdoníthatnak mágikus erőt a gyermekek születésekor, mert úgy vélték, hogy használata során a napisten születésének és győzelmének története jótékony hatással van a földi eseményekre.

A kamara-kiállítás az új műtárgyat úgy mutatta be, hogy a látogató képet kapjon a középbirodalmi varázsbotokhoz kapcsolódó vallási elképzelésekről is. A központi kiállítótér két vitrinjében helyet kapott számos, részben a termékenységgel és az anyasággal, részben a gyógyító és bajelhárító mágiával kapcsolatos ókori egyiptomi tárgy. A kiemelt műtárgy mögötti folyosó, amelynek íve önmagában is a varázsbotok formáját idézte fel, valóságosan és jelképesen

is háttérül szolgált: a tárgyhoz kapcsolódó mítoszt, a napisten születésének legendáját idézte fel.

Az egyiptomi ritkaságot 50.000 euróért vásárolta meg a múzeum, ebből 20 ezer eurót a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium a biztosított.

Demon Driving Forces – Magical Protectors

In the autumn of 2005 the collection of the Museum of Fine Arts was enriched by a 4000-year-old Egyptian work of art. This is the first time in 20 years that such an acquisition was realised. The importance of the magic stick lies not only in its rarity but in its artistic values. This unique work of art, made of hippopotamus tusk and endowed with magical powers in the Ancient Egypt, was displayed in a temporary exhibition at the museum in October and November, 2005.

Modern vagy kortárs Gondolatok a múzeumi identitásról, gyűjtésről, helyről, történetről

Néray Katalin

1991 júniusában a Budavári Palota „A” épületének első emeletén megnyílt a Ludwig Múzeum Budapest, ez sok évtizedes adósság törlesztésének kezdetét jelentette. Alapját az a szerződés képezi, mely még a rendszerváltozás előtt, 1989-ben jött létre Peter és Irene Ludwig, az aacheni Ludwig Stiftung, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Magyar Nemzeti Galéria között. Gyűjteményének alapját azok a műtárgyak képezik, melyeket az aacheni Ludwig házaspár, illetve a Ludwig Alapítvány adományozott a magyar államnak.¹ A hetven műből álló ajándékot 1991-ben 91 tartósan letétbe adott műtárgy követte az 1945 utáni nemzetközi művészet köréből.² A múzeumi gyűjtemény azóta folyamatosan bővül. A nemzetközi anyag vásárlásához felbecsülhetetlen segítséget nyújt az aacheni Ludwig Alapítvány.³ A magyar (esetenként kelet-közép-európai) műveket a múzeum elsősorban saját költségvetéséből, valamint pályázatokon nyert vagy a minisztérium által biztosított pénzekre szerzi be.

A Ludwig Múzeum Budapest első önálló kiállítása 1991. június 4-én nyílt, a Budavári Palota „A” épületének első szintjén, a Magyar Nemzeti Galéria rendezésében. Az új intézmény 1995. július 1-jétől a Magyar Nemzeti Galéria független szakmúzeumaként működött, majd 1996-ban a művelődési és közoktatási miniszter Kortárs Művészeti Múzeum – Ludwig Múzeum Budapest néven önálló költségvetési intézménnyé tette.⁴

*A Művészetek Palotájának jobbszárnya, a Ludwig Múzeum
The right wing of the Palace of Arts, the Ludwig Museum*

Az 1996-ban kiadott alapító okirat rögzíti a múzeum feladatait. A múzeum gyűjtőköre: külföldi és magyar művészet az 1960-as évektől. Feladatai: a külföldi és magyar kortárs művészet eredményeinek fokozott bekapcsolása a magyar szellemi életbe. Ezt gyűjtőmunkával, tudományos feltáró és feldolgozó tevékenységgel, állandó és időszakos kiállításokkal, közönségkapcsolati munkával kell elérni. Meg kell teremtenie a társművészetek (fotó, videó, film,

zenei és más művészeti programok) bemutatási lehetőségeit. Az alapító okirat értelmében a múzeum a jövőben szakkönyvtárat hoz létre és üzemeltet. Az alapító okiraton túl az 1999-ben kiadott, a minisztérium által jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzat foglalkozik bővebben a múzeum jogállásával, tevékenységével, szervezetével és működési szabályával.⁵ Az SZMSZ kimondja, hogy „az intézmény önálló szellemi műhely, szakmai munkájáért és

Robert van der Horst holland művész performansa a teraszon, 2005
The performance of Dutch artist Robert van der Horts on the terrace, 2005

működtetéséért a NKÖM által – pályázat útján – kinevezett igazgató felel”.⁶

Ez a konstrukció megfelelt a már létező Ludwig-múzeumoknál követett modellnek, melyek Németországban városi fennhatóság alatt vannak, Ausztriában és Magyarországon pedig állami intézmények. A következő kormány programjában ugyanakkor szerepelt a Kortárs Művészeti Múzeum létrehozása, melynek megnyitására 1996. december 14-én került sor. Az a tény, hogy ez az új múzeum nem egy új, erre a célra épített intézményben jött létre, hanem egy meglévő struktúrára épül rá, olyan realitás, mely a nagyvonalú terveket szolidabb mederbe tereli. Miután nem élünk az „imaginárius Texasban” (lásd Pernecky Géza ide vonatkozó cikkét a Mozgó Világban), se Észak-Rajna-Vesztfáliában, fel kellett készülnünk a kompromisszumokra.

Maga a „kortárs” szó is vita tárgya világszerte, az amerikanizálás bizonyítékának tartják sokan. Valójában az a józan belátás szülte (üzleti érdek sincs kizárva), amelyik a klasszikus modern művészet és a kortárs művészet közötti választóvonalat először meghúzta. Ez a vonal természetesen az időben is mindig változik.

A 2003. május 19-én aláírt szerződés-módosításban a Ludwig házaspár képviseletében Irene Ludwig, az aacheni Ludwig Stiftung, illetve a NKÖM és a LM abban állapodott meg, hogy a múzeum tovább folytatva eddigi munkáját, átviszi a múzeum anyagát a Millenniumi Városközpontban épülő új múzeumépületbe.⁷

A legújabb alapító okirat 2005. június 5-én keletkezett, a múzeum neve *Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum (Ludwig Museum – Museum of Contemporary Art)*, és új feladatokkal is bővítette a múzeum tevékenységét a kortárs művészet értelmezésével és a közönség

számára történő közvetítésével kapcsolatban, különös tekintettel a múzeumpedagógiai munkára, a kurátorok továbbképzésére, a muzeológus-képzésben való részvételre. Kiemelten hangsúlyozza a nemzetközi kapcsolatok fontosságát és a meghívásos, úgynevezett rezidencia-programok fontosságát.

1991-ig kellett tehát várni, amíg Magyarország első, nemzetközi kortárs művészettel foglalkozó múzeuma megnyílt. Ha arra gondolunk, hogy a lengyelországi Lódzban ez már 1935-ben megtörtént, akkor szomorú a kép. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a művészek kezdeményezésére létrejött lengyel intézmény az első volt egész Európában, akkor ismét más megvilágításba kerül a dolog.

Mielőtt bárki arra gyanakodna, hogy a

Az *Essence of Life* című kiállítás bejárata, 2005
The entrance of the exhibition *Essence of Life*, 2005

Ludwig-házaspárnak valamiféle magyar családi kapcsolata befolyásolta a múzeumalapítási döntést, le kell szögeznünk, hogy ilyesmi nem létezett. Ludwigék először a nyolcvanas évek elején jártak Magyarországon, amikor a friss bécsi gyűjteményből érkezett egy válogatás Budapestre, a Múcsarnokba. Az ok sokkal inkább Peter Ludwignak abban a szenvedélyes meggyőződésében rejlett, amellyel nem tudta elfogadni a politikailag megosztott Európa kulturális megosztottságát. Ha megnézzük, hogy ebben az időben az úgynevezett „keleti blokk”-ban melyik országban lehetett egyáltalán ilyen múzeumalapítási tervvel előállni, Magyarország látszik az egyetlen potenciális partnernek.

Az, hogy a Ludwig Múzeum Budapestről szóló megállapodás létrejöhetett az ancien régime „puha diktatúra”-ként aposztrofált szakaszában, az a nyolcvanas évek megváltozott politikai légkörére utal. A koncepció tehát még a kelet-közép-európai rendszerváltozások előtt született meg, a megnyitás azonban már az új rendszer idején következett be, és a viták, esetenként fanyalgások ellenére radikális áttörésnek fogható fel. Természetesen már kezdetben is jelen voltak a kritikai hangok: hogyan határozhatja meg egy magángyűjtő ízlése a múzeum karakterét, miért éppen Ludwig, aki ellentmondásos személyiséggel és intézkedéseivel a német sajtó éles kritikáját is kivívta (gondoljunk a német illuminált kéziratok eladására a Getty Múzeumnak, vagy a náci időszak kedvelt szobrászának, Arno Brekernek a foglalkoztatására). Nem szabad azonban megelégednünk arról, hogy a nagy múzeumok többsége itthon és külföldön magángyűjteményekre, elkötelezett gyűjtők szenvedélyes munkájára épültek. A későbbi tulajdonosok felelőssége éppen az, hogy a kapott anyagot hogyan dolgozzák fel, milyen irányban fejlesztik tovább.

Roy Lichtenstein: Vicki, 1964

Roy Lichtenstein: Vicki, 1964

Leszögezhetjük, hogy a Ludwig Gyűjteményből származó anyag jó része ma már beszerezhetetlen a műtárgypiacon, az anyag magyarországi jelenléte pedig az egyetemes művészet standardjának jelenléte. A három késői Picasso, az amerikai pop art, hiperrealizmus, az angol, német, francia, olasz művészet mellett a non-konformista oroszok, a „peresztrojka gyermekei” jelenthetik a legnagyobb vonzerőt. A gyűjteményben legalább tíz olyan kiemelkedő tárgy van, mely szerepel a kézikönyvekben, és amelyek nélkül nem rendeznek fontos kiállítást a világban. Peter Ludwig személyes ízlése abban nyilvánul meg, hogy főleg az expresszív-figuratív tendenciák vannak jelen, a konstruktívizmus, a geometrikus és konceptuális művek kevésbé tartoztak érdeklődési körébe.

Mi lehet tehát a magyarországi, a Ludwig-adományra épült kortárs művészeti múzeum koncepciója?

A kortárs magyar művészetet a Magyar Nemzeti Galéria és a Fővárosi Képtár mellett több nagy vidéki múzeum is gyűjti, de a dunaiújvárosi Kortárs Művészeti Intézetet kivéve egyik sem nevezhető kizárólag a mai, azaz a kortárs művészet fórumának. Az egyetemes kortárs művészet szerény mértékben a Szépművészeti Múzeumban is megtalálható, de a gyűjtemény meglehetősen esetleges. Mi lehetett tehát a létrehozott új intézmény leg-

fontosabb újdonsága? Kétségkívül az, hogy a magyar művészetet, sőt tágabb értelemben a régió művészetét és az egyetemes művészetet egymással való összefüggéseiben látta. Ehhez kell tehát igazítani a múzeum gyűjtési koncepcióját is.

Múzeumpedagógusok a gyermekfoglalkoztatóban (2. emelet)

Museum educators at the discovery room (floor 2)

Elképzeléseink szerint a létező anyag fokozatosan kiegészíthető az aacheni Ludwig Alapítvány anyagából, az egyes Ludwig-múzeumok letéti anyagának cseréjéből, a minisztériumi vásárlásokból, további adományozásokból, az időszaki kiállítások anyagából, és más, Magyarországon rendezett külföldi kiállítások választékából, sőt műtermi vásárlásokból is. Tovább kell folytatni a múzeum lehetséges támogatóival való együttműködést, ebben nagy segítség lehet a két éve működő Baráti Kör, mely már mintegy 140 tagot számlál. Ugyanez vonatkozik a további magyar anyagra, melynek pontos koordinátáit célszerű egyeztetni a társ-múzeumok fejlesztési elképzeléseivel. Ismeretes, hogy az újjáalakult múzeum 1996-os megnyitásakor mintegy harminc nagyvállalat, cég, illetve magánember vásárolt műtárgyat a múzeumnak a magyar művészeketől bekért, improvizált kiállítás anyagából, és vált ezzel az új múzeum alapító tagjává.

A múzeumnak feltétlenül foglalkoznia kell az új művészeti médiumokkal, a videóval, a filmmel, a számítógépes művészettel és a fotográfiával. Ezek céltudatos gyűjtése egyetlen más intézményben sem megoldott, az új múzeum pedig azzal, hogy a jelenre és a jövőre koncentrálna, nem kerülheti meg ezt a feladatot.

A Kortárs Művészeti Múzeum egyben fokozatosan bővülő nemzetközi adattára (természetesen számítógéppel feldolgozott formában) és könyvtára is a kortárs művészetnek.

A Művészetek Palotájába való átköltözés 2005. márciusában új lehetőségeket jelent a Ludwig Múzeum számára, még akkor is, ha az önálló, erre a célra épült, építészetiileg emblematikus ház utópiáját félre is kell tennünk. Arra azonban határozottan törekedtünk, hogy a múzeum identitását hangsúlyozzuk az épületen belül mind a kiállítási terek belső-építészeti megjelenésével, mind a logo és az

*A restaurátorműhely (földszint)
The restorers' workshop (ground-floor)*

arculat megújításával. Az építkezési folyamatnak egy ugyancsak előrehaladott fázisában született döntés a múzeum költözéséről, de a raktárak és kiszolgáló terek, a teherlift, a kiállítási terek, a légkondicionálás, páratartalom, világítási rendszer ügyeibe érdemben bele tudtunk szólni. Ezek paraméterei mindenben megfelelnek a nemzetközi muzeológiai előírásoknak, így bátrabban vághatunk bele a külföldi kiállítások fogadásába.

1993 és 2004 között a Ludwig Múzeum mintegy 150 időszak kiállítást mutatott be, mely felvonultatta a nemzetközi és magyar kortárs művészet színe-javát. Ezt a munkát kívánjuk folytatni és kibővíteni a Duna másik oldalán is.

Jegyzetek

¹ Magyarországi Ludwig Múzeum - Nemzetközi modern művészeti gyűjtemény néven. A szerződésben szerepel, hogy a múzeumot a „Várhegy egy méltó helyén” helyezik el. „A MAGYARORSZÁGI LUDWIG MÚZEUM” névnek mindig különállóan kell maradnia. Az ajándékokon és a tartós letételeken kívül bekerül a MNG modern művészeti anyaga és az eljövendő évtizedek kortárs művészete.” (!) A szerződés további pontjai: A miniszter kuratóriumot létesít, mely hat tagból áll. Ez tárgyalja meg a múzeum személyi kérdéseit, a költségvetési ügyeket, a tevékenységet, a vásárlásokat. Ezt a pontot a 2003-as kiegészítés érvényteleníti, de csak az új épületbe költözéstől.

² A letételek cserélődhetnek az egyes intézmények között. Számuk 2004-ben 97, biztosítási értékük mintegy két és félmilliárd forint. A letéti szerződést a minisztérium, az aacheniek és a múzeum 2000-

ben újították meg. 1998-ig visszamenőleg, 5 évre. A szerződést a felek indokolt esetben felmondhatják. Az addigi állami garancia helyett a múzeumnak 2000-től biztosítást kell kötnie a letétben lévő műtárgyakra.

³ Évente kb. 50 000 Euro.

⁴ Neve magyarul: *Kortárs Művészet Múzeum – Ludwig Múzeum Budapest*, angolul: *Museum of Contemporary Art – Museum Ludwig (!) Budapest*. Székhelye 1014 Bp. Szt. György tér 2. *Kincstári körbe tartozó, önállóan gazdálkodó, teljes joggal rendelkező költségvetési szerv. Igazgatóját a (Minisztérium) kulturális helyettes államtitkár nevezi ki és menti fel. Országos gyűjtőkörű szakmúzeum. (Valójában nemzetközi! A gyűjtési körnél már ez szerepel.) Vállalkozási tevékenységet nem folytat.*

⁵ Az SZMSZ-ben szerepel, hogy „gyűjtőkörének, elnevezésének vagy elhelyezésének megváltoztatásához a szakminiszter, valamint – az 1989-ben kötött megállapodás értelmében – az aacheni P. u. I. Ludwig Stiftung hozzájárulása szükséges”.

⁶ Az SZMSZ értelmében a múzeumban vásárlási és kiállítási bizottság működik. Ezek tagjait az SZMSZ pontosan nem határozza meg.

⁷ Melynek neve „változatlanul” Ludwig Múzeum Budapest – Kortárs Művészeti Múzeum lesz. A szerződésmódosítás feltételeket nem tartalmaz.

Modern or Contemporary Thoughts on the Identity of the Museum, Collecting, Place and History

The Ludwig Museum Budapest opened officially in June 1991 on the first floor of the “A” Building of the former Royal Palace, managed by the Hungarian National Gallery next door; provisionally in the form

of a temporary exhibition. The event was truly of historical value. Something began in Hungary that was awaited by many: thanks to the goodwill of Peter and Irene Ludwig from Aachen.

Why Budapest and why in the early 90s? The historical soil was rather perceptive: the last government of the so-called “soft dictatorship” was willing to show its openness and this has met with the long-time obsession of Peter Ludwig, who wished to do something behind the ‘iron curtain’. If you think over the political situation of the early and mid-eighties, Hungary was the only possible target in the region.

Five years later, in December 1996 another reopening happened, stating the establishment of a Museum of Contemporary Art.

Nostalgia: Swierkiewicz Robert hőlégballonja a Várban, 1998

Nostalgia: The hot-air balloon of Robert Swierkiewicz in Castle, 1998

The donation by the Ludwig couple and their Aachen Foundation composed of 70 artworks, together with the further 91 works arriving on “long-term” loan, truly opened up the possibility to try out the representative pieces of the Central and Eastern European region, as well as of international art, in a new context.

Since the opening of the museum, we have organised close to 150 exhibitions at home and abroad, we have established relationships with companion institutions in Europe and overseas.

The story continues in 2005: we moved to a new location, a complex of National Concert Hall, Festival Theatre and the Ludwig Museum, built for the purpose. The mission of the Ludwig Museum was increased by museum educational programs, post-graduate curator training, collecting and presenting the new media art.

Visszatekintés

Volt egyszer egy Kalotaszegi Múzeum

Sebestyén Kálmán

Kalotaszeg magyar népe az évszázadok során páratlan népművészetet alkotott, egyedülálló értékeket teremtett népviseletével, varrótasaival és fafaragásaival, dalaival és táncaival, népi építészetével. Kalotaszeg művészetét a nagyközönség először az 1885. évi Országos Kiállításon ismerte meg, ahol Gyarmathy Zsigáné bemutatta a kalotaszegi népviseletet, szobabelsőt. „A miniszter kérésére – írja – kiállítottam 1885-ben az országos kiállításon a kalotaszegi szobát. Több faluból szedtem össze az ágyra és »rúdra-való«-ra szükséges varrottásokat. Mínhogy akkor már a nép nem varrta ezeket a munkákat, kinyitottam a tulipános ládákat, és azok mélyéről kerültek elő a gyönyörű régi varrottások. Dédányáról unokákra szállt az ősi munka, féltve őrzött kincs. De azért bizalommal adták a kezembe, pedig akkor még nem is sejtették, hogy ebből az átengedésből fog kihajtani az a háziipar, mely máris áldása ennek a szép vidékeknek.”¹

Ekkor kezdődött meg a táj népművészetének nagyarányú felfedezése, amelynek kiemelkedő személyiségei között találjuk a néprajzos Jankó Jánost és Herrmann Antalt, a népdalgyűjtő Vikár Bélát és Bartók Bélát, a festő Edvi Illés Aladárt és Körösfői Kriesch Aladárt, az író-építész Kós Károlyt. Kalotaszeg művészeti-tudományos felfedezésével egy időben vetődött fel a kalotaszegi tájmúzeum létesítésének gondolata, amelyet először Herrmann Antal etnográfus fogalmazott meg. A múzeumalapítási feladatokról a „Kalotaszegi múzeumot” című cikkében a következőket írta: „Kalotaszeg maga egy élő múzeum. S éppen ezért kiváló módon megérdemli, hogy speciális múzeuma legyen, hogy biztos helyen, okszerűen össze legyen gyűjtve tipikus példányokban, mutatóanyagokban vagy képekben az, ami Kalotaszeget jellemzi a természet és az ember világában, tájképei, kőzetei és ásványai, őslényei, növényzete és állatvilága, a vidék történelmi emlékei, népeletének sajátos tárgyai, építkezése, szerszáma, bútorai, ruhája, díszítése stb. Továbbá, amit kalotaszegiek írtak, s amit Kalotaszegről írtak, és amit nagobb-részt csak ezután kell megírni: a vidék és népe minden irányú ismertetése, a néplélek termékei, hagyományok, szokások, költészet stb. Tehát természetrajzi gyűjtemény, ethnográfiai múzeum, kép-, emlék- és régiség-tár, könyvesház és archívum. Az úgy

nemigen halasztható: meg kell kezdeni akárhogy.”²

Herrmann Antal sürgető felhívása indokolt volt, ő ugyanis jól ismerte az akkori kalotaszegi állapotokat és látta, hogy a táj népművészetének felfedezésével egyidőben megkezdődött annak „kifosztása” is. Budapesti bizományosok, elárúsító irodák több százás tételekben vitték és árusították a vidék népművészetének tárgyi emlékeit.

1890 tavaszán Herrmann az Erdélyi Római Katolikus Tanulmányalaptól 20 évre bérbe vette a kalotaszegi Jegenyefürdőt, és ott etnográfus telepet és tudományos kutatóállomást létesített. Megkezdte a Kalotaszegi Múzeum szervezését is, indulásként egy kalotaszegi szobabelsőt rendezett be, ahol a személyesen gyűjtött tárgyakat állította ki. A nemes vállalkozás azonban tiszavirág életűnek bizonyult, anyagi támogatás hiányában Herrmann rövidesen a jegenyefürdői telep és a múzeum bezárására kényszerült.

A jegenyei gyűjteménynek is sajnos nyoma veszett, és a néprajzkutatásnak mind a mai napig nem sikerült nyomára bukkannia. De talán az akkori gyűjtemény sorsánál fontosabb az, hogy a múzeumi gondolat nem enyészett el, és ahogy a körülmények lehetővé tették, újra és újra megjelent.

A XX. század elején a múzeumi láng csíholója Gyarmathy Zsigáné, Kalotaszeg nagyszónya, aki 1907 tavaszán Zempléni Árpádhoz, a Petőfi Társaság titkárához intézett levelében a következőket írta: „Van ennek a szegény-szép vidéknek egy olyan elintézni valója, mely már éppen a tizenkettedik órában jútott, mely sokkal fontosabb, mint egylet tetszik. A Kalotaszegi Múzeumot kell megcsinálni, mert máris világgá hordták éppen azt az eredeti sok nemzeti kincset, melyet vétek volt a külföld prédájára bocsájtani. Most tehát arra gyűjtenek [a kalotaszegiek] és arra kell egy hangversenyt rendezni.”³ Gyarmathy Zsigáné azonban talán későn kezdett a múzeum szervezéséhez, megvalósítására sajnos már nem maradt ideje, 1910-ben ugyanis elhunyt.

A vesztes világháború és a trianoni béke új hatalmi viszonyokat teremtett Erdélyben

A Kalotaszegi Múzeum meghívója
The invitation card of the Kalotaszeg Museum

és Kalotaszegen. A kalotaszegi magyarság kisebbségbe jutott, és az ellenséges főhatalom hosszabb időre lehetetlenné tette a múzeumi gondolat megvalósítását. A XX. század harmincas éveiben aztán hirtelen bűvópatakként újra felszínre tört a múzeumalapítás gondolata: ekkor az egyéni próbálkozások helyett a múzeum ügyét a közösségi összefogást szervező Kalotaszegi Református Egyházmegye karolta fel. Múzeumi bizottságot szerveztek, amelyben olyan neves személyiségek tevékenykedtek, mint Kós Károly, Albrecht Dezső, Daróczi Ferenc esperes, és olyan kitűnő lelkészek, mint dr. Bibó Béla, Tócs Tibor, Czirják Károly, Kiss József, Ady Elemér stb. A szervezők 1933 nyarán 17 kalotaszegi községben gyűjtöttek, és a falvak népe a legnagyobb megértéssel fogadta a kutatókat, megértette, hogy itt a kallódásnak indult régi népművészeti kincsek megmentéséről van szó. A bánffyhungyadi Kalotaszegi Néprajzi Múzeum 1933. október 15-én készen állt a megnyitásra. A múzeumi meghívóban a szervezők a következőket írták: „A kalotaszegi református Egyházmegye idei tavaszi közgyűlése

elhatározta, hogy Bánffyhunrad székhellyel Kalotaszeg magyar népének rohamosan pusztuló néprajzi és népművészeti tárgyait a lehetőség szerint összegyűjti egy Kalotaszegi Néprajzi Múzeum keretében. E célból a közgyűlés múzeumi bizottságot választott azzal a megbízással, hogy a tárgyi gyűjtést a lehető legrövidebb idő alatt szervezze meg, illetőleg indítsa meg.

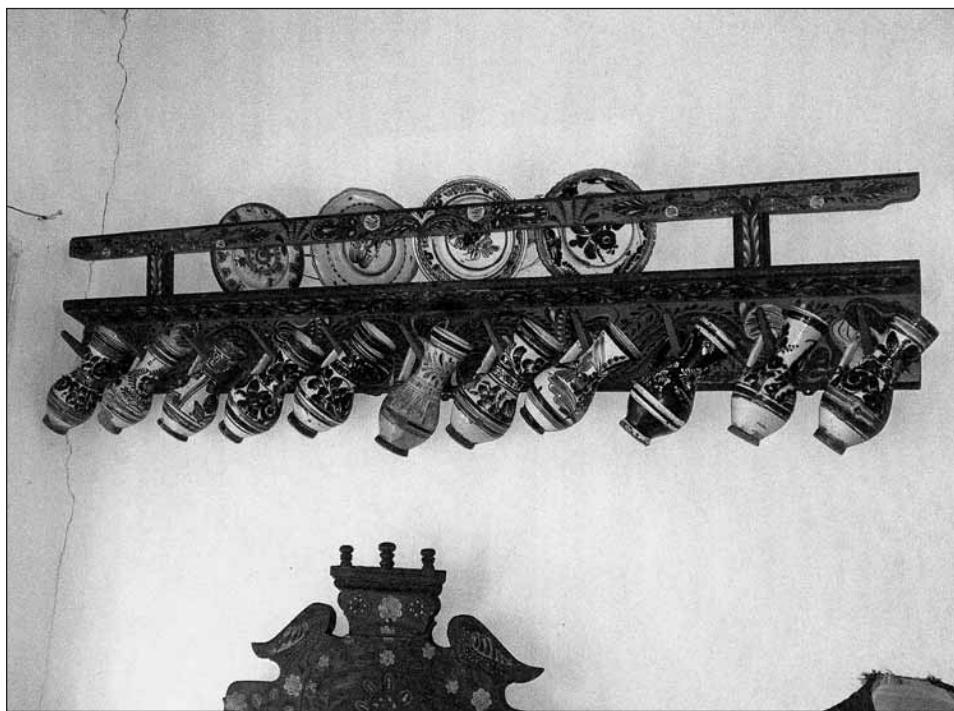
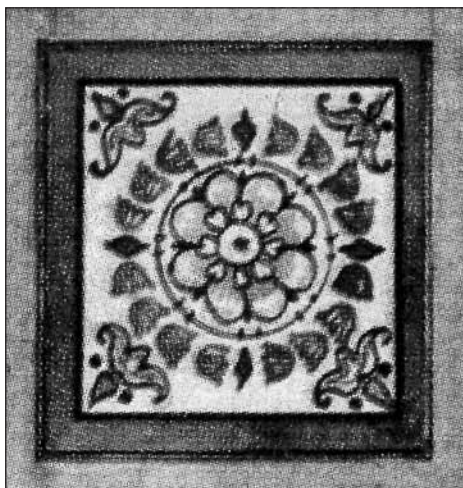
A múzeumi bizottság tisztelettel jelenti, hogy megbízásának eleget tett, a tárgyi gyűjtés munkálatát Kalotaszeg különböző falvaiban megszervezte és beindította. De egyrészt a begyűlt tárgyak megőrzésének és gondozásának szüksége, másrészt a további gyűjtés rendszeresebb és erőteljesebb folytatásának lehetősége szükségessé tette a már eddig összegyűjtött tárgyaknak a közönség által is hozzáférhető helyiségben való szemléltető elrendezését, illetve kiállítását. A bizottság elhatározta, hogy a begyűlt tárgyakat jelen 1933. esztendő október hava 15-öd napján, vasárnap délután 2 órakor Bánffyhunradon, a református Egyházközség „Nagy Ferenc” házában... Kalotaszeg magyar népének és minden érdeklődőnek bemutatja és ezzel a „Kalotaszegi Néprajzi Múzeumot” megnyitja.

A kalotaszegi református magyarság a maga akaratából és pusztán a maga erejéből kezdte meg múzeumának megalapozását. Ez a kezdet szerény, de hiszünk magunkban, bízunk kitartásunkban és reménykedünk abban, hogy a reánk mind súlyosabban nehezülő időben is rövid időn belül gazdag és élő múzeum fogja itt Kalotaszegen is minden érdeklődőnek bemutatni azt a megbecsülhetetlenül gazdag és értékes magyar kultúr-kincset, melyet nekünk és az emberi műveltségnek jelent Kalotaszeg népének csodálatos és egyedülálló művészete.

Tisztelettel és szeretettel hívjuk és kérjük, hogy a kalotaszegi református magyarságunk ezt a szerény kultúrünnepe, múzeu-

Gyalui Asztalos János mintája a magyarbikali úrasztalról (1697)

The sample by János Gyalui Asztalos of the Communion table from Magyarbikal (1697)

Az egykori Kalotaszegi Múzeum tárgyai a csucsai Goga Emlékházban
The objects of the former Kalotaszeg Museum in the Goga Memorial House in Csucs

munk megnyitását velünk együtt ünnepelje meg.”⁴

A Kalotaszegi Néprajzi Múzeum kapunyitását Kovács László erdélyi író lírai hangú megható sorokkal köszöntötte: „Nevezetes és egyetlen múzeuma a világnak, mely nem költött magára egyetlen garast. Úgy teremtette a szív és a lélek. Pár ember lázas-szerelmes utánajárása, s a nép feléjük gyülő készséges szíve. Kalákában megcsinált múzeum. A gondolat szép madara fölrepült, s már itt van a kedves, egészséges valóság... Öltsetek legalább a lelketekre a kalotaszegi nép királyi ruháját. Politikus, hajolj le hozzá a munkáért! Költő, a szavakért és megújuló képzeletért! Festő, a színekért és vonalakért! Ifjú értelmiség, a jövődóért!”⁵

A múzeum megnyitásán neves erdélyi személyiségek is megjelentek: a román kormányt *Emil Isac* művészeti felügyelő, az erdélyi református egyházat *Bethlen Ödön* főgondnok és *Bokor Márton* esperes, az Erdélyi Kárpát Egyesületet *Orosz Endre* múzeumőr és *dr. Tulogy János* tanár képviselték. A Székely Nemzeti Múzeum nevében *Csutak Vilmos* igazgató, az Országos Magyar Dalosszövetség nevében pedig *dr. Inczédy Joksman Ödön* jelent meg.

Mit láthatott a múzeumban a látogató? A bemutatott gazdag anyag tükrözte Kalotaszeg tárgyi néprajzának fontosabb területeit, láthatta a kalotaszegi szobabelsőt, konyhát, faragott és festett bútorokat, a vidék jellegzetes népviseletét. A néző előtt feltárult a népi varrottasok – ágyterítők, párnavegek, hímzett fátlyak, vőfélykendők – és a fazekasság termékeinek – a bokályok, csempék, fazekak, tálak – csodálatos világa. A gyűjte-

ményből nem hiányoztak a fontosabb használati tárgyak és mezőgazdasági eszközök sem, a faragott és festett jármók, faékek, szövőszékek, guzsalyok. Híres darabja volt a múzeumnak például az 1697-ben készült úrasztala Magyarbikalról, amelyet *Gyalui Asztalos János* festett.

Az 1930-as évek vége felé a szépen gyarapodó gyűjteményt átköltöztették a Kolozsvári-úti egykori *Bánffy-udvarházba*, mely jellegénél fogva is alkalmasnak bizonyult a Kalotaszegi Múzeum megnövekedett jelentőségének kiemelésére. A múzeum virágzása, gazdagodása sajnos nem tartott sokáig, a második világháború frontátvonulásainak idején barbár kezek kifosztották, szétrombolták.

Az új világ beköszöntekor a Kalotaszegi Múzeum az *Erdélyi Múzeum-Egylet* tulajdonába került. Ekkor *dr. Kós Károly* etnográfus az egylet megbízásából felkérte *Morvay Pál* hunyadi tanárt a múzeum újjászervezésére, az eltűnt, elpusztult tárgyi anyag pótlására, aki a rábízott munkát lelkiismeretesen el is végezte. A poraiból újjászülető múzeum 1947 októberében Morvay Pál igazgató-mindenes vezetésével újra megnyitotta kapuit.

A Kalotaszegi Múzeum igazi kálváriája 1949-ben kezdődött. Az Erdélyi Múzeum-Egyletet megszüntették, a múzeumot államosították, majd ide-oda költöztették, ami sok rongálással, veszteséggel járt. A múzeum élére román nemzetiségű igazgatót neveztek ki, a kiállítás magyar jellegét megszüntették, a gyűjteményt román népművészeti tárgyakkal, régészeti-történeti anyaggal kibővítették. Az 1960-as évek közepén aztán újra átköltöztették utolsó

állomására, a hunyadi *Művelődési Ház* egyik termébe, majd 1967-ben a hatalom kurtánfurcsán az intézményt megszüntette.⁶

Az egykori Kalotaszegi Múzeum gyűjteményét szétszórták: a néprajzi anyag egy részét a csucsai *Goga Emlékház*ba vitték, ahol az Ady emlékeket is őrző melléképületbe helyezték, a régészeti-történeti anyag az *Erdélyi Történelmi Múzeumba* került, sok mindent megsemmisítettek, a kopjafákat például egyszerűen elégették. Csak egyetlen tárgyát, az 1697-ben festett úrasztalt sikerült – rongált állapotban ugyan – viszajuttatni eredeti helyére, a magyarbikali templomba.

A Kalotaszegi Múzeum megszüntetését követő évtizedekben a tájmúzeum megszervezésének gondolata időnként újra meg újra felbukkant az erdélyi magyar sajtóban. *Herédi Gusztáv*, *Fekete Károly*, *Morvay Pál*, *Sebestyén Kálmán*, *Vita Zsigmond* írásaikban kitartóan érveltek a múzeum újjáteremtésének szükségessége mellett.

1995-ben Bánffyhunyadon felavatták a *Ravasz László emlékházat* és benne a *Kós Károly emlékszobát*. Kalotaszeg ünnepnapjai közé tartozott az új intézmény létesítése, mely talán lehetőséget kínál arra is, hogy a még itt-ott fellelhető néprajzi kincseket egybegyűjtse, és a jövő nemzedéke számára megőrizze.

Jegyzetek

¹ S. Bartha Éva: Kalotaszeg nagyasszonya. Korunk, 1973. 11.

² Herrmann Antal: Kalotaszegi múzeumot. Kalotaszeg, 1890. IX. 28.

³ Gyarmathy-család levéltára. Levelezés. Kolozsvári Állami Levéltár.

⁴ Kalotaszegi Néprajzi Múzeum. Meghívó. Bánffyhunyad, 1933 október hava.

⁵ Kovács László: Virágoskert. Erdélyi Helikon, 1933. 9.

⁶ Cseke Péter: A Kalotaszegi Múzeumház kapujában. Honismeret, 1999. 3.

Once Upon a Time There Was the Kalotaszeg Museum

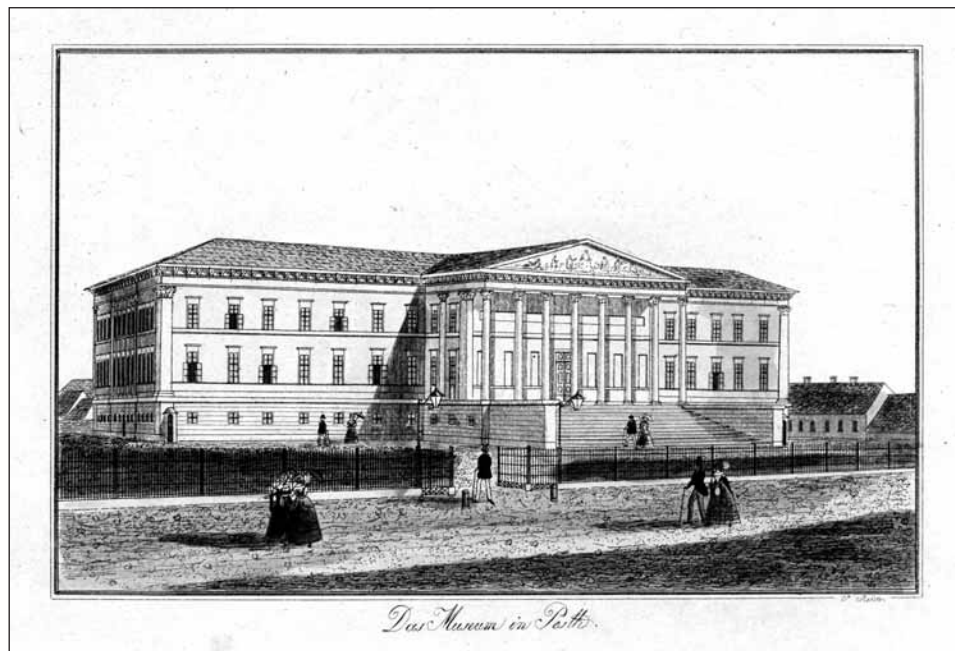
The ethnic Hungarians of Kalotaszeg, with their woodcarvings, textiles, garments, songs and dances created and preserved their own unique folk art for centuries. The first time when the art of Kalotaszeg became visible for Hungary was at the Industrial Fair of 1885 in Budapest, when the material heritage of the region was presented in front of the visitors. Soon after the fair the thought of establishing a museum for the collecting and preserving all the objects of this heritage was born, however, almost 50 years passed, till the museum itself was opened, in 1933, in Bánffyhunyad. During the Second World War the museum was badly damaged and could only be reopened in October 1947. Soon the existence of the museum was hanging on a thread. In 1949 the museum was nationalised, the collections were moved from one location to another and finally totally dispersed. One part of the ethnographical collection was taken to the Goga Memorial House in Csucs, the history collection was put into the Transylvanian History Museum, numerous objects were simply destroyed. In 1995 the László Ravasz Memorial House was opened in Bánffyhunyad: a truly festive day for the community of Kalotaszeg: the collecting and preserving of the remaining relics of the once rich heritage could be initiated again.

150 éves a Múzeumkert

Debreczeni-Droppán Béla

2005. november 24-én volt 150 éves a Múzeumkert, 1855-ben ugyanis ezen a napon ültették el az első fákat a Nemzeti Múzeum – ahogy akkor mondták – „küludvarán”. A mai Múzeum körút–Bródy Sándor utca–Pollack Mihály tér–Múzeum utca határolta 5 hold nagyságú telket 1813-ban vásárolták meg a Batthyány-családtól az 1802-ben alapított múzeum számára. A terület a XVIII. század derekán jutott gr. Klobusiczky Ferenc (1707-1760) kalocsai érsek birtokába, aki egy nyári lakot építtetett, és a kor ízlésének megfelelően egy francia parkot is létesített a telken, amely hamarosan a főnemesség kedvelt szórakozóhelyévé vált, és ahol lovasbemutatókat is tartottak. 1827 és 1837 között itt működött a Nemzeti Lóiskola. A múzeum gyűjteményeit több mint két évtizeden át az „L” alakú kúria-jellegű épület őrizte.

Az 1832-36-os országgyűlés 500 ezer forintot szavazott meg egy megfelelő és végleges múzeumépület felépítésére. Az építkezés, mely 1836 júniusában kezdődött és tíz évig tartott, Pollack Mihály tervei szerint és személyes vezetésével folyt. Az építész a Nemzeti Múzeum körüli sívár terület rendezésével kapcsolatos teendőket 1847. október 4-én kelt műszaki leírásában ismertette. Az épületet három oldalról vaskerítéssel

A Múzeum épülete a kert telepítése előtt (Vincenz Reim színes litográfiája, 1851)
The building of the museum before the creation of the garden (Colour lithograph by Vincenz Reim, 1851)

kívánta körbevenni, a mai, róla elnevezett tér oldalára pedig árkaos lapidáriumot tervezett a régi kö emlékek számára. Kétoldalt, a Bródy Sándor és a Múzeum utcára nyílóan, a kapuk tengelyében egy-egy kisebb épületet akart emelni, amelyek bejáratul és az udvarosok lakásául szolgáltak volna. Magát

a kertet angolpark-szerűen, mint írja, magas törzsű fákkal és alacsonyabb cserjékkel szándékozott beültetni.

Az épület elkészülte után azonban a gyűjtemények beköltöztetése, elhelyezése is vontatottan haladt, és a meglévő költségek-ből csak arra futotta, hogy a múzeum előtt

A Múzeumkert Bródy Sándor utcai oldala tíz évvel az első faültetés után, az 1861-ben felállított Kazinczy-szoborral (Slowikowski Ádám színes litográfiája, 1865)
The Museum Garden on the Bródy Sándor Street side, 10 years after the first planting of trees, with the Kazinczy statue, erected in 1861 (Colour lithograph by Adam Slowikowski, 1865)

elkészüljön a kerítés és a járda. A másik három oldalon az építkezésből maradt hulladékfából összetákolt deszkapalánk éktelenkedett még hosszú ideig. Az így bekerített külső udvart a korabeli leírás szerint „homokbuckák, dudva, kóró és vadnövények undokítják”. Tovább rontották a terület képét a mai Kálvin téren tartott heti vásárokból „elszabadult marhák és baromfik”, melyek több esetben a múzeum körül legelesztek, futkároztak.

1847. szeptember 27-én Kubinyi Ágoston igazgató kérvényezi István nádortól, hogy a „kaputól a Múzeum épületéig szolgáló út mind a gyalogok, mind a kocsik számára járdaul kirakatassék”. Ez meg is történt, de a kert telepítése ebben az évben is elmaradt. A következő év februárjában Muszely Károly pesti műkertész a „Múzeum épületét körzendő kert elrendezése iránt” tervekét nyújtott be a nádorhoz. E tervekét a nádor március 2-án küldte át Kubinyinak véleményezésre, de a néhány nappal később bekövetkező forradalmi események miatt ennek megvalósítására egy darabig gondolni sem lehetett.

A nevezetes március 15-i népgyűlésen kívül a múzeum előtti tér számos más, feljegyzésre érdemes történeti helyszíne volt. Mátray Gábor, a múzeumi könyvtár későbbi igazgatója erről így ír: „Ott tarták csaknem naponkint hadgyakorlataikat a nemzetőrök; annak s névszerint az épület homlokzata előtti pompás lépcső s oszlopzat körét használták föl népgyűlések s több más, többnyire zajjal kísért czélokra”. A bejáratú kaput 1848. március 16-tól nemzetőrök őrizték, de a korábban meglévő katonai őrszolgálat

is megmaradt (az őrház a múzeum mögött, a későbbi kertészház helyén volt), sőt hamarosan egy-egy magyar címeres őrbódé került a múzeum homlokzatának két szegletére.

1849 májusában, amikor Hentzi Pestet bombázta, a Nemzeti Múzeum is kapott egy lövedéket. A bomba a homlokzat előtt robbant fel, és csak az ablakokban tett kárt. Július 11-én az utolsó népfelkelő csapatok

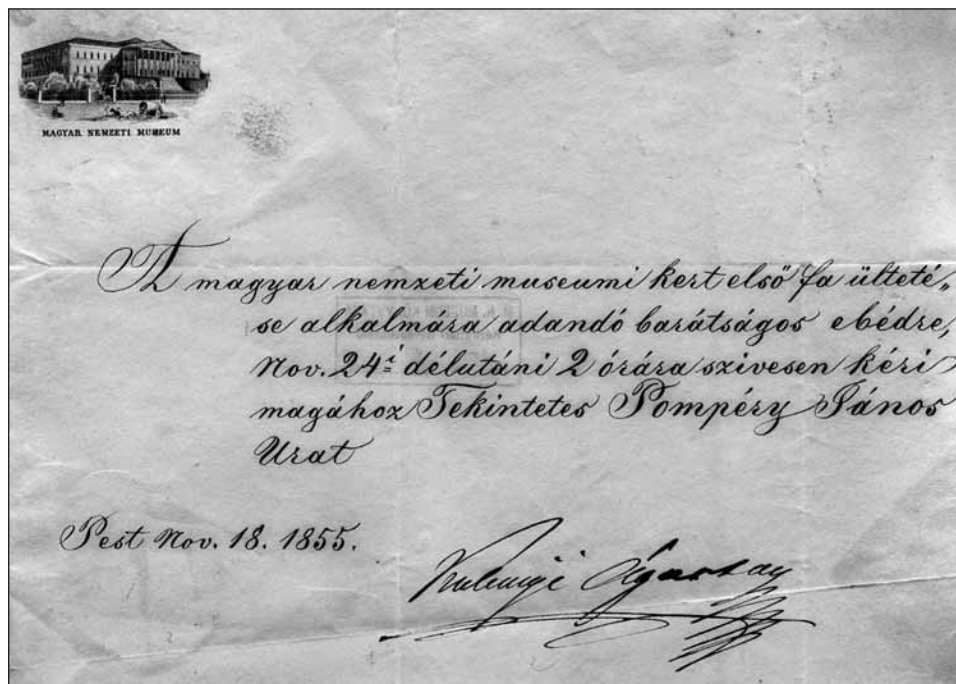
innen indultak Arad felé. Az osztrákok bevonulása után katonai társzekerek lepték el a későbbi kertet. A múzeum előtt kivégzések-re is sor került: két szabadságharcost lőttek itt agyon.

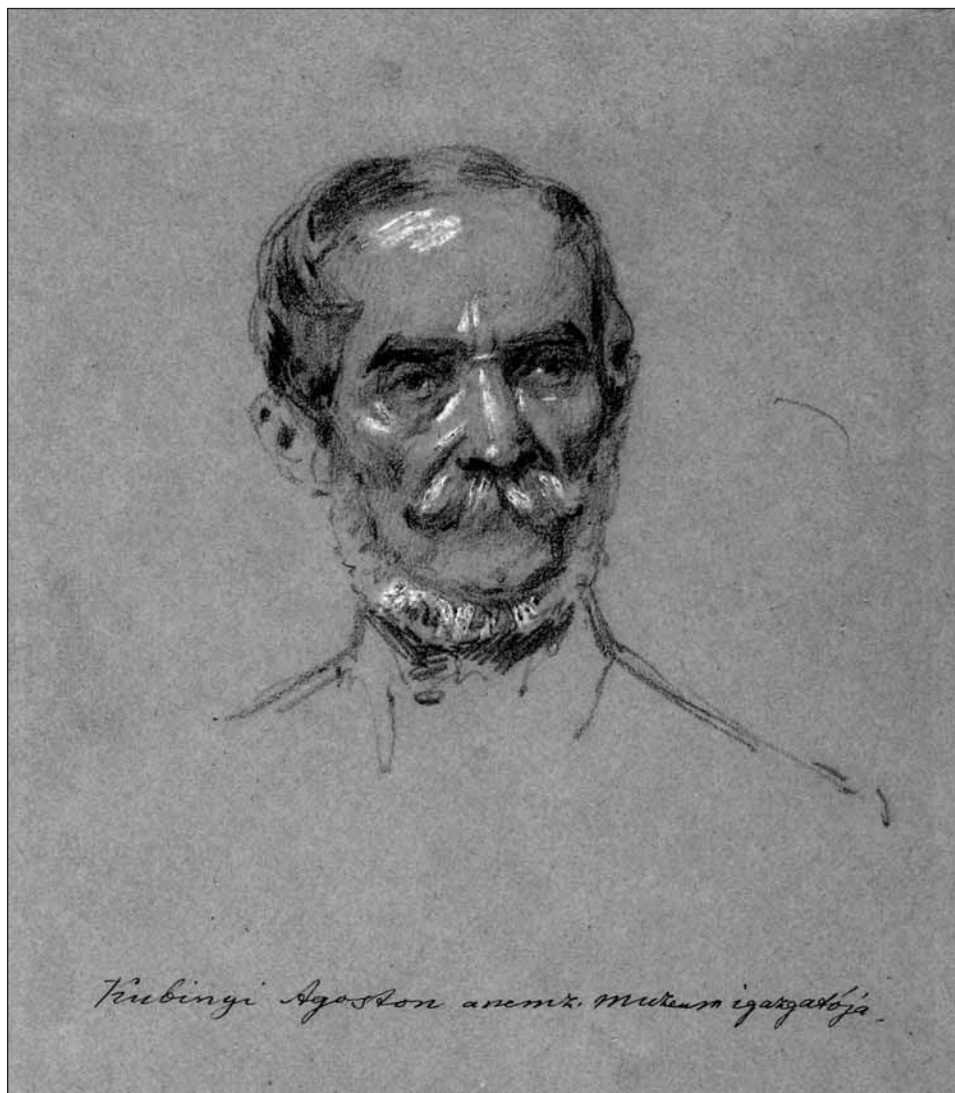
A Múzeumkert létesítésének ügye az 1850-es évek elején új lendületet kapott, igazi nemzeti ügyé vált. Kubinyi Ágoston igazgató már az első békeévből, 1850-ben napirendre tűzte a múzeumi sétány megvalósítását. A szükséges összeg előteremtése nem kis feladat elé állította, hiszen az állam anyagi támogatás helyett lakbéradót vetett ki az intézményre. Ebben a nehéz helyzetben egy Marschan József nevű vállalkozó még 1849 végén azzal az ajánlattal kereste meg, hogy 300 ezer forint tőkével, a múzeum telkén kétemeletes üzletházat épít ipari és élelmiszercikkek számára. Ez az épület 19 méter távolságra közelítette volna meg a múzeumépületet, és három oldalról teljesen elzárta volna az oldalfalakat. A bevételből a befektető 8 ezer forintot ajánlott fel a járandóságuktól is megfosztott múzeumi tisztviselőknek, de az igazgató ezzel együtt sem fogadta el az ajánlatot. A pénzt társadalmi összefogásból, adományokból kellett tehát összeszedni. Az adományok viszont elég lassan csordogáltak, ezért Kubinyi igazgató 1851. december 23-án kérvényt nyújtott be a helytartótanácshoz, melyben kérte, hogy a parkosítás javára a múzeum dísztermében hangversenyeket rendezhessen. Az első „kerti” hangversenyt 1852. március 24-én tartották. 1853-ban itt tartotta Erkel Ferenc vezényletével első koncertjét a Filharmóniai Társaság zenekara.

Mivel a hangversenyek jövedelme nem

Meghívó Pompéry János írónak, a Múzeumkert avató ünnepsége után adott ebédre (OSZK Levelestár)

Invitation for János Pompéry to the luncheon given on the occasion of the opening of the museum garden (OSZK Collection of Letters)

Kubinyi Ágoston, a Nemzeti Múzeum igazgatója
 Ágoston Kubinyi, director of the National Museum

volt elegendő a munkálatok megindítására, Kubinyi saját felelősségére gyűjtőveket köröztetett. Kísérlete eredményesnek bizonyult, hiszen idővel mind több adomány gyűlt össze, amelyet 1852-től egy pesti polgárokból álló bizottság kezelt. E kerti alaptól (még 1852-ben) a múzeum mögött felépült a Wagner János által tervezett, ma is álló kertészház, majd a következő év tavaszára Petz Ármin, a Ludoviceum főkertésze elkészítette a kert (angol-parkos) tervét, amit az intézmény vezetése 1853. május 30-án nyújtott be jóváhagyásra. A jóváhagyás megérkezett, de a kertészeti munkák megkezdése egyre csak halasztódott. A sajtó végig élénk figyelemmel kísérte a Múzeumkert ügyét, adakozásra szólított fel, beszámolt azokról, majd ahogy telt-múlt az idő, egyre élesebb kritikával illette a parkosítás elmaradását, ill. elhúzódását. A Hölgyfutár egyik 1854-es számában ezt olvashatjuk: „Bizon rég

várunk már azután a muzeumi sétány után; de hiába! a türelem - sétányt bizon még sem terem.” A lap egy másik számában az újságíró vitriolos tolla így ír: „A muzeum terén már erősen - labdázna a gyerekek; olvasóink bizonyára azt várták, hogy a «már erősen» után: «készül a sétány» következik, ebből azonban semmi sincs...” A sétánnyá alakítás 1855 tavaszán sem kezdődött meg, és mikor szeptemberben elterjedt a hír (már nem először), hogy a múzeum körüli terület beültetése küszöbön áll, a Budapesti Visszhang ironikusan megjegyezte: „Tamás nagy hirre kapott, hogy egyszer nem hitt; de még nagyobbra tehetne szert, ha ezt meg elhinné.”

Szeptember végén tényleg elkezdődött valami: lefestették a kerítést és néhány gödröt ástak, valószínűleg az ültetendő fáknek. Hosszas előkészületek után 1855. november 24-én tartották a kertavató ünnepsé-

get, melynek során a mai Múzeum körút és Bródy Sándor utca sarkán lévő kertrészen elültették az első fákat. Az eseményen – a korabeli újságok híradásai szerint – megjelent Kapy Ede „pestmegyei főnök”, Krászonyi József pesti polgármester, a nevesebb személyiségek közül br. Eötvös József, br. Podmaniczky Frigyes, br. Prónay Gábor, valamint a tudományos és irodalmi élet több jeles alakja, csakúgy, mint az ipar és kereskedelem számos képviselője. Az ünnepségen Kubinyi Ágoston mondott beszédet, felsorolva mindazok nevét, akik készpénzzel vagy facsemetékkal hozzájárultak a parkosításhoz. Ezt követően az ünnepélyesen „beültetett és földízített három első fát” a jelenlévők meglocsolták, mégpedig a Kortsák József pesti bádogosmester által erre az alkalomra készített öntözőkannával. Az ünnepséget a múzeumigazgatónál tartott „vidám s magyar vendégszeretettel fűszeres ebéd” zárta.

A kert telepítése Kallina Henriknek, a múzeum első kertészenek a vezetésével folyt, és 1857-ben fejeződött be. Az első fákat József főherceg adományaként a Margitszigetről hozták, majd Egressy Sámuel ezer facsemetét indított útnak kiskunlacházi birtokáról 12 társzekerén. A legszebb hársfákat Sina Simon küldte gödöllői uradalmából.

A Múzeumkert végleges alakját 1879-ben nyerte el, amikor a Múzeum körút kiszélesítése kapcsán 264 négyszögöl területet kihasítottak az úttest céljaira, és a kerítést 15 méterrel beljebb helyezték. Az utolsó jelentős kertészeti rendezésre majd száz évvel később, 1973-ban került sor. A Múzeumkert ma újra arra vár, hogy az elhúzódó múzeumi rekonstrukció befejezéseként, felvonulási területből ismét rendezett parkká, kedvelt séta- és pihenőhellyé váljon.

The Museum Garden is 150 Years Old

In 1855 the first trees were planted around the National Museum in Budapest. The lot on which the building was erected had been bought from the count Batthyány family in 1813. The building of the museum started in 1836 and lasted for 10 years. After the completion of the building the surrounding area was rather neglected till the 1850s when the director of the museum proposed the creation of an alley or promenade. Finally, in November, 1855 the opening ceremony of the garden of the museum could be held and the first trees by the corner of the museum were planted. The final shape of the garden was created in 1879, the last re-arranging took place in 1973. Today the museum garden is still waiting for the moment, when as a last phase of the reconstruction of the museum, it can again become a popular park and resting area for all the museum-goers.

Számvetés

A pécsi ókeresztény temető legújabban feltárt sírépítményei

Gábor Olivér

A temető modern kori kutatástörténete források alapján 1716-ig vezethető vissza, amikor a török alól 30 éve felszabadult Pécsen nagyobb építkezésekbe kezdtek. Ennek során előke­rült az első festett sírkamra, az akkori jezsuita épület, a mai ciszterci középiskola környékén. A lelőhelyet akkor nem őrizték meg. A követ­kező pillanat 1782-ben jött el, amikor Koller József, tudós kanonok a mai Püspöki Levéltár épületét áttervezte a Péter-Pál (I.) sírkamra előbukkanása miatt. A XVIII. századi, születő­ben levő műemlékvédelem egyik remek példá­ját adta ezzel, nem beszélve arról, hogy a világ elé a pompeii freskók okán szintén e században került az antik falfestmények megmentésének kérdése. A továbbiakban 2001-ig 16 nagyobb sírépítményt találtak és tártak fel a területen (Katona Győr Zsuzsa irányadó számozása). Ezután felgyorsultak az események, köszön­hetően a megelőző feltárásokat szabályozó tör­vényeknek, a terület régészeti védettsé­gének, világörökségi listára való felkerülésének és az Ókeresztény Sírkamrák Megmentéséért Ala­pítványnak. (Utóbbi alapítvány még Dániából is tudott pénzt szerezni a kutatásra.) 2002-ben előkerült a XVII-XVIII. sírkamra, 2003-ban a XIX. és 2004-ben a XX. További híradások vannak korábbi ásatók által megemlített, de nem közölt épületmaradványokról, valamint 2005-ben a Visy Zsolt és Pattantyús Ábrahám Miklós által végzett földradaros kutatásokon kirajzolódó épületnyomokról. (Ezek a hitelesít­ő kutatások előtt még nem kapnak számot.)

A XIX. sírkamra kápolnája – The chapel of chamber nr. XIX.

Az V. számú sírkamra – Chamber nr. V.

Elmondható tehát, hogy jelenleg évente 1-2 újabb sírkamra kerül elő. Az alábbiakban a leg­újabban megkutatott három sírkamra (V., XIX. és XX.) ízelítőszerű bemutatása következik.

V. sírkamra („Baptisterium”)

A IV. századi épület nyugati falát már a Möller István és Szőnyi Ottó által irányított munkák idején, 1913-ban megtalálták. Akkor a további kutatásokra nem volt pénz, így a falat vissza­temették. Érdekes, hogy mind 1913-ban, mind pedig később, 2000-ben azonos céllal kezdtek munkába: a Péter-Pál sírkamrát kellett meg­

menteni. A különbség csupán az lett, hogy 2002-re már összegyűlt annyi pénz, amivel az I. számú sírkamra közvetlen keleti szoms­zédtságában elhelyezkedő V. sírkamrát is fel lehetett tární. Az épületmaradvány nyolcszög­letű formájából adódóan a milánói Ambrogius nézetei nyomán a „baptistérium” munkanevet kapta. Kárpáti Gábor, a Janus Pannonius Múzeum régészeként ásta. Védő- és bemuta­tó-épülete már elkészült, 2005 januárjától a nagyközönség számára is látogatható. Részle­tes publikálása a jövőben várható.

A nyolcszögletű épület bejárata a déli olda­lon van. Száraz falazása a 4. századra jellem­ző kő-tégla-mészhabarcs. A belső falakon még jól látszanak az építési gerendalyukak, valamint a belső boltívek indítása és a tető­szerkezet téglás alátámasztásának művei. A padlón pillér vagy oszlopalapzatok maradvá­nyai láthatók. Kívülről magas támpilléreket építettek hozzá. A beépített köveken korabe­li kőműves jelek látszanak, melyek közül egy a Krisztogramhoz hasonlít. A falak majd 4 m magasán megmaradtak, tehát néhol közvetle­nül a tető alatti rész is látszik. E megmaradás oka, hogy a Mecsek déli lábánál, egy különö­sen lejtős részen építették, így északi fala már eleve a korabeli járószint alá épült, míg déli fala természetesen teljesen afölött volt. Meg­talált kerek ablaka a délkeleti falsíkon mutatja a föld feletti részt. Bejáratából az ajtó­tengely perselye is megmaradt. Az épület használatá­nak első fázisában tehát nyitott volt. Ezután, valószínűleg még a IV. század második felé­ben átalakították. Bejáratát elfalazták, déli és északi falát megvastagították, így ekkor

Rablók által összekotort csontok a XIX. sírkamrában
Bones piled up by robbers in chamber nr. XIX.

lehetővé vált, hogy az északi falba belülről a „mensa-szerűen” behelyezett sírláda számára előbb nagy fülkét képezzenek ki. A sírláda felett kapott helyet a sírkamráknál „szokásos” kisebb fülke. A használat második fázisában vált tehát lezárt sírkamrává az épület. A sírláda rövidségéből arra következtethetünk, hogy vagy gyermek feküdt benne, vagy már eleve ossariumnak épült. Valószínűleg még az V. század folyamán kifosztották, így az ásatás során emberi csontokat nem találtak.

XIX. sírkamra (és „Fülkekápolna”)

Az V. sírkamra bemutató épületének készítése közben került elő 2003-ban. Kutatásához a következő évben fogtunk hozzá. A munkálatok közben Biczó Piroska segítségével áthámoztuk magunkat a sokszorosan bolgyatott újkori rétegeken, majd a középkori időszakból a feltehetően a Püspökvárhoz tartozó korai várfal 220 cm széles maradványa jelentette a legnagyobb meglepetést. A római rétegekben természetesen először az egykori felszíni építményt bontottuk ki, mely a „fülkekápolna” munkanevet kapta, mivel hajó nélküli, északi felé néző apszisnak bizonyult. Később kiderült, hogy ajtaja sem volt. A megmaradt alacsony falcsontk miatt csupán feltételezzük, hogy bepillantó ablakkal viszont rendelkezett, hiszen a déli fal előtt, ahol egyébként a bejáratnak kellett volna lennie, egy kisebb, megemelt „topogót” létesítettek. Az épület falazása változatos. Belül opus piccatum (halszállkamintás téglafalazás) nyomai láthatók, míg kívül téglakkal körülvevő kövek kazettás jeleget. A lekerekített élű téglából húzott lábazati galéria jó állapotban maradt meg. A három külső támpillérből viszont csak kettő maradványait találtuk, mivel a harmadikat a középkori várfal elvitte. A temető területén egyedülálló módon a IV. századi külső járósínt néhány részlete is megmaradt, aminek okán elvethettük a kápolna körüljártságának teóriáját. A járósínt

egy díszes faragású oszloptöredék is előkerült, másodlagos helyzetben.

A sírkamrában kettő, téglából épített, vakolt sírt helyeztek el egymástól téglarácscsal elválasztva. A sírok duplapadlóak, padlójuk kelet felé lejt. A bejáratnál szemben a sír fölött a falban kis fülke van. Falfestmény nincs. A sírkamra teljes fala is vakolt. A többszörös bolgyatás okán a sírokat fedő téglákat elmozdították, a csontokat pedig egy kupacba összehúzták. A sírláda és a bejárat fal közt a padlón nagyobb döglött állat csontváza volt egyben megmaradva. A dongaboltozat fölé a szokásos kőpakolást tették teher gyanánt.

XX. sírkamra

2004-ben, a XIX. sírkamra ásatása idején került elő az új sírkamra kápolnájának falcsontk részlete. Jelen pillanatig az apszis egy szakasza és az alatta levő sírkamra északi végének teteje látszik. A lelőhely többi részletének kutatá-

A XX. sírkamra kápolnájának apszisrészlete

The fragment of the apsis from the chapel in chamber nr. XX.

sa, beleértve a sírkamrába való bejutást is, a következő ásatás feladata lesz, amire egyelőre nincs pénz. A látható építményrészekből a XIX. sírkamrával való közeli rokonsággal számolhatunk, már csak közelsége és szintén kazettás falazása okán is. Apszisa észak felé néz, valószínűleg itt sem építettek hajót hozzá, a várhatóan rövid sírkamra ugyanis rögtön az északi vége alatt kezdődik. Kérdés, hogy a kápolnának volt-e bejárata. Mivel az eddig megismert sírkamrák mindegyikében jártak már rablók, nagy szerencsének tekinthetnénk, ha a XX. számú érintetlen lenne.

A temető rész használatának korszakai

A római kor és az ókeresztény kor tekintetében időszzerű követelménynek tűnik, hogy a leletek, lelőhelyek időbeli elhelyezkedését az általánosan megadható IV. század formulánál pontosabban definiáljuk. A pécsi ókeresztény temető esetében eddig leginkább Fülep Ferenc tett erre kísérletet, elsősorban a mauzóleummal, a Korsós sírkamrával és az Apáca utcai maradványokkal kapcsolatban. További eredmények várhatók Hudák Krisztina és Nagy Levente falfestményeket bemutató művétől (a közeljövőben jelenik meg), illetve Marcsik Antonia és Éry Kinga tervezett antropológiai vizsgálataitól.

A XIX-XX. sírkamrák ásatása során azonban mód nyílt a rétegek régészeti szempontú szinkronológiájának és aszinkronológiájának vizsgálatára is, egyelőre abszolút évszámok nélkül. A temető-történeti adatokból megadható 100-150 éves használati idejéből (IV. század elejétől az V. század közepéig?) hat szakasz különíthető el. Legkorábbinak a sírkamrák tekinthetők, hiszen sehol nem metszettek sírokat (a XIX. sírkamra kápolnájának keleti pillére viszont metszi a temető előtt a rómaiak által létesített egyszerű vízelvezetőárkot). A sírkamrákkal egykorúak, vagy

A XIX. sírkamra bejárata – The entrance to chamber XIX.

kicsivel később készülhettek a kelet-nyugati tájolású téglasírok (néha kövekkel körülpakolva), amelyek igazodnak a sírkamrákhoz és egymást sem metszik (2, 6, 10, 16, 17, 22, 23. objektum). A sírok közt némi soros elrendezés is megfigyelhető (2-6-10, ill. 17-22-23 objektum). Harmadik szakasz a 11. és 18. sírok készítésének ideje, melyek tájolása már északkelet-délnyugat felé fordul, valamint a 18. igazodik a XIX. sírkamrához. Negyedik szakasz a XIX. sírkamra kápolnájának déli fala előtti topogó készítése és az alatta levő sírkamrabejárat déli irányú meghosszabbítása, mivel e toldalék nyugati irányba kanyarodik el a bejárat korábbi irányától a közben létesített 18. sír miatt. Ötödik szakasz a sírkamra bejáratának megszüntetése (befalazás, a lejárát betöltése). Legkésőbbiek a 8-9. sírok, ezek valószínűleg V-VI. századiak, egymáshoz igazodnak. Utóbbi sírok már a fekete, népvándorlás kori rétegből indulnak, de készítőik még tudtak a temetőről. Szintén az V-VI. századra tehető a sírkamrák kápolnájának visszabontása (főleg a XX. sírkamra kápolnájánál követhető az egy szintre való bontás, és a fekete, népvándorlás kori réteg átbukása a maradék falcsontjait felett), valamint a XIX. sírkamra első kirablása a befalazott bejárat áttörése révén. A népvándorlás kori réteg szembetűnően elütő feketeségét a római kor vízelvezetésének megszűnése adta, amikor a Mecsekről lefolyó állandó patakok és időszakos vízmosságok pangó vizeket, mocsaras talajt képeztek itt. A fekete földbe az elbontott, illetve leomló sírkápolnák falának meszes törmelékei is belekeveredtek. A XIX. sírkamra első kirablása valamikor az V-VI. század folyamán történhetett.

A középkori Püspökvár keleti oldalán épült észak-déli irányú korai várfal metszete a XIX. sírkamra kápolnájának nyugati oldalát. Ekkor az építők a kápolna padlóját áttörve, felülről jutottak be a sírkamrába, majd azt elhagyva egy nagy téglával elfedték a rést, így a kamra

továbbra is üreges maradhatott. Valószínűleg több sírt és sírkamrát is megtaláltak ekkor. Ebben az időben a terület planírozásaival a járószint jelentősen megemelkedett. A Püspökvár erődítésének Kinizsi Pál által megszemlélt XV. századi megújítása során a várfalak kitöltődtek, a régiek fölé pedig Szathmáry György püspök néhány éven belül palotát építtetett. E palotát bontották el 1782-ben, és a helyére épült levéltári épület alapozása során találták meg a Péter-Pál sírkamrát. Az egykori várfalat és a kaput később szintén elbontották, a fal két oldalán levő térszint eltéréseket kiegyenlítették, a külső sáncárkokat betömték. Ehhez a tér felsőbb részének legyalulására volt szükség, ami az ásatási terület akkori járószintjének süllydését eredményezte. Legvégül a most is látható homokkő ballusztrád építések teraszosítottak, így a kutatók terület újra megemelkedett (a kő mellvéd alapozása szerencsére nem érte el a XX. sírkamrához tartozó kápolna falcsontjainak szintjét). Ezzel a térszint módosulásai befejeződtek. 1913-ban a Péter-Pál sírkamra romlása okán renoválási és ásatási munkákat végzett Szőnyi Ottó és Möller István (ekkor épült a Möller-folyosó). Az ásatásokon előkerült több sír is, melyek közül jelen ásatáson a 17.-et (Szőnyiék akkor 3.-nak nevezték) hitelesítettük. Ebben a sírban találtuk meg az 1913. évi ásatók üzenetét, az időkapcsolat, melyet többek közt Szőnyi Ottó is aláírt.

Az ókeresztény temető sírkamráinak védő- és bemutató épületei

Az épületmaradványok restaurálásának, védelmének és bemutatásának költségei sokszorosan felülmúlják az ásatások, valamint a tudományos feldolgozás költségeit. Eddig sikerült látogathatóvá tenni a Mauzóleumot (XIII.), a Péter-Pál sírkamrát (I.), a Korsós sírkamrát (II.), az Apáca utcai építményeket, valamint a III-IV. sírkamrákat. A ROP-I project pályázat elnyerése folytán pedig felmerült a lehető-

ség a Cella Septichora, a XIX. sírkamra és a XX. sírkamra fülkekápolna előkerült részletének bemutatására is. A pénzügyi nehézségeken túl további feltételeknek is meg kell felelni. A bemutatás csak a föld alatt történhet, mivel a Pécsi Székesegyház körül kialakult műemléki környezetet semmiféle újabb építmény nem bonthatja meg. A föld alatt történő egységes bemutatás viszont azt sugallhatná, hogy az összekötött sírkamrák eredetileg a Róma városi katakombákhoz hasonlóan rendszert képeztek, noha ez messze nem így volt. A pécsi ókeresztény sírkamrák eredeti különállóságát tehát a modern bemutatóépület elidegenítő elemeivel (beton, vas, üveg, stb.) kell alátámasztani, így a látogató sem lesz félrevezetve e tárgyban. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy középkori várfalmaradvány is előkerült a XIX-XX. sírkamrák mellett. Természetesen ez is örökségünk részét képezi, így meg kell tartani, és ha lehet, be kell mutatni, mégpedig a laikus számára is értelmezhető módon szétválasztva a római kori emlékektől. Végül pedig a legfontosabb szempont a sírkamrák és falfestményeik megóvása. A Pintér Attila által konzervált kő-tégla falakat a bemutatóépületek megóvják az esőtől és nagyrészt a talajvíztől, belvíztől is. A freskók esetében a látogatóktól üveggel hermetikusan zárt védőburkok és épületgépészet szolgálják az állandó páratartalom és hőmérséklet fenntartását. A bemutatóhelyek követelményeinek megfelelő tervet Bachman Zoltán készítette. A tervezett egységes bemutatás várhatóan 2006-ban készül el.

The Lately Opened-up Burial Chambers from the Early Christian Cemetery in Pécs

The ancient cemetery was first found and investigated in 1716, when after the Turkish occupation reconstructions began in Pécs. Later, in 1782, the Peter Paul chamber was found. Even in such an early period saving ancient monuments was considered. 16 larger burial buildings were discovered until 2001. Their excavation and conservation was further promoted by preventive conservation laws, archaeological protection of the site, getting on the World Heritage List, and the foundation to save the early Christian burial chambers. Each year there are 1 or 2 chambers discovered. The article gives an overview of chambers nr. V, XIX, and XX. Chamber nr. V called Baptisterium because of its shape was discovered in 1913 when the aim was to save the Peter Paul chamber. The final unearthing took place in 2002, and now it is open to the public. Chamber nr. XIX was uncovered during the construction of an exhibition building of chamber nr. V in 2003. There were also a Roman chapel and a mediaeval castle wall fragment found on the site. The excavations led to the discovery of chamber nr. XX in 2004 but they cannot be continued as funds have run out. The cemetery was in use for approximately 150 years in the 4th-5th centuries and the three chambers can be dated from the 4th century. The reconstruction, conservation and exhibition costs of the remains are extremely high, so far only some parts have been opened to visitors. The monuments must be represented under the ground level, and carefully separated according to the period they are from. The whole complex of monuments is planned to open in 2006.

A vajai várkastély és a Vay Ádám Múzeum

Basics Beatrix

A vajai Vay Ádám kastély – ma a Vay Ádám múzeum épülete – a történeti Szabolcs és Szatmár megyék határán fekvő falu központjában, egy középkori eredetű templom közelében áll, a XVII. században épült kétemeletes, átellenes sarkain egy-egy toronnyal bővített épület. Az Országos Műemlék Felügyelőség 1960-62 között végzett itt régészeti feltárást, és ekkor történt meg a kastély első helyreállítása, amelynek során a homlokzat XIX. századi gotizáló átalakítása helyett visszaállították a XIX. század második felében elbontott reneszánsz ablakokat.

Az 1990-es évek közepén kezdődött el egy újabb felújítás, amely 2001-ben fejeződött be Juan Cabello irányításával. Az ő datálása szerint az első épületet a XVI. század végén, a XVII. század elején emelték, a kastélynak ekkor még nem voltak tornyai. A földszinti nagyterem boltozatán olvasható felirat szerint 1650-ben fejezték be a helyiségek boltozását, majd ezt követően folytatták az építkezést az északnyugati sarokhoz toldott háromszintes, pártázatos, sáttortóval lezárt toronnyal, amelynek sarkait sgrafittóval díszítették. A torony nyugati homlokzatának felső részén elhelyezett építési tábla tanúsítja, hogy a Vay Péter által elkezdett építkezés 1659-ben fejeződött be. A bővítések azonban folyamatosak voltak a következő évszázadban is: ekkor épült a délkeleti sarokhoz egy hasonlóképpen alapincézett, háromszintes torony. Végül a XIX. század második felében újabb átalakítások történtek.

*A második emeleti nagyterem mennyezetének részlete
Detail of the second-floor hall ceiling*

A kastély első emeleti díszterme – The first-floor hall of the castle

ekkor alakították át a homlokzati nyílásrendszert. Még 1906, Vay Ádám hamvainak hazahozatala előtt ismét felújították az épületet, ez alkalomból készült a második emeleti nagyterem mennyezetképe.

A várkastély történelmünk jelentős emléke; II. Rákóczi Ferenc két ízben is folytatott az épületben tárgyalásokat. 1703. július 19-i látogatásakor csatlakoztak mozgalmához a Vay testvérek, László, Mihály és Ádám. 1711. január 31-én járt másodszer Rákóczi Vaján, Pálffy János császári tábornokkal tárgyalt az uralkodóval történő megegyezés lehetőségéről.

A millenniumi ünnepségek idején e látogatósokra utaló emléktáblát helyeztek el az épület falán.

A kastélyban ma látogatható múzeum létrehozása Molnár Mátyás és felesége nevéhez fűződik, akik 1957-ben kezdték el a szervezőmunkát. A helyreállítást követően 1964-ben nyílt meg a Kuruc Vay Ádám Múzeum, amelynek állandó kiállítása az épület múltját és a Vay család történetét mutatatta be egészen 2000-ig, az újabb rekonstrukcióig fennállván, természetesen időszaki kiállítások sorától kísérve.

A példaszerűen helyreállított épületben már újrarendezett állandó kiállítás fogadja a látogatókat. A bejárattól felfelé vezető lépcsőház két részre osztja a kastélyt. Az északi részen nagyméretű termek találhatók, míg a déliben kisebb helyiségek. A helyreállított pincészt boltíves nagytermében kőtárat hoztak létre, a régészeti feltárást során előkerült reneszánsz kapu is itt áll, a homlokzati kőcímerrel együtt. A földszinti nagyterem könyvtár és konferencia célokat szolgál, XIX. századi cserépkályháját restaurálták. Az első emeleti nagyterem stukkódíszének és ornamentális falképeinek egy részét sikerült bemutatni, illetve rekonstruálni. II. Rákóczi Ferenc tárgyalásainak valószínű helyszínét ma egykorú bútorokkal rendezték be, és itt áll az a rekonstruált XVII. századi cserépkályha, amelynek csempeit a füzéri várban találták meg. A második emeleti nagyterem mennyezetét díszíti Lohr Ferenc 1896-os kompozíciója, az 1396-os nikápoli csatának azon jelenete, amikor a Vay család egyik tagja segítette Zsigmond királyt a menekülésben, s e cselekedetért hálából adományozta 1418-ban a vajaiak címerét,

továbbá pallosját az uralkodó. Ez a terem is barokk bútorokat őriz, de különféle játékok és egy Mária Terézia korabeli szánkó is látható itt. Az északi toronyszobában a Vay család történetét bemutató tárlatot rendeztek. Ugyancsak a második szinten, de a déli részen *A Rákóczi szabadságharc tiszaháti emlékei* címmel készült állandó kiállítás, amely részben egykorú, részben későbbi vagy másolt, rekonstruált tárgyakat alkalmaz, olyan ügyesen állítva össze belőlük az egyes tematikus részeket, hogy sem tartalmi, sem esztétikai törést nem okoz. Az enteriőrök ízlésesek, minden erőltettség nélkül illeszkednek a kiállítás menetébe. A tárgyak kiválasztása jó érzékkel történt, szerencsésen kihasználva a saját gyűjtemény és a nyíregyházi nagylelkű „anyaggyűjtemény” nyújtotta lehetőséget, jól használva a Sárospatakról kölcsönzött bútorokat, ily módon új szempontokkal gazdagítva a téma történetét. A bejáratól jobbra a földszinti kisebb termekben időszaki kiállításokat láthatunk, ott járunkkor éppen Gyulai Líviusz grafikáiból nyílt meg remek válogatás.

Az összes kiállítási tér a felújításnak köszönhetően mintegy hatvan százalékkal növekedett, s ezt a rendezők – Bene János, Molnár Sándor és Ulrich Attila – jól kihasználták. Az Alfa program keretében folyamatosan történik az installáció gyarapítása, a kiállítások bővítése, s meg kell jegyeznünk azt is, hogy a műtárgyak restaurálását a Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázatai tették lehetővé. Mindehhez azonban kellett a múzeumigazgató, Molnár Sándor lelkesedése, elhivatottsága, szakértelme, több évtizedes kitartó munkája. 2003 decemberére a kastély helyreállítása mellett az épületet övező park rehabilitációja is megtörtént, sétánnyal és szoborparkkal övezve szabadtéri programok megrendezésére is alkalmas a főbejárat előtti tér. Elkészült a

*Az állandó kiállítás befejező része a majtényi zászlóletételt mutatja be
The last part of the exhibition, presenting the laying down of the flags at Majtény*

várkastély és a szobrok díszkivilágítása is. A múzeumi irodák és az új vendégszobák, valamint műterem ma az úgynevezett Kapuépületben találhatók.

A példás helyreállítás példás összefogás és pénzügyi támogatás eredménye: a Kincstári Vagyon Igazgatóság, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács együttesen nyolc év alatt 441 millió forintot költöttek a felújításra. Az eredmény önmagáért beszél – egy jelentős műemlék, történelmi emlék megőrzése mellett a régió kulturális életében fontos szerepet betöltő múzeumi központ működhet ismét, a korábbinál sokkal jobb körülmények között.

A földszinti nagyterem konferenciateremmé történt átalakítása még kényelmesebbé tette előadásorozatok megtartását, jóllehet ezek hagyománya már több évtizedes. Sorukba illeszkedett a 2005. október 13-14-én Thököly Imre fejedelem halálának 300. évfordulójára megrendezett tudományos ülésszak, amelynek szervezői a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok igazgatósága, Vaja Nagyközség Önkormányzata, a Vay Ádám Múzeum és Baráti Köre voltak, előadói között pedig a téma oly kiváló kutatói is szerepeltek, mint Várkonyi Ágnes vagy Kőpeczi Béla, aki csaknem fél évszázaddal ezelőtt az újonnan alapított múzeumot megnitotta.

*Jelenet a Komédiás napok a vajai várkastélyban címmel májusonként megrendezett fesztiválból
Scene of the festival “Comedian Days in the Vaya Castle”, organised in May*

The Castle in Vaja and the Ádám Vay Museum

The Ádám Vay Castle in Vaja – today the building of the museum – stands on the border of the historical Szabolcs and Szatmár counties. The original building was erected in the 16th century, expanded and rearranged in gothic and later neo-Renaissance style in the 19th century. In the 1990s another renovation started, which was finished in 2001. The castle plays a very important role in our national history: Prince Ferenc Rákóczi II carried out negotiations within its walls twice; when first he visited the castle in July 1703 the Vay brothers, László, Ádám and Mihály joined his campaign. In January 1711 Rákóczi met the Habsburg general, János Pálffy, with whom he talked about the possibilities of an agreement with the monarch. The establishing of the museum is linked with Mátyás Molnár and his wife, who started the work of creating in 1957. In 1964, after the renovation of the building, the Ádám Vay Museum was opened with its permanent exhibition, presenting the history of the castle and of the Vay family. The last and final reconstruction ended in 2004 and a truly reborn castle with a spectacular park awaits the visitors.

A krasznahorkaváraljai Andrásy-mauzóleum

Barczy Gyula

1904 őszén fejeződött be a művészi tekintetben egyedülálló külső és belső díszítésű Andrásy-mauzóleum építése Krasznahorkaváralja községben. Azon kevés XX. század eleji felvidéki építmények egyike, amely a müncheni Jugendstil képviselőinek munkája, s nem a szecesszió bécs-budapesti áramlatának az eredménye, amely egyébként Felső-Magyarországra közvetlen hatással volt. A mauzóleum-épület egységét elsősorban az ókeresztény keleties elemek és a szecesszió formáinak művészi ötvözése adja. Ennek ellenére ritkán találkozunk említésével a szakirodalomban.

Gróf Andrásy Dénes (1835-1913), a krasznahorkaváraljai mauzóleum építtetője, Magyarország és később az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legjelentősebb nemesi családjának, az Andrásyak fiatalabb, monoki ágának utolsó férfileszármazottja volt. Az ifjú gróf az 1860-as évek elején, bécsi tanulmányainak idején ismerkedett meg későbbi feleségével, a polgári származású bécsi Hablawetz Franciskával (1838-1902), Frantz Hablawetz és Barbara Dosler lányával. Dénes szülei, IV. György gróf és Königsegg von Aulendorf Franciska grófnő tiltakozása ellenére 1866. április 6-án Pisában házasságot kötöttek. Dénes ezzel a rangon alul kötött friggyel megszegette

*Az Andrásy-mauzóleum Krasznahorkán
egykor és ma*

*The Andrásy-mausoleum in Krasznahorka
once and now*

a nemesi hagyományokat, ezért apja megfosztotta az elsőszülöttnek kijáró jogaitól (ezek a másodszülött V. Györgyre szálltak át). Feleségével külföldre mentek, felváltva éltek Firenzében, Prágában, Münchenben, Bécsben. A grófi pár sokat utazgatott, gyakran visszatértek Pisába, és feltételezhető, hogy meglátogatták Ravennát is. Már a XIX. század elején, a romantika utazás-kultuszával párhuzamosan felélénkült az érdeklődés ez iránt a „lagúnás és titokzatos”, a Krisztus utáni első évszázadokból származó város iránt. Dénes anyira megszerethette a ravennai építészeti és művészetet, hogy később egy monumentális mauzóleum építése mellett döntött, amely hasonló a Teodorik síremlékhez, és belső díszí-

tésével a Galla Placidia-mauzóleum, valamint további ravennai templomok mozaikdíszítéseire emlékeztet.

1871-ben elhunyt Dénes egyetlen fivére, V. György, egy évvel később pedig édesapjuk is. Mivel a családnak nem volt más férfi örököse (Dénesnek még két lánytestvére volt, Mária és Erzsébet), a hatalmas hitbizományi birtokot Dénes örökölte meg, Magyarországra tartósan azonban már sosem tért vissza.

Ez a hatalmas örökség valószínűleg nem zavarta meg a házaspár nyugodt, legendákkal és titkokkal átszótt életét, annak ellenére sem, hogy nem voltak gyermekeik. Lehet, hogy éppen ezért döntöttek úgy, más gyermekeknek, árváknak, özvegyeknek, idős és szegény

embereknek fognak segíteni. Korabeli források arról tanúskodnak, hogy sok adomány kezdeményezője Franciska volt, halála után azonban Dénes jótékonyága még erőteljesebbé vált, továbbra is elhunyt felesége nevében. Vagyonából több millió koronát áldozott iskolák, kórházak, árvaházak, szegényházak, múzeumok építésére. Andrásyék az elsőek voltak Magyarországon, akik 1898-ban nyugdíjat kezdték fizetni nagybirtokaik alkalmazottainak. Jótékonyáguk a mai Ausztria, Magyarország és főképpen Szlovákia területeire terjedt ki.

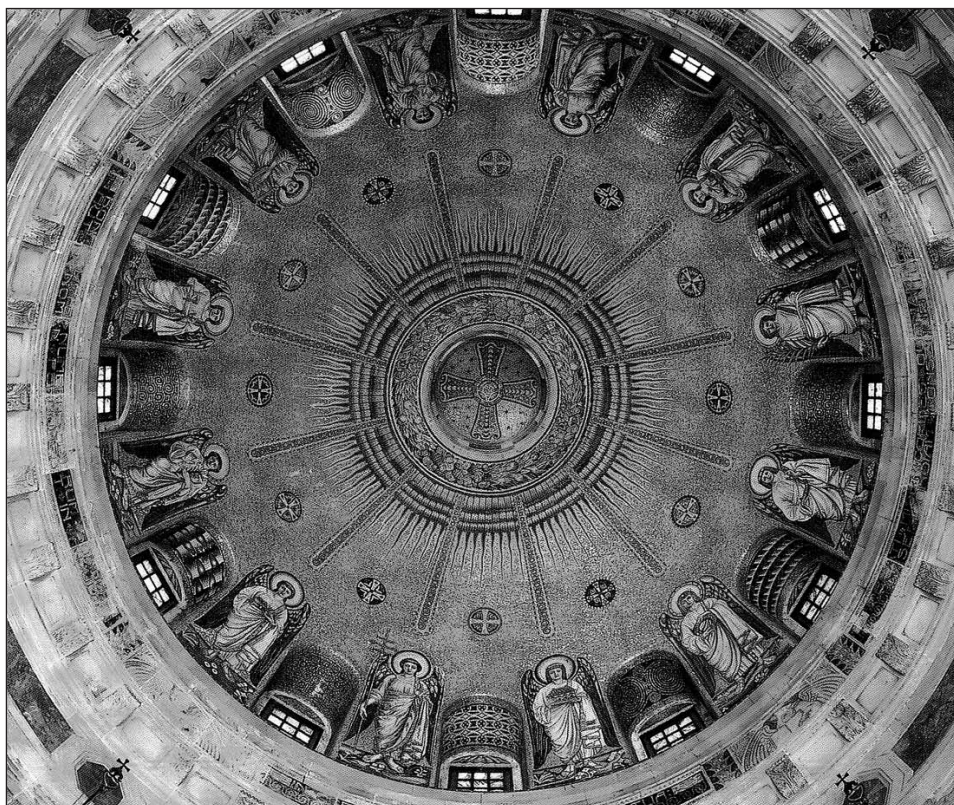
Dénes és Franciska házassága harminchat évig tartott, amelynek Franciska 1902. október 26-án Münchenben bekövetkezett halála vetett véget. Ideiglenesen ott is temették el. A grófnő bánat és mély gyász lett úrrá. De nem csak ő gyászolt, hanem az egész rosnói vidék is. Úgy döntött, feleségének egy nagyszabású, önálló kriptát építtet, amelyben majd ő is ott nyugszik az oldalán. Az építmény megtervezését rögtön az 1902-es évben Czigler Győző budapesti műépítész-profeszor vállalta el. Javaslatai alapján a kriptá a

középkori krasznahorkai vár egyik bástyája, vagy egy, a grófi birtokon felépített önálló építmény lett volna. Dénes azonban a müncheni művészek csoportjának terveit részesítette előnyben Czigler terveivel szemben. Az építési munkálatokat 1903 márciusában kezdték meg, és a kriptá az őt körülölelő parkkal másfél év alatt épült föl. Franciska halálának második évfordulóján került sor az úgynevezett nagy krasznahorkai temetésre, amikor a grófné földi maradványait Münchenből ide szállították, és nagy pompával elhelyezték a mauzóleumban. Dénes tizenegy évvel élte túl feleségét, 1913-ban hunyt el a szicíliai Palermóban, és szintén a mauzóleumban helyezték örök nyugalomra.

A mauzóleum tervezője az akkor még csak huszonnyolc éves Richard Berndl (1875-1955), a müncheni iparművészeti iskola tanára volt. Az építkezést Eduard Schmücker vezette, a külső és belső tér szobrászati díszítését Max Frick alkotta, a festői munkák és a mozaikdíszítések tervei Karl Throll munkái, az oltár-készletet és a további ötvösmunkákat Adolf Mayrhofer készítette. A mauzóleum építésében és Dénes uradalmának irányításában fontos szerepet játszott Sulyovszky István. Ő kezelte a vagyont, osztotta szét a gróf adományait, és alakította ki a Franciska-kultuszt a vidéken, amelyet a grófné a hálás gömöri, zempléni, abaúji lakosokkal együtt tulajdonképpen nem is ismert. Ezek az emberek jótévedőjükről kizárólag a fennkölt stílusban megfogalmazott újságcikkekből értesültek.

A mauzóleum a Krasznahorkaváralja, Dernő és Várhosszúrét községek alkotta háromszögben lett elhelyezve, amelyekben Dénes a gyermekkorát töltötte. Az építményt úgy tervezték, hogy már messziről jól látható legyen minden megközelítő útról – a Rozsnyó és Kassa felől vezető utakról, illetve a Hárskutat Rozsnyóval összekötő útról is, amely Várhosszúrétben és Jólészen halad keresztül. A környék arculatát meghatározó további domináns építmény Krasznahorka középkori vára. A mauzóleummal, egységet alkotva, kölcsönösen kiegészítik egymást, az egyik erősíti a másik hatását.

A tervek megvalósításához a Krasznahorkaváralja község kataszterének keleti részén fekvő tízholdas telket választották ki. Maga a mauzóleum egy kisebb halomra épült, amelyet a park veszi körül. A park a Kassa felé vezető forgalmas út mellett kezdődik, amelytől orgonasövény választja el. A sövény végénél kezdődik a félkör alakú út, amelyet teljes hosszában a magas, örökzöld puszpángból kialakított élő fal szegélyez. A puszpángfal félkörívének közepén található az elkerített belső parkba vezető főbejárat, amelyet a környéktől a külső park választ el. A főbejáratot vasból készült kapu és két hatalmas, sóskúti mészkőből (ebből épült a mauzóleum is) készült pillér alkotja, amelyek csúcsain a grófi koronával díszített, sasok által tartott, faragott üres címerpajzsok láthatók. A vaskapu, valamint a belső park kerítése a rozsnyói

A kupola mozaikdíszítése – *Mosaics of the cupola*

Juhász György és Lipták György mesterek műhelyeiből származik. A díszes főbejáratról a kriptáig egyenes út vezet. Az utat mindkét oldalról hársfák sora szegélyezi, amely mögé puszpáng-négyzeteket ültettek, és arányosan tujákkal egészítették ki. E francia park végén az egyenes út kettéválik, és végigfut a mauzóleum belső udvar körül, amelybe két lépcsőfokon jutunk. A belső udvara egyszerű, geometrikus mintákkal díszített, 3,5 méter magas fallal van körülkerítve. Ez a magas fal szimbólumként fogható föl: elválasztja a kriptát a külvilágtól, hasonlóan ahhoz, ahogy Dénes és Franciska éltek távol, elszigetelve a hatalmas Andrassy családtól. A mauzóleum bejáratához vezető lépcsősor előtt az andezit kövekből kirakott PAX (béke, nyugalom) felirat olvasható. Arra figyelmeztet, hogy a nyugalom és a csend helyére érkezünk. Ezen szabály betartására két, életnagyságot meghaladó órangyal ügyel. Alakjaik a lépcsősor két oldalán álló magas talpazatokon állnak, szárnyaik leeresztve, kezükben, közvetlenül maguk előtt, éllel a föld felé fordított, lángható kardot tartanak. A kardok markolatát nap és félhold díszíti, amely arra utal, hogy az elhunytak nyugalma éjjel-nappal őrzik. A méltóságteljes angyalok függőlegesen hullámzó, földig érő köntöse és hosszú, egyenes haja jellegzetes szecsessziós elemek.

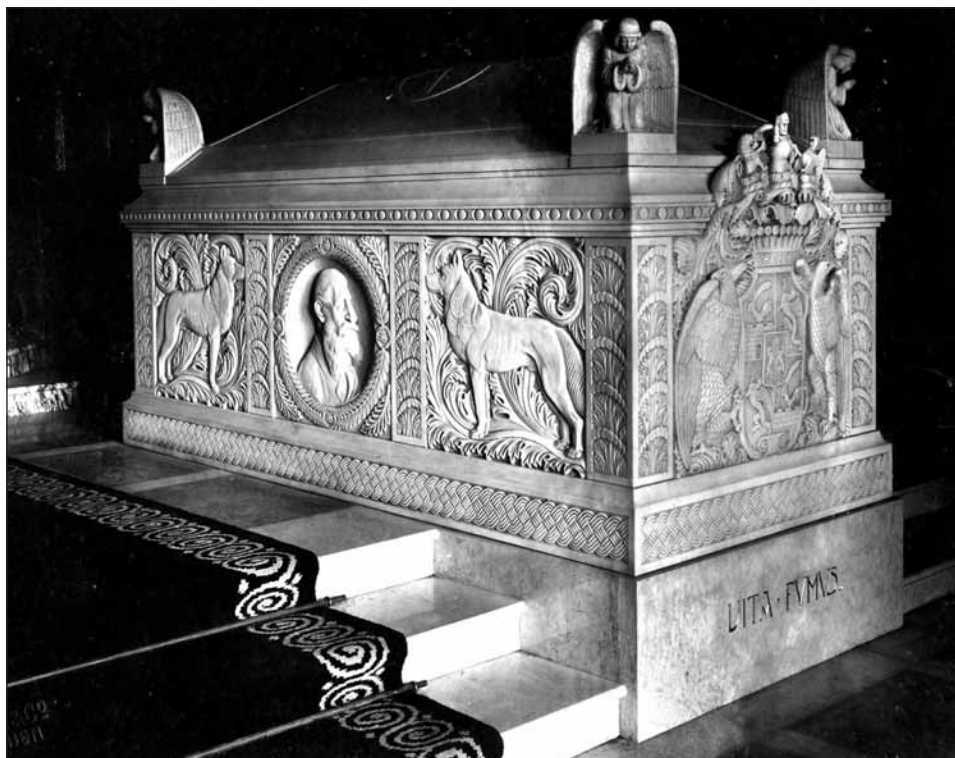
A nehéz bronzajtó két szárnyát keleties oroszlánfej-alakú kopogtatók díszítik. Az ajtószárnyak fölött öt, achátlemezekkel borított ablak látható, fölöttük az Andrassy család monoki ágának grófi koronával és jelmonddal ellátott címere alkotja. A címer két oldalán ismét angyalok (génuszok) állnak,

kezükben kialudt, föld felé fordított fáklát tartanak, amely a kialudt életet jelképezi. A baloldali alak bal kezében koszorút, a dicsőség és győzelem jelét, a jobboldali pálmalevelet, a bánat szimbólumát tartja.

A karsznahorkai mauzóleum centrális-négyszög alaprajzú építmény. Az alaprajz tulajdonképpen négyzet, lemetszett sarkokkal, a belső tér e négyzetbe írt körként van alakítva, amelynek átmérője 8,15 m. A kerület mentén nyolc hatalmas, oszlopfő és talpazat nélküli háromnegyedoszlop áll. Alsó részük stilizált növénymotívumokkal díszített, amely a szecsesszióban nagyon kedvelt óegyiptomi díszítő művészet formakincsére emlékeztet. A feloszlopok közötti falfelületeket (a hátsó fal kivételével, amely az oltár apszisa) négyzetes elemek tagolják.

A nyolc háromnegyedoszlop az erős párkányt támasztja alá, amelyen a kupoladob és kis laternával koronázott kupola nyugszik. A laterna csúcsán kókereszt látható. Az építmény teljes magassága 19,90 m.

A belső teret érdekes módon alakították ki – lépcsőkkel tagolták több szintre. A legalacsonyabb szint a hívők gyülekező helyéül szolgál, a középső szinten a szarkofágok vannak elhelyezve, és további három lépcsőfokon jutunk a harmadik – liturgikus térbe, ahol az oltár található. A belsőt szándékosan alakították úgy, hogy aki ide belép, egy más, érzékfeletti világban érezze magát. A misztikus homályt a nap halvány sugarai zavarják meg, amelyek az ajtó fölötti ablaknyílásokon, valamint a kupoladob és a laterna apró ablaknyílásainak achátberakásain át szűrődnek be. A halvány fény megtörik és visszave-

Andrássy Dénes márvány szarkofágja.
Marble sarcophagus of Dénes Andrássy

rődik a falak fényes márványborításán és az aranymozaikkal fedett egyenetlen felületeken. A germán, vizigót, ókeresztény elemek, és a bizáncias mozaikok kombinációja jellegzetes légkört kölcsönöz a belső térnek. Elsősorban a belső térben figyelhető meg a már említett ravennai hatás. Amíg a mauzóleum külseje jelenleg egyszínű – fehér, a belsőt a világ szinte minden tájáról származó, színes márványdíszítés jellemzi. A falakat sötétosztrák, fekete svájci, sárga román és fehér görög márvánnyal borították be. Hasonlóképpen díszítették a nyolc oszlop alsó részét is – rózsaszín magyar és vörös tunéziai márvánnyal, valamint a Mexikóból származó zöld színű ónix féldrágakövel. A padló négyzet alakú, fehér és krémszínű olasz márványlapokkal van borítva, amelyeket fehér márványtéglalapok szegélyeznek. Az oszlopfők V-VI. századi ókeresztény mintára mind különbözőek és gazdagon díszítettek. Az oszloppárok között kialakított fülkékét sárga színű márvánnyal fedték le. Nagyméretű, veretes aranyozott rézlemezből készült virágcserepeket helyeztek el bennük, amelyek területén négy különböző maszk látható.

A fehér carrarai márványból készült szarkofágok alakja a IV-V. századi mintákat idézi, az ó- és újszövetségi jelenetek domborműveit azonban az elhunytak életére utaló reliefek váltották fel, keresztény szimbólumokkal kombinálva. A nyugati oldalon lévő szarkofágban Franciska nyugszik, a keleti oldalon pedig Dénesé van elhelyezve. A szarkofágok egymással szemben álló falain, középen az elhunytak arcásainak féldomborművei láthatók, amelyeket babérkoszorú övez. Fran-

ciska portróját mindkét oldalról jótékonyasági témájú figurális kompozíciók keretezik, a grófné pedig kutyák szimbolizálják a síríg tartó hitvesi hűséget. Franciska jótékonyaságára utal a szarkofág hátsó falán ábrázolt, fiókáit a saját vérével itató pelikán is. Dénes szarkofágján ugyanezen a helyen két, kútból ivó páva látható, amelyek a lélek újjászületésére utalnak. A pávával (a magasztosság és a sírba fektetett Krisztus szimbólumával) a szarkofágok külső falain is találkozunk, ahol alakjaik szőlőtőkék dús tekervényei között látható a X. századi bizánci díszítőszobrászat mintájára. A szarkofágok hatalmas, sátorterőre emlékeztető fedeleit görög kereszt és négy kisméretű imádkozó-térdelő angyalplasztika díszíti.

Az oltárhoz vezető lépcsők és az egyetlen darabból álló oltárasztal fekete-fehér olasz márványból készültek. Az apszis márvánnyal borított, homorú fala arany mozaikkal és zöldessárga mozaiksávval a ravennai Galla Placidia-mauzóleum íveinek díszítését idézi. Az oltár fölött a Szentlelket megtestesítő ezüst galamb lebeg. Az oltárt patinázott és részben aranyozott bronzból készítették, s szintén a bizánci művekre emlékeztet. Közepén látható a lunettás oltárkép, melynek keretébe harmincegy féldrágakövet foglaltak. A márványberakásos kép Római Szent Franciskát, Andrássy Franciska védőszentjét ábrázolja. Tulajdonképpen rejtett portrőról van szó – Szent Franciska arca azonos az elhunyt arcával. A fehérruhás, vörös palástos nőalak, kezében kenyérral teli kosárral (amely Szent Franciska attribútuma), egy meanderrel díszített alacsony alapon áll,

két oldalán gyászoló, leeresztett szárnyú kerubpár. A szélső kerubok fölött az Ó- és Újszövetség szimbólumai láthatók: a kígyó és a bárány, amelyekből a retabulum két szemben fekvő, félkört alkotó karja ered. A csúcson az Atyaisten körben lévő képe van elhelyezve, amelyből a megfeszített Krisztussal ábrázolt háromlevelű kereszt nő ki. Az Atyaisten képe és az oltárkép közötti teret egy láncon felfüggesztett töviskorona tölti ki, középen szögek kötegével.

A legnagyobb hatású és leggazdagabb a kupola mozaikdíszítése, amelyen a leginkább szembeütő a ravennai hatás. Ezt a viszonylag nagy teret a kupoladob tizenkét téglalap alakú és a laterna nyolc kisebb, achátberakásos ablaka világítja meg. A bizánci mozaikok keleties motívumai a spirál- és virágminták, s a háttérül szolgáló aranymozaik is, és dekoratív jellegű az ablakok között szabályosan ismétlődő tizenkét, életnagyságú angyalalak. Ezek külseje és öltözeke a ravennai Sant' Apollinare Nuovo bazilika ablakai között található szentek alakjaira emlékeztet (kivételesen a ruhák színe képez, a krasznahorkaváraljai angyalok köntöse halványlila, -zöld, -kék, -bordó színű). Párhuzamokat találhatunk közöttük és a San Vitale templom mozaikjának angyalai között is, azonosak a zöld füves felület és a növényzet részletei is. Az Andrássy-mauzóleumban lévő angyalok keresztény szimbólumokat tartanak: horgonyt, mirtuszt (mirrhát), lírát, mérleget, liliomot, koronát, keresztet (bizánci), házat (domus aeterna), koszorút, lámpát, pálmalevelet és hajót (bárkát).

Mindegyik angyal feje fölött egy sugár látható, amely a kupoladob területén lévő, tarka gyümölcskoszorút körülvevő narancsszínű körből – az igazság napjából ered. Mintái a Galla Placidia-mauzóleumban és a San Vitale templomban találhatók. A laterna mozaikja a mennyei eget ábrázolja, egyenlő szárú kereszttel (crux in victa) és sötétkék csillagokkal. A kupola díszítése körül arany-sárga sáv fut végig, alatta négy bibliai idézet olvasható, amelyek valószínűleg a gróf és a grófné életére utalnak, és egymástól a négy evangélista szimbolikus képei választják el őket.

A négy evangélista alatt négy, veretes rézlemezből készült, féldrágakövekkel díszített, a vizigót királyok koronáira emlékeztető örökmécses függ.

Az ilyen építmények szerves tartozéka a liturgiai edények készlete. Szinte az egész készlet magyar nemzeti színű zománccal díszített ezüstműből, az aranykehely pedig Franciska ékszereiből készült. (Ezek a tárgyak a mauzóleumot is gondozó Szlovák Nemzeti Múzeum – Betléri Múzeumban vannak letétbe helyezve.)

A mauzóleum parkjában, az apszissal szemközti falban helyezték el Franciska ideiglenes müncheni síremlékét. A felirat két oldalán hódoló angyalokat ábrázoló domborművek láthatók, az alsó részen szeces-

szíós liliumok, fölöttük egy krisztogram. A sírkő hasonló Frick mauzóleumbeli munkáihoz, ezért feltételezhetjük, hogy ő alkotta. A kőfalon kívül, a külső parkban helyezték el a házaspár hűségese kutyáját ábrázoló, vörös márványból készült szobor epoxid-másolatát. A tacsó életnagyságú ábrázolását a müncheni H. Bauer készítette.

A mauzóleumot és berendezését Andrassy Dénes gróf 1904-ben a magyar állam gondnokságára bízta. Karbantartására és szükséges kiadásainak fedezésére egy önálló alapot hozott létre. A százegy éves krasznahorkaváraljai mauzóleum máig eredeti küldetését teljesíti, és látogatható az érdeklődők számára. A szecessziós művészet legjelentősebb felvidéki emlé-

kei közé tartozik, 2003-ban megkezdődött a műemléki felújítása.

The Andrassy Mausoleum in Krasznahorkaváralja

The Andrassy Mausoleum is one of the most exquisite examples of Jugendstil architecture in the Felvidék region (now in Slovakia). Its construction began in 1903 and lasted for nearly two years. The monument is a unique mixture of ancient Christian, oriental and Jugendstil elements. The idea and initiative originated from Dénes Andrassy, whose marriage to a middle-class Viennese woman was strongly disapproved of by the noble family, so the couple went on long tours and lived abroad most of the time. The architecture and arts of Ravenna, the old and mysterious town impressed count Andrassy so much that he decided

to erect a magnificent mausoleum which would bear similarities to the motifs he had seen in Ravenna. The count finally inherited a substantial fortune, most of which was spent on charity and the welfare of employees. The couple was married for 36 years, and in 1902, when Franciska died Andrassy began the planning and construction of the family crypt. The winning plan was made by a group of Jugendstil artists from Munich. The mausoleum and the surrounding French-style park are situated near the village of Krasznahorkaváralja on a clearly visible and easily accessible spot. The mediaeval castle is a dominant building complex which forms a unit with and is complemented by the mausoleum. Both the interior with the wonderful mosaics and the variety of marble elements as well as the exterior with symbolic and commemorative ornaments are fine examples of Jugendstil. The Slovakian National Museum is responsible for the site the reconstruction of which began in 2003.

Magyar Népi Iparművészeti Múzeum – Budapest

Kovács Judit

Félreérthető információ jelent meg a Magyar Múzeumok 2005/1. számában a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumról és az ún. „Népi Iparművészeti Tanács”-ról a *Tradíció és továbbélés. Népművészeti konferencia Egerben* című írásban.

Úgy tapasztalom, hogy az ismeretlenség homálya fedi magát a múzeumot és a népi iparművészeti alkotások mellett folyta-

Fekete kerámia korsó, Hajdúszoboszló

Black ceramic jug, Hajdúszoboszló

tott minősítését. Ez bizonyára nem véletlen, hiszen eddig egyik sem kapott túl nagy publicitást, legfeljebb jogszabályok formájában, a közlőkben, mivel nem hallatott magáról, így hát nem is tudnak róla, csak szűk körben.

Szeretném ezt a homályt oszlatni, s rövid tájékoztatást adni múltjáról és jelenéről. „A Magyar Néprajzi Társaság és a Népművelési Intézet kezdeményezésére 1953-ban létrehozták a Népi Iparművészeti Tanácsot (NIT), azzal a feladattal, hogy segítse, támogassa a történeti tárgyalkotó népművészet hagyományainak megőrzését, továbbfejlesztését és beépítését a művelődés egészébe. A NIT az akkortól népi iparművészetnek nevezett mozgalom irányítását és felügyeletét volt hivatva ellátni önálló jogi és költségvetési intézményként. Ez időtől vált ketté a népi iparművészet kezelésének és felügyeletének rendszere, mely szerint a NIT elsősorban a szövetkezetekbe tömörült alkotókkal és műveivel foglalkozott, tehát azokkal, akik hivatásszerűen foglalkoztak a népművészeti alkotások létrehozásával, míg az amatőr alkotókkal, akik hobbiból vagy önmegvalósításuk céljából hoztak létre népművészeti értékeket, a Népművelési Intézet és jogutódjai foglalkoztak.

A NIT és a HÍSZÓV 1953 és 1992 között kiemelkedő szerepet látott el a történeti népművészet legjobb hagyományai megőrzése és továbbfejlesztése érdek-

Butella, Karcag

Flask, Karcag

ben az akkori politikai, társadalmi és gazdasági körülmények között. Főbb eredményeit az alábbiakban foglalhatjuk össze:

– A NIT fő feladata a tárgyalkotó népművészet alkotásainak hatósági minősítése, és ezzel a művészeti folyamat minőségének őrzése, a fejlesztés irányának befolyásolása az általa létrehozott zsűri közreműködésével.

– Javaslatára adták ki a Népművészet Mestere kitüntetést, elsőnek 1953-ban, majd folyamatosan napjainkig.

– A Népművelési Intézet kezdeményezésére 1970-től a kormányzat kiadja a Népművészet Ifjú Mestere címet, az alkotói utánpótlás nevelése érdekében.

– A NIT számos országos kiállítást rendezett, ahol az alkotók bemutathatták műveiket. Megszervezték az azóta is működő, a kiemelkedő népművészekről elnevezett pályázatokat

(Kis Jankó Bori, Gerencsér Sebestyén, Kapoli Antal, stb.) és kiállításokat.

– A HISZÖV és a Népművelési Intézet tanfolyamokat, továbbképzéseket szervezett (Népművészeti Akadémia), melyekhez kiadványokat jelentetett meg.

– Kezdeményezte és folyamatosan szervez-

*Díztál, Karcag
Adorned bowl, Karcag*

*Díztál, Karcag
Adorned bowl, Karcag*

te a NIT népművészeti gyűjteményét, mely ma már közel tízezer (!) pótolhatatlan értékű tárgyat tartalmaz.

– Kezdeményezte és támogatta a népművészeti tájházak hálózatának kiépítését szerte az országban.

– Kecskemét várossal együttműködve 1984-ben létrehozta Kecskeméten a Népi Iparművészeti Múzeumot, mint múzeumi kiállítóhelyet, mely ma is látogatható.

– A NIT éveken keresztül alkotói támogatásban részesítette a kiemelkedő tehetségű alkotókat, akiknek a munkáit gyakran önálló kiállításokon mutatták be.

Ezt a folyamatosan eredményesen működő tevékenységet, mely kétségtelenül élvezte a NIT vezetőin keresztül az akkori politikai vezetés erkölcsi és anyagi támogatását, a rendszerváltás alapjaiban változtatta meg. Miniszteri rendelet intézkedett arról, hogy 1982-től a HISZÖV megszűnt, az általa felügyelt szövetkezetek különböző gazdasági okok miatt elsorvadtak, az értékesítő üzlet-hálózat magánérők kezébe került, melyek azt felszámolták. 1992-ben a NIT megszűnt, mint önálló jogi szervezet, feladatainak egy részét a Magyar Művelődési Intézet szervezeti állományába sorolt osztály vette át, mely szervezi a népművészeti tárgyak állami minősítését, kezeli a NIT gyűjteményét és rendezi az országos pályázatokat." (Elhangzott a NIT 50 éves évfordulóján.)

A történethez annyi még hozzátartozik,

hogy 1992 óta alig volt gyűjteménygyarapítás, a nyilvántartás sem felel meg a múzeumi követelményeknek, nincs tudományos leírás, nem publikálták az anyagot, de múzeumi tevékenységre nem is volt elkülönített költség, kivéve a kecskeméti kiállítóhely kis mértékű támogatását.

2004 júliusától „A népi iparművészet területén jelentkező állami feladatokat a nemzeti kulturális örökség miniszterre a Hagyományok Háza útján látja el” (114/2004. /IV/28/ Kormányrendelet). A népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásának részletes szabályait a 12/2004. (V.21.) NKÖM rendelete tartalmazza. Így feladatkörébe tartozik: a népi iparművészeti alkotások minősítése, zsűrizése; „Népi Iparművész” minősítő cím adományozása; a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum – országos gyűjtőkör-

rű szakmúzeum – fenntartása, állománygyarapítása, gyűjteményének gondozása; az országos népi iparművészeti pályázatok kiírása, a pályamunkák minősítése, valamint a pályamunkákból készült kiállítások rendezése; a magyar népi iparművészet értékeinek megőrzése és népszerűsítése itthon és külföldön. A Népi Iparművészeti Osztály munkáját segíti a Népi Iparművészeti Tanácsadó Testület (NITT).

Mint a rendeletről is kiderül, az osztályhoz tartozik a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum – ma, a revízió után már tudjuk – 8400 tárggyal rendelkező, országos gyűjtőkörű szakmúzeuma. A gyűjtemény alapjait a 60-as években rakták le, s 1984-ben nyílt meg az első állandó kiállítás Kecskeméten, mint a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum kecskeméti kiállítóhelye, ahol jelenleg 1437 tárgy van letétben a budapesti gyűjteményből (kerámia, faragás, textil, kismesterségek tárgyi anyaga). (Működési engedélyében is így szerepel: „Magyar Népi Iparművészeti Múzeum – Kiállítóhelye”, anyakönyvi száma Kh/281.) Közel 2200 tárgy vidéki tájházakban, faluházakban került elhelyezésre, melynek fellelése és számbavétele is 2004 júliusától kezdődött. Ma a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum letéti gyűjteményei az országban az alábbi helyeken találhatóak: Kiskunhalas, Csipkeház (csipke); Zalakaros, Művelődési Központ (faragás, szőtes); Hajdúszoboszló, Tájház (hímzés, szőttes, faragás, kerámia); Karcag, Kántor Sándor Fazekasház (kerámia); Karcag,

Matyó szoba részlete, Mezőkövesd – Detail of a Matyó room, Mezőkövesd

Győrffy István Nagykun Múzeum (textil, kerámia, fa); Mezőkövesd, Kis Jankó Bori Emlékház (vegyes néprajzi anyag); Recsk, Tájház (kerámia); Balatonlelle, Kapoli Antal Emlékmúzeum (faragás); Zamárdi, Általános Iskola Helytörténeti Kiállítása (faragás); Szántópuszta, Tájmuzeum (kerámia, textil, bútor); Buzsák, Tájház (kerámia, bútor, textil); Decs, Faluház (szóttos, hímzés, kerámia, tojás).

Egy-egy népművészeti-, háziipari szövetkezet megszűnésével és felszámolásával – mintegy „leletmentésként” – NKÖM támogatással sikerült megvásárolni Decsen és Karcagon egy-egy gyűjteményt, amely 2004-ben 1627 tárggyal gyarapította múzeumunkat.

Maga az anyaintézmény Budapesten, a Szilágyi Dezső tér 6. szám alatt található, s itt, valamint a Corvin tér 8. sz. épület raktárában van elhelyezve a gyűjtemény zömét jelentő 4800 tárgy. Az anyag nagy részét szóttések, hímzések, fa- és csontfaragások, és a népi fazekasság termékei alkotják, de kisebb számban tartalmaz még csipkét, népviseleti babát, kosár- és fonott árut, bútorokat, fémműves tárgyakat, bőrkészítményeket, képfestő textilíákat, hímes tojásokat is. A népi iparművészet öt szakágának (hímzés, szövés, fazekasság, faragás, népi mesterségek) tárgyait átfogó egyetlen hazai gyűjtemény, mely az idő múlásával egyre inkább felértékelődik. A tárgyak készítői között a legkiválóbb mesterek találhatók meg, akiknek egy része már nem él.

A gyűjtemény darabjai egy folyamatot követnek végig, amely a népművészet adaptálásától, újraértékelésétől, feldolgozásától eljutott a népi iparművészetig, amit már nem nevezünk népművészetnek, de iparművészetnek sem. Egy sajátos, egyedi műfaj alakult ki, amely-

nek gyökerei a paraszti kultúrában leledznek, vagy még annál is régebbiek. Ezt a fajta művészetet a hétköznapi élet, az igények változása hívta életre s volt idő, amikor a virágkorát élte. Az így született alkotások a XX. század második felét reprezentálják.

A múzeumi gyűjtemény gyarapítása, tudományos feldolgozása szorosan kapcsolódik a népi iparművészettel kapcsolatos állami feladatok végrehajtásához, mely másik nagy feladatunk: ez a népi iparművészeti tárgyak zsúrízése, valamint a különböző szakágakban pályázatok kiírása, lebonyolítása és kiállítások rendezése. A népi iparművészet egy-egy ágának fejlesztése, gondozása és áttekintése érdekében háromévente pályázatokat írunk ki, ilyenek a Kis Jankó Bori Országos Hímzőpályázat Mezőkövesden, az Országos Szóttespályázat Hevesen, az Országos Fazekaspályázat Kecskeméten, az id. Kapoli Antal Országos Faragópályázat Balatonlellén és a Népi Kismesterségek Országos Pályázata Kecskeméten. A kiállításra és alapvetően a pályázatra készített alkotások mestereik legfrissebb alkotói elképzeléseit reprezentálják, és az anyagokból kiviláglik az a szemlélet és azok az alkotói irányzatok, amelyek jelenünk kézműves-, tradicionális népi iparművészetét jellemzik. A pályázatok kiírására és a kiállítás megrendezésére ma is igényük van az alkotóknak, de különösen fontos a fiatalabb generáció munkáinak bemutatása, szakmai megmértetése, amely az egész szakmai közösségnek érdeke.

A pályázatokon minden alkalommal feltűnik egy-egy új tehetség is, akinek a hatása másokat is munkásságuk, szakmai problémájuk át gondolására serkent. Ezért is nagyon fontos

az a fajta kontinuitás, amit a pályázat biztosít.

Itt egy egyedülálló, nem lezárt, hanem folyamatosan fejlődő, változó kortárs népi iparművészeti anyagról van szó, amelynek naprakész ismerete, a változások nyomán követése biztosíthatná csak a múzeum szakmailag megalapozott gyűjteménygyarapítását, feldolgozását. A zsúrízést ellátó szakemberek nyújthatnának csak garanciát arra, hogy megfelelő színvonalú népi iparművészeti alkotások nyerjenek elfogadást, s biztosítsák a múzeumi gyűjtemény folyamatos gyarapítását. Ennek érdekében méltán megérdemelné a múzeum azt a közgyűjteményi támogatást, amely hasonló nagyságú gyűjteményeket is megillet.

A magas színvonalú alkotások megszületése érdekében tanácskozásokat, továbbképzéseket rendezünk az alkotók és a zsúri tagjainak részvételével. A folyamatos minősítéssel és kiemelkedő eredménnyel rendelkező alkotókat – kérésükre – „Népi Iparművész” címmel terjesztjük elő, amelyet a Népi Iparművészeti Tanácsadó Testület ítél meg.

A főigazgató, ill. a Népi Iparművészeti Osztály munkáját segíti a *Népi Iparművészeti Tanácsadó Testület*. Tagjai között neves etnográfusok, minisztériumi-, idegenforgalmi szakemberek, s alkotók szerepelnek: Báder Miklósné, Barnáné Hegedűs Anikó, Behringer Zsuzsa, Bene Tiborné, Csupor István, dr. Füzes Endre, dr. Galla Gábor, dr. Tátrai Zsuzsanna, F. Tóth Mária, Gárdos Bernadett, Holb Margit, Igyártó Gabriella, Kapros Márta, Mikus István, Székely Éva, Széll János, T. dr. Bereczki Ibolya, Torma László, Tóth János és dr. Verebélyi Kincső.

Támogatjuk egy-egy alkotóközösség, megyei népművészeti egyesület kiállításra történő bemutatkozását a Szilágyi Dezső téri kiállítóteremben, ahol havonta más-más csoport munkájában gyönyörködhetnek látogatóink.

Tevékenységünkről tájékozódhatnak a www.hagyományokhaza.hu weblapon.

The Museum of Hungarian Folk Crafts, Budapest

The Museum of Hungarian Folk Crafts and the Council for Folk Crafts are not so widely known among professionals so the article is intended to give an overview of the origins, the past and present activities of these two organisations that have been playing an essential role in preserving, promoting and assessing products of popular craftsmanship. Two separate institutions were dealing with professionals working in co-operatives and with those who work on a semi- or non-professional basis on their own. The main tasks included the assessment of the product, thus guaranteeing permanently high standards; setting trends and directions for development; rewarding the most successful and talented artists; taking care of the young talents; organising shows, courses, workshops, launching competitions; setting up a network of regional centres and establishing a central collection based in Budapest where the process of folk art transforming into folk crafts being an "everyday art" is represented in all the branches.

Nemzetközi kapcsolatok

Remekművek remek foglalatban

Külföldi szakemberek a Szépművészeti Múzeumról

P. Szabó Ernő

A 2004. év végi vezetőváltást követően nemcsak a hazai közönség számára lett nyilvánvaló, hogy a Szépművészeti Múzeumban új szelek fújnak, hanem a külföldi múzeumi szakemberek is elismerően szóltak az intézményben zajló változásokról.

Több világhírű külföldi múzeum vezetője – például a londoni British Museum, a bécsi Kunsthistorisches Museum igazgatója – vett részt a Szépművészeti Múzeum új főigazgatója, Baán László ünnepélyes beiktatásán. Különös pillanatoknak lehettünk tanúi akkor, amikor azt láttuk, hogy a világ legragosabb, legrégebbi közgyűjteménye, a firenzei Uffizi főigazgatója, Annamaria Petrioli Tofani hallgatja a Szépművészeti Múzeum Barokk termében a jövő múzeumáról szóló fejtegetéseket. Az ünnepélyes aktus utáni hónapokban is jó néhány neves szakember látogatott Budapestre, Michel Laclotte, a Louvre nyugalmazott főigazgatója például abból az alkalomból volt a Szépművészeti Múzeum vendége, s méltatta a „magyar nabi” párizsi munkásságát, hogy a nagyközönségnek bemutatják a gyűjtemény egykori igazgatójáról, Petrovics Elekről és munkatársáról, Meller Simonról festett kettős portrét, Rippl-Rónai József alkotását. Maxwell L. Anderson, a kiváló amerikai múzeumi szakember, a Whitney Museum of American Art egykori igazgatója, az Amerikai Múzeumi Igazgatók Szövetségének volt vezetője viszont elsősorban a jövő perspektívái felől szemlélve elemezte a múzeum múltját és az éppen látható állandó és időszakos kiállítások kínálta tanulságokat.

Michel Laclotte, a Louvre nyugalmazott főigazgatója itt jártakor úgy vélte, nemcsak Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban, hanem Magyarországon is reneszánszukat élik a múzeumok. Két budapesti út ad alkalmat számára az összehasonlításra. Először a hatvanas években járt itt, amikor a reneszánsz művészetről rendeztek nemzetközi konferenciát, második alkalommal hét-nyolc éve látogatható Budapestre, a Francia Intézet vendégeként. A Szépművészeti gyűjteményével kapcsolatban az „eredeti” jelzót használta, a tudományos gyűjtőmunka személytelensége helyett a személyesség, a művek mögött lévő gyűjtők fontosságára helyezte a hangsúlyt. Nem egyszerűen „felmondja” tehát a leckét a képek összessége, hanem a művészet története mellett a magyar műgyűjtés történetéről is izgalmas titkokat árul el, mutatja az egyes gyűjtők ízlé-

sét, stíluspreferenciáit. A XIV. századi művek például az 1860-as évek előtt még nem voltak így együtt láthatók, megjelenésük igen látványos volt Magyarországon. Az itteni spanyol gyűjtemény Európában talán a második helyre sorolható, véli, igaz, nem teljes, mivel azonban fontos képek vannak benne a XIV-XX. századból, nagyon érdekes. Sok, kiállításra érdemes, de egyelőre raktárban őrzött alkotás van itt, ezért is örül a modernizációs és átszervezési törekvéseknek. Más közép-európai országok múzeumaival összehasonlítva a rendszeres kutatómunka eredményességéről beszélnek a tudományos munkatársak által összeállított katalógusok, könyvek. Mindig az állt a múzeum törekvései középpontjában, hogy a különböző dimenziók között egyensúlyi helyzet alakuljon ki.

Nagyon fontos a tudományos munka színvonala, de a közönséggel való kapcsolatot is a legfontosabb tényezők közé sorolta, s ezért volt szívügye a Louvre új, közönségbarát terének a létrehozása. Budapesten is hasonlóak a feladatok, és hasonló a helyzet is, hiszen minden régi építésű múzeumnak hibája, hogy a közönségkapcsolati egységek nincsenek kiépítve, mert létrehozásuk idején még nem is volt rájuk szükség.

A múzeum az emberiség emlékezete, a nemzeti identitás letéteményese – foglalmazott látogatása idején készített interjúnkban Annamaria Petrioli Tofani. Az Uffizi főigazgatója, aki jól ismeri a budapesti gyűjteményt is, és amelyet a nagy európai közgyűjtemények közé sorol, úgy véli, a kollekció számos olyan művet tartalmaz, amelyet akár az Uffiziban is szívesen látna – ha az Uffiziban lenne egyáltalán hely új alkotások elhelyezésére, a látogatószám növelésére. Az Uffizi ugyanis kicsi, legalábbis a termék méretét illetően, például a Szépművészeti Múzeumhoz képest is. A problémák megoldásának az a legnagyobb akadálya, hogy a múzeum ma sem önálló fenntartásban működik, hanem egy bonyolult rendszer részeként, a múzeumi felügyelőség és a kulturális minisztérium alárendeltségében. Reformokra van szükség, véli, a múzeumok autonóm fenntartásának kialakítására. Az új szabályok bevezetésével, a jegyeladás szisztémájának a megváltoztatásával párhuzamosan az épület kihasználását is meg kell változtatni, fogalmaz, s mondandója tanulságos lehet a Szépművészeti bővítését illetően is. A bővítéshez szükséges pénz, mintegy harmincöt millió euró a kormány jóvoltából a múzeum rendelkezésére áll, az előrelépés akadálya elsősorban a bürokrácia. Keresik a helyes utat a gyors és hatékony tervezéshez.

A tervek között szerepel például egy új kijárat létrehozása is, ehhez a tervet a kiváló építész, Arata Isozaki készítette el, kiválóak, igen egyszerűek, illenek a környezethez, ami annak is köszönhető, hogy a japán építész sokáig élt Firenzében, képes a régi és az új egységben gondolkodni. Az ő elképzelései illenek ahhoz a szemlélethez, amelyet a firenzeiek úgy fogalmaznak meg: Com' era, dov' era, azaz ahogyan volt, és ahogy volt, úgy kell megőrizni a várost.

Az Uffizi igazgatója úgy véli, nem a nagy múzeumok feladata az, hogy nagy időszaki kiállításokat rendezzenek, a látogatókért versengve, hiszen remekműveik állandóan ott láthatók a falakon. Kis kiállításokra van szükség az állandó tárlatok mellett, olyanokra, amelyek egy-egy sajátos szempont miatt kiemelnek egy-egy művet, műcsoportot, hogy bemutassák az új szerzeményeket, új restaurálásokat vagy éppen az új kutatási eredményeket, amelyeknek köszönhetően új kontextusba helyezhetőek az alkotások.

Tofani asszony olyan múzeumként látja maga előtt az Uffizit, amely megtartja történelmi karakterjeit, az épület, a belső terek, a nagyszerű mű-együttesek képezte látványt, hangulatot az átalakítás, bővítés után is. Úgy véli, a jelenleginél nagyobb szerepet kell azonban játszania a művészet szeretetére, megismerésére való nevelésben is, integráló szerepet kell betöltenie a város kulturális életében is.

Maxwell L. Anderson szerint, a közönségbarát, a XXI. század igényeinek megfelelő múzeum kialakítása során megőrizhetőek azok az értékek, amelyeket a különlegesen értékes gyűjtemény, a száz éves épület szépsége kínál. A lényeg az, hogy a művek bemutatásának a körülményeit kellene még kedvezőbbé tenni, kiemelésükkel, megvilágításukkal is hangsúlyozva az értékeket, s a közönség számára személyesen átélhetőbbé, komfortosabbá kell tenni a múzeumlátogatás élményét. Annál is inkább, mivel napjainkra nemcsak megsokszorozódott a múzeumok száma, de egyre tágabbra is tárják kapuikat, az Egyesült Államokban ma is mintegy száz új múzeumot építenek, bővítenek. Az építő közösségek számára – magyarázza – egyformán fontos, hogy a múlt tárgyait megismerhessék az emberek, s hogy a múzeum a helyi közösség erősítésében is feladatot vállaljon.

Az USA-ban a múzeumok spirituális szerepe is igen erős, lévén, hogy a lakosság nagy része erősen vallásos, s a múzeum, a benne őrzött gyűjtemény egyfajta lelki, szellemi támaszt is ad látogatóinak. Ezen túlmenően

sokszor gazdaságerősítő hatást is tulajdonítanak a múzeumépítésnek: egy-egy ilyen nagy-szerű létesítmény a helyi lakosság igényeinek kielégítésén túl a kulturális turizmus számára is hosszú távon meghatározó jelentőségű. Maxwell L. Anderson hét éven át volt a New York-i Metropolitan Múzeum görög és római gyűjteményének a kurátora. A Met-ben, állítja, amely a világ lelátogatottabb múzeuma közé tartozik, évente ötmillió látogatót fogad a gyűjtemény, nem tapasztalhatók a több európai múzeumban is megfigyelhető logisztikai problémák. Mi ennek az óriási látogatottságnak a titka? Az egyik titok a gyűjtemény enciklopédikus voltában rejlik, gazdagsága a Louvre-éhoz hasonlítható. Az is bizonyos, hogy a titok nem az ingyenes belépőjegy, mert a New York legnagyobb turisztikai látványosságának számító múzeumban nem kötelező ugyan jegyet venni, de az ajánlott 12 dolláros jegyet szinte mindenki megvásárolja, aki pedig megengedheti magának, az jóval nagyobb összeggel támogatja az alapítvány által működtetett gyűjteményt. A gyűjtemény gyarapítása nyolcvan százalékban adományoknak köszönhető. Még nagyobb az arány a kortárs műveknél, ami azoknak a jelentős adókedvezményeknek is köszönhető, amelyek az adományokhoz kötődnek – ily módon több tízmillió dollár értékű alkotással gyarapodik évente a múzeum. Az amerikai szakember úgy véli, az ingyenes múzeumlátogatás bevezetése esetén az ingyenes belépőjegy mellé jelentős kormány-

zati támogatásnak is kell társulnia, olyannak természetesen, amelyet nem a kultúra (vagy éppen magának a múzeumügynök) más területeiről vonnak el. Az is nagyon fontos lenne, folytatja, ha az illetékesek arra ösztönöznék a magyarokat, hogy váljanak a kortárs művészet gyűjtőjévé, mert a kortárs alkotások az identitásunkat fejezik ki. Nagyon jó képet tükrözne az országról, ha a magyar életstílus, szemlélet jellemzőjeként ezt ismernék meg, hiszen olyan világ felé haladunk, ahol az egyéni és közösségi kreativitás kerül előtérbe. Az egészséges dolog az lenne, fogalmaz, ha a magyar művészet nemzetközi kontextusban jelenne meg, a gondolatok, értékek cseréje így lehet teljes. Ebben a szellemi körforgalomban megkülönböztetett szerep juthat a Szépművészeti Múzeumnak, mondja Maxwell L. Anderson. Úgy tűnik, meg is tud felelni ennek a szerepnek, mert a stratégia, amelyet az új főigazgató, Baán László kidolgozott, megfelel a XXI. század kihívásainak.

Masterpieces in Spectacular Frames Foreign Museum Professionals about the Museum of Fine Arts

The change in the management of the Museum of Fine Arts, Budapest soon became a well-known fact in the museum world both home and abroad. Several director generals (those of the British Museum, or the Kunsthistorisches Museum in

Vienna) attended the inauguration ceremony of director László Baán. During the following months more top directors visited Budapest and carried out negotiations with the new management of the Museum of Fine Arts. Michel Laclotte, former general director of the Louvre emphasised his opinion, that the collections of the museum are highly original, the collecting work is apparently carried out in a personal manner. The standard of scientific and scholarly work is most important, just as significant, as the relation with the public – that is why he regarded imperative to create new museum spaces in a visitor-friendly way. The tasks in Budapest are much the same, since all museum buildings created in the 19th century lack spaces which could increase the comfort of the visitors. In Annamaria Petrioli Toffani's (director of the Uffizi Gallery in Florence) opinion, it is not among the tasks of big museums to arrange big temporary exhibitions, since their greatest works-of-art are can be seen permanently within their walls. Smaller temporary expositions are more desirable, which can focus on certain objects from special points of view, or expositions presenting the new acquisitions of the museums. Maxwell L. Anderson worked as the curator of the Greco-Roman Collection of the Metropolitan Museum for 7 years. He gave his opinion on the question of free admission. Although New York's number one museum attraction is free to enter, almost all the visitors pay the proposed 12-dollar ticket, and many, who can afford it, pay large amount of money to help the fund of the museum. If visiting museums were totally free, a significant governmental financial assistance should follow the decision – which of course would not be based on the reducing of allocation to other cultural fields.

Holland kapcsolatainkról

Ember Ildikó

Sokan meglepődtek, amikor 2004 márciusában, a Régi Képtár holland festményeinek új állandó kiállítását megnyitó Rudi Ekkart a budapesti gyűjteményt úgy értékelte, mint Hollandián kívül a világ negyedik legnagyobb holland festmény-kollekcióját. A Louvre, az Ermitázs és az újraegyesített berlini képtár után következni nem rossz helyezés, még ha tudjuk is, hogy például Washington Rembrandtjaival, vagy London Vermeerjeivel soha nem vehetjük fel a versenyt. A „fájdalmas veszteségek” ugyanis éppen e két nagy festő vonatkozásában értek bennünket: a Rembrandt Research Project az összes eddigi Rembrandt-képünk sajátkezőségét megkérdőjelezte, az évtizedekig Vermeer van Delft neve alatt szereplő *Fiatal nő arcképét* pedig

P. J. Saenredam: A haarlemi Új templom belseje, 1653

P. J. Saenredam: The interior of the New Church in Haarlem, 1653

az újabb kutatások szerint egy alig ismert, egyébként nagyon jó festő, Willem Drost alkotásának kell tekintenünk. De ez a dolgok rendje, így halad előre a tudomány. A több száz év alatt mára kialakult gyűjtemények összetételén pedig lényegében már aligha lehet változtatni. Tanuljuk meg hát megbecsülni azt, amink van, és sáfárkodjunk vele legjobb tudásuk szerint, mindenki hasznára és gyönyörűségére!

A XVII. századi holland művészet kutatói, elsősorban hollandiai kollégáink, régóta komoly érdeklődéssel fordulnak a budapesti Szépművészeti Múzeum felé, és az utóbbi 2-3 évtizedben szoros együttműködés alakult ki közös kulturális örökségünk ápolása érdekében. A kapcsolatok az 1960-as években az RKD (Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Hága) akkori igazgatója, Horst Gerson professzor által szervezett csoportos tanulmányutak kapcsán élénkültek meg, melyekre közép-európai országokból is meghívtak németalföldi művészettel foglalkozó szakembereket. Hollandiai ösztöndíjat magyar művészettörténészek ugyan csak elvétve kaptak, de mivel a németalföldi művészet kutatása a hágai Intézet anyaga nélkül lehetetlen, rövidebb útjaink rendszeressé váltak a „hollandos művészettörténészek” Mekkájába. Az is természetes, hogy amikor 1998-ban megalakult a CODART (Curators of Dutch Art), a Szépművészeti szakembereit is meghívták, és mára már hét munkatársunk tagja a holland anyaggal foglalkozó muzeológusok e jól működő nemzetközi szervezetének.

A közös munka leglátványosabb eredményét a nemzetközi összefogással készülő nagy kiállítások jelentik, s ezeken a Szépművészeti Múzeum rendszeresen részt vesz. Alapvető jelentőségűek a monografikus kiállítások, melyek teljes életművek áttekintését és újraértékelését teszik lehetővé. Aelbert Cuyp egyik legszebb műve volt a budapesti kép azon a tárlaton, melyet szülővárosában, Dordrechtben, majd Londonban és Washingtonban mutattak be, de ott vagyunk Jacob van Ruisdael fiatalkori képével Los Angelesben és Philadelphiában, az iskolát teremtő csendéletfestő, Pieter Claesz. kiállításán Haarlemben, Zürichben és Washingtonban pedig az egyik kulcsfontosságú darab a miénk. A nagy tematikus kiállításokon is szerepelünk fontos festményekkel, így emblemikus jelentőségű architektúra képünk Pieter Saenredamtól látható volt már Nizzában és Rotterdamban, tíz Salomon van Ruysdael tájképünk közül a legszebb Amszterdamban és most Stuttgartban. A zsánerfestészet kezdeteit képviselő, igen ritka mester, Willem Buytewech érdekes jelene te akár utazó nagykövetünknek volna nevezhető, ha minden kölcsönkérését teljesíteni tudnánk. De ezzel csak a legfrissebb eseményekről tettem említést.

A szakmai kapcsolatok legfontosabb terü-

lete azonban a művészettörténeti kutatás. A tudományágat megújító több jelentős kezdeményezés Hollandiából indult ki, nevezetesen a korai, fatáblára festett művek technikai vizsgálatának módszere, a realista ábrázolások mögöttes jelentésének kutatása, miáltal egy új ikonográfiai iskola született, vagy a klasszikus connoisseurship átértelmezését hozó Rembrandt Research Project, melynek minden problémája ellenére vitathatatlan korszakalkotó jelentősége. Csupán a holland szakirodalom olvasása is szemléletformáló tehát mindannyiunk számára. Együttműködésünk azonban ennél sokkal tovább megy. A holland művészettörténészek hagyományosan nagy figyelemmel kísérik kultúrájuknak a világban szétszóródott emlékeit: már Térey Gábor 1906-os katalógusában idézhette Abraham Bredius és Cornelis Hofstede de Groot megjegyzéseit, javaslatait egy-egy

képünkkel kapcsolatban. – Mérföldkő volt Gerszi Teréz XVI. századi németalföldi rajzainkat feldolgozó katalógusának kiadása Amszterdamban 1971-ben, melynek folytatása, a XVII. századi rajzok nagyszerű szak-katalógusa a közelmúltban látott napvilágot a Szépművészeti Múzeum kiadásában, sok-sok, Hollandiában is végzett kutatómunka gyümölcseként.

Az RKD rohamosan növekvő anyagával évtizedek óta a legnagyobb segítséget nyújtja a hozzá forduló magyar művészettörténészeknek. Fotócsereikkel kölcsönösen gyarapítjuk egymás dokumentumtárát, de szakmai tanácsért, számunkra egyébként elérhetetlen irodalmi adatokért is fordulhatunk hozzájuk. Holland és flamand gyűjteményünk szakkatalógus köteteinek előkészítésébe is bevontuk konzultánsként az adott speciális anyagrészek legjobb (oly-

J. van Ruisdael: Erdei tó, 1647-50

J. van Ruisdael: A forest lake, 1647-50

A. Cuyck: Folyóparti táj tehennel, 1650-es évek
A. Cuyck: Riverside with cows, the 1650s

kor egyedüli) szakértőit, így a XVII-XVIII. századi németalföldi portré együttesünk katalógusán az intézet igazgatója, a fent már említett Prof. Dr. Rudi Ekkart dolgozik. Részvételének köszönhetően a sorozat publikálása is reményteljesebb.

Közismert dolog, hogy Hollandia a muzeológia terén a világ élvonalában van.

Példásképpen, ahogyan a Rijksmuseum újjáépítését előkészítették, ahogy műtárgy állományának kihelyezéséről és hozzáférhetőségéről gondoskodtak, ahogy a jövőbeni kiállításokat tervezik, és így tovább. Hasonlóan átgondolt volt a jóval kisebb léptékű, de a maga nemében páratlan Mauritshuis rekonstrukciója, ahol a XVII. századi váro-

si palota autenticitását megőrizve kellett a királyi festmény-cabinet anyagát prezentálni, egyszersmind élő, modern múzeumot létrehozni. De a Van Gogh Múzeum monumentális modern épületétől le egészen a kis vidéki városok helyi múzeumainak koncepciójáig mindenütt úgy történnek a dolgok, hogy érezni mögötte a tudást és a fáradhatatlan muzeológusi munkát, melyet a közösség élénk érdeklődése kísér, és az állam is hathatósan támogat. Egy olyan országban, ahol a képzőművészeti kultúra magas szinten van, s voltak századok, amikor festészeti nagyhatalomnak tudhatta magát, a múzeumok privatizálása is más társadalmi alapokra épülhet. Ha irigyeljük is, és példaképnek tekintjük a holland múzeumokat, ezekről a tényezőkről sem feledkezhetünk meg.

The Dutch Connections of the Museum of Fine Arts

The Museum of Fine Arts houses a substantial collection of Dutch paintings, being the fourth largest in the world, outside of the Netherlands. The museum regularly takes part in great international exhibitions with its pictures on loan. Art historians from the Netherlands have been interested in the collection since the beginnings and co-operation in research is getting stronger and more palpable. The Dutch state allocates a great deal of money to protect the common cultural heritage through its institutions. When we are thinking of Dutch museums with a slight trace of envy and eagerness, we must not forget that they are parts of a well-constructed system on a wide social basis with several hundred years of tradition.

Múzeumok határok nélkül – a barokk művészet felfedezése

Basics Beatrix

A Museums With No Frontiers (Múzeumok Határok Nélkül) program 1995-ben jött létre Bécsben Eva Schubert ösztönzésére, kiadói és kommunikációs szakemberek részvételével. 1998 és 2001 között a MWNF tevékenységét a madridi és római regionális irodák hangolták össze. 2002-ben a MWNF Ausztria egy brüsszeli székhelyű non-profit alapítványt hozott létre a belga törvények szerint működő nemzetközi szervezet formájában. Az iroda öt embert foglalkoztat, és egy bécsi összekötővel dolgozik, valamint egy-két közreműködő csatlakozik minden országban, ahol a projektet továbbviszik. Mintegy 250 szakember, muzeológus, fotós, kommunikációs szakember, fordító, tervező dolgozik a nemzetközi csapatban a MWNF céljainak segítségével, egy békés kulturális együttműködés kialakításában.

A szervezet első programja a „Discover Islamic Art” volt (Az iszlám művészet felfedezése), egy képzeletbeli múzeum és kiállítás létrehozása a programban részt vevő országok műtárgy és műemlék anyagából. A Mediterráneum, mint valamiféle szabadterei múzeum szolgált a válogatás alapjául, s a tematikus virtuális kiállítás több mint ezer műemléket és régészeti emléket foglalt egybe az Omajád időszaktól a Török Birodalom kialakulásáig Egyiptom, Olaszország, Jordánia, Marokkó, Palesztína, Portugália, Spanyolország, Tunézia és Törökország részvételével. Később csatlakozott Algéria és Szíria – minden ország egy-egy partner intézményként a programban részt vevő múzeummal. Az európai országok közül csatlakoztak azok, amelyek jelentős iszlám gyűjteménnyel rendelkeznek: Németország, Svédország és Anglia (a már említett európai nemzeteken kívül). Nemrégiben készült

el a virtuális múzeum, amelynek website-ja már látogatható, szerkezeti felépítése egy múzeumra emlékeztet és adatbázisából minden, a közreműködő szakemberek által kiválasztott műtárgy és műemlék, régészeti emlék kikereshető és megtekinthető.

Az egyedülálló vállalkozás minden programja folyamatosan bővül, így például éppen most csatlakozik Magyarország is az iszlám programhoz, de a következő nagy témakör első konferenciáját is megrendezték „Discover Baroque Art” (A barokk művészet felfedezése) címmel. A Műemlékek Állami Gondnoksága, a Magyar Nemzeti Galéria és a Budapesti Történelmi Múzeum 2005. november 13-18-a között rendezte meg e programsorozatot, egy az eredményekről beszámoló sajtótájékoztatóval lezárva. Európa 12 múzeuma tanácskozott a Műemlékek Állami Gondnokságának támogatásával a „Discover Baroque Art” projektről a

Magyar Nemzeti Galériában. A csatlakozott múzeumoknak és muzeális, kulturális intézményeknek a Museum With No Frontiers szervezeti keretei között a világon jelenleg egyedülálló formában van módjuk arra, hogy a múzeumi gyűjtemények barokk műtárgyait és a csatlakozott országok barokk műemlékeit az Interneten keresztül a lehető legszélesebb nagyközönséggel megismertessék. Az így kialakuló, határok nélküli múzeumban kedvvel barangolhatnak majd a szakemberek és a turisták, egyaránt jelent majd gazdag információforrást a kutatóknak és a széles nagyközönségnek. A látogatók nemcsak a műtárgyakat és a műemlékeket, vala-

mint a róluk szóló adatokat ismerhetik meg az Interneten, de akár turistautakra is jelentkezhetnek a világhálón keresztül, amelyeken személyesen is gyönyörködhetnek az Interneten már megismert múzeumi tárgyakban és műemlékekben, amelyekről könyveket is megjelentetnek.

Museums With No Frontiers – Discovering of Baroque Art

The program *Museums With No Frontiers* was established in Vienna in 1995 under the inspiration of Eva Schubert with the participation of publishing and communications experts. *Discover Islamic Art* was the first project of the

organisation, the creating of an imaginary museum and exhibition selected from the respective collections of the participating countries. The Mediterranean, as a kind of open-air museum, was the basis of the selecting work; the thematic exhibition covers more than 1000 historical and archaeological monuments, from the Omayyad era to the formation of the Turkish Empire. Every project of the program is being extended continuously and Hungary is joining the Islamic Art project as well, nevertheless the first conference on the next topic has already been organised in Budapest, bearing the title *Discover Baroque Art*. The museums joining the projects will have a unique opportunity to present their baroque works-of-art and the monuments of the partner countries to the virtual visitors through the internet.

A mantovai boldog Osanna Andreasi – a reneszánsz korának misztikus jelensége

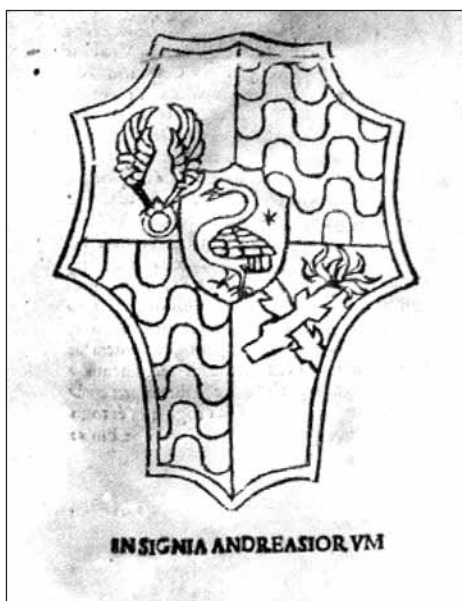
Silvia Lörinčíková

E címmel nyílt meg 2005. szeptember 3-án a mantovai Palazzo Ducaleban, Isabella d'Este őrgrófnő özvegyi lakosztályában egy kiállítás, melynek rendezői a Domonkos Rend Emlékegyesülete, a Domonkos Testvériség, a Szent Domonkos rendi tartomány és a Casa Andreasi, az Andreasi ház titkársága voltak.

Ahogy Firenze politikai, gazdasági és kulturális fejlődésére a Medici bankárcsalád volt a legnagyobb hatással, úgy Milánó esetében ez a Sforza, Ferrarában és Modenában az Este, Mantova esetében pedig a Gonzaga család voltak. Az utóbbiak meghívására a legkiválóbb művészek dolgoztak a városban – Antonio Pisano, Leon Battista Alberti, Giulio Romano, Tiziano, Peter Paul Rubens például. A mantovai Palazzo Ducale épülete volt a Gonzagák rezidenciája, az épülethez tartozott a San Giorgio vár, amelyet I. Francesco Gonzaga (1382-1407) építtetett. A vár átalakítása II. Francesco (1484-1519) nevéhez kötődik, s Mantova negyedik őrgrófjának felesége a ferrarai Isabella d'Este volt. Pápák barátnője, mecénás és műgyűjtő – s az ő barátnője volt Osanna Andreasi, akinek emlékére a kiállítást rendezték. De miféle kapcsolatban áll e kiállítás a betléri Andrassy kastéllyal?

2003 decemberében egy bizonyos Eufemio Andreasi nevű úr Torinóból a betléri Kastély-múzeumhoz fordult segítségért mantovai ősei után kutatva. Már korábban kapcsolatban állt dr. Daniela Ferrarival, a mantovai Állami Levéltár igazgatónőjével. Ferrari as-

Az Andreasi család címere
The coat of arms of the Andreasi family

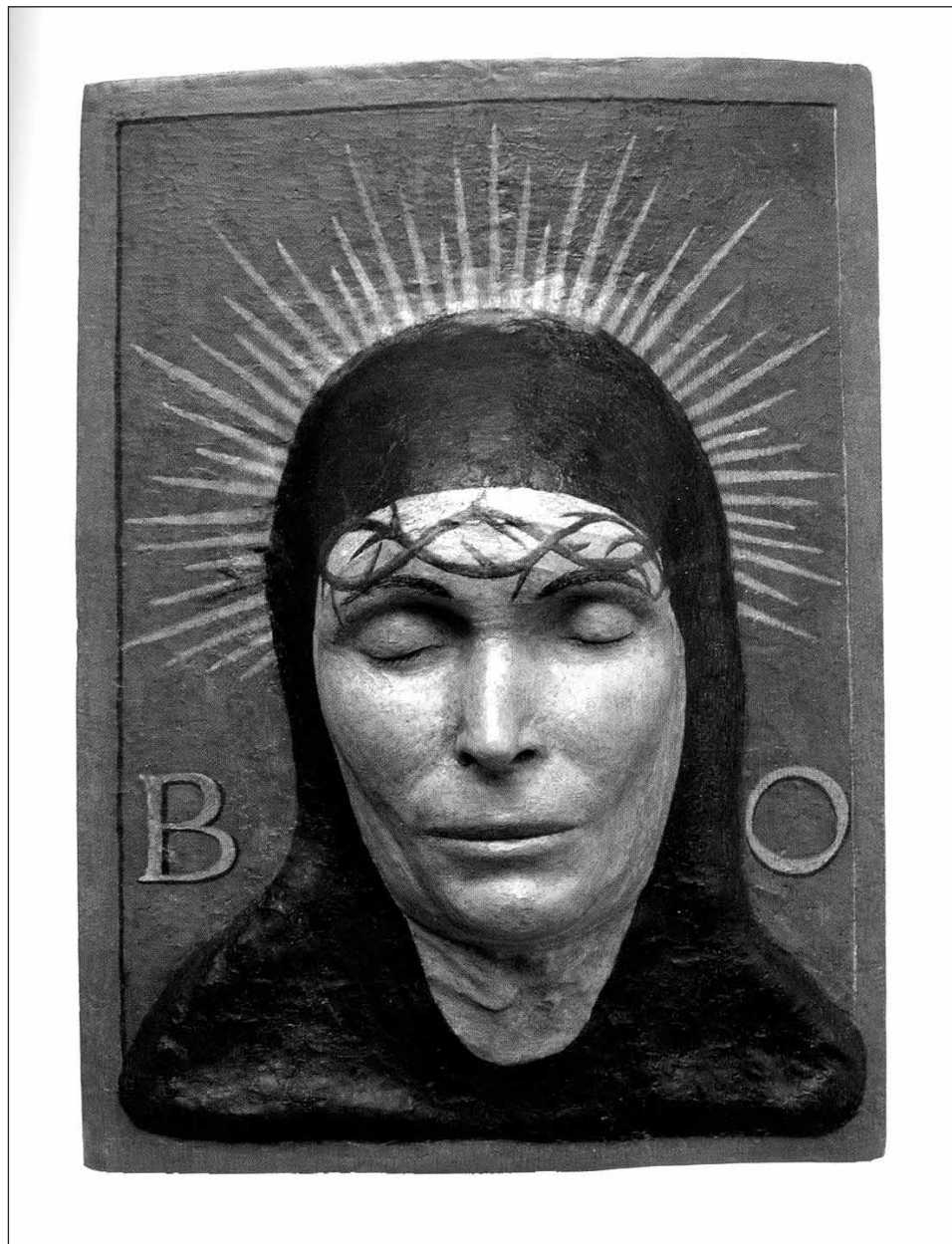
szony jó ismerője az Andrásyak olasz családjának, olaszul a család neve Andreasi volt. Eufemio Andreasi a budapesti Széchényi Könyvtárt is megkereste kutatási szándékkal. Az elmúlt két év kutatómunkájának összegzése a most megrendezett kiállítás.

Az Andreasi család Mantovában az ősi nemesi famíliák közé tartozott, még a XI. században szereztek birtokokat a város környékén. A források ez időből egy bizonyos Alberto Andreasi emlegetnek, aki longobard származású volt, s Mantova tartományban a Rivalto sul Mincio várát birtokolta. A család több tagja töltött be jelentős egyházi állást a következő századokban. Lodovico Andreasi (meghalt 1505-ben) például a mantovai székesegyház kanonokja volt, s a család nem egy tagja élvezte a Gonzagák rokonszenvét. Közéjük tartozott Giorgio Andreasi, Chiusi, később Reggio Emilia püspöke, Ascanio Sforza kardinális kancellárja, III. Pál pápa nunciusa Velencében. Ebből az ágból származik Girolamo, Ippolita Gonzaga férje (ő Francesco Gonzaga és Isabella d'Este leánya volt).

Osanna Andreasi 1449-ben született Carbonerole-ban, nem messze Mantovától, Niccolò Andreasi és Agnese Mazzoni gyermekeként. A szülők 1455 körül Mantovában is szereztek házat (ma ez a Via Frattini 9. alatt található). Osannának már hatéves korában voltak látomásai, nyolcévesen írni és olvasni tanult, hogy a Szentírást megismerhesse. 1463-ban, tizennégy éves korában a domonkosok harmadik rendjébe lépett, követve sienai Szent Katalin példáját – még ábrázolásuk is hasonló, azzal a különbséggel, hogy Osanna kezében szívet tart, amelyben kereszt áll, de fején szintén töviskoszorút és liliomot visel. Nem véletlen, hogy gyakran Sienai Szent Katalinnak is vélték ábrázolását. 1490-91 között Osanna

Bigarellóban élt, ahol öccse, Antonio vikárius volt, s a család is ide költözött. A szülők halála után visszaköltözött Mantovába. A levéltárban kilencven levelét őrzik, amelyeket a város és a környék előkelőségeinek címzett, hogy jótékony cselekedeteiben segítsék. Nevéhez tizenkét csodatétel fűző-

Christoforo Romano szobrászt megbízta Osanna sírkövének elkészítésével, amely elképzelése szerint fehér carrarai márványból készült, négy oszlopon álló szarkofág lett volna. 1508-ban e síremlékben helyezték el földi maradványait az udvar jelenlétében, de egy hónap múlva exhumálták, hogy kezein,

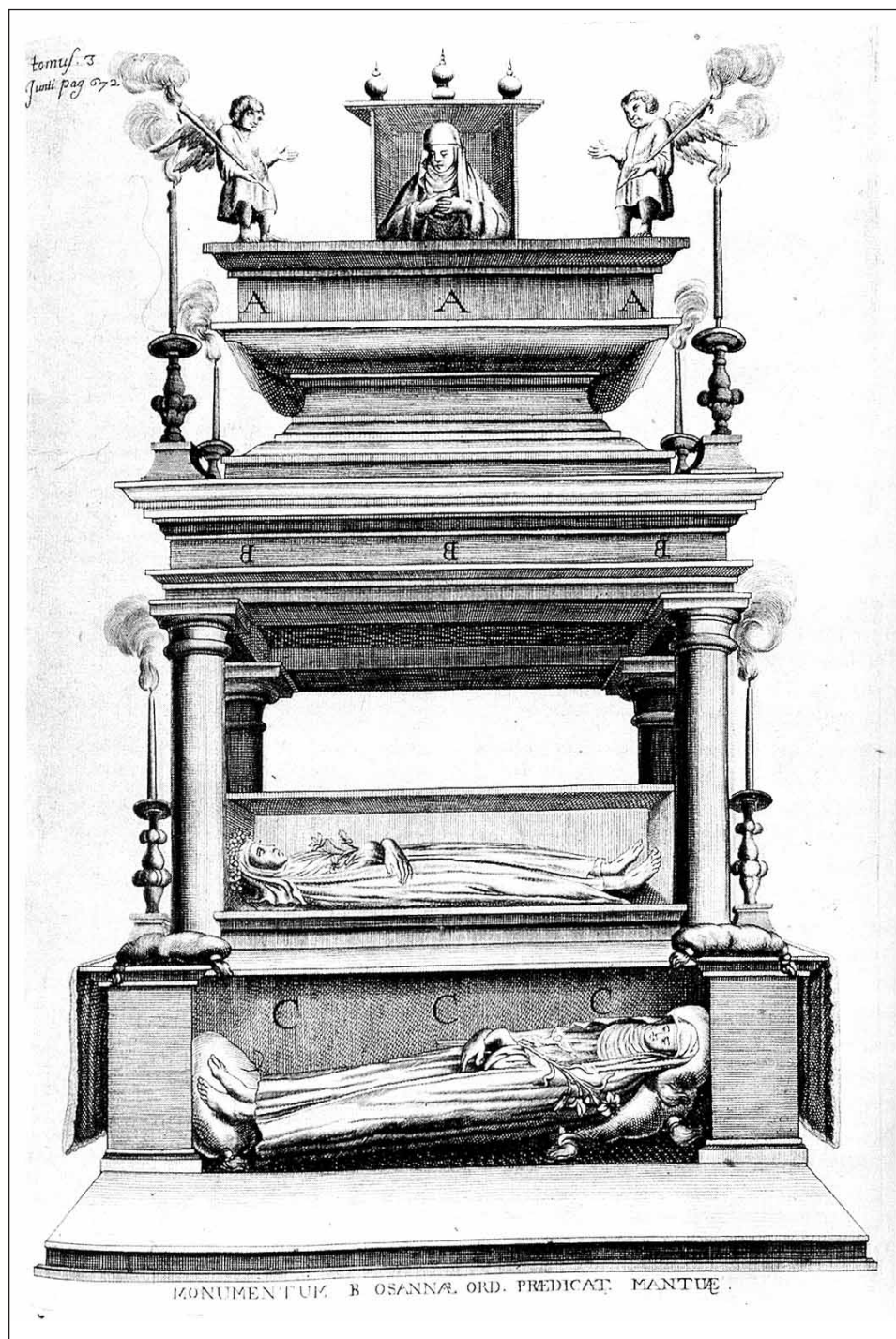
Boldog Osanna Andreasi portréja a betléri Kastélymúzeum gyűjteményében
Beata Osanna Andreasi – a portrait in the collection of Betliar Castle Museum

dik, közülük egy a betléri képeken háttérben lett megörökítve. 1505-ben, 56 évesen halt meg. Már ekkor összeültek a domonkos rend tagjai, Sigismondo Gonzaga kardinális, Francesco Gonzaga őrgróf és Isabella d'Este, hogy boldoggá avatásáról beszéljenek. Mivel jócselekedetei és csodatételei közismertek voltak, ez hamarosan megtörténhetett – 1515-ben X. Leo pápa boldoggá avatta. Kultusza 1694-ben megerősítést nyert, de szentté avatása végül nem történt meg.

1505 júliusában Isabella d'Este Gian

lábain és oldalán a stigmák helyét megállapították.

1731-ben háromnapos ünnepség során a szarkofágot újabb márvány faragványokkal gazdagították. 1767-ben a templomot átépítése során egy oldalkápolnával bővítették, hogy itt helyezhessék el Osanna síremlékét. Am a szarkofág megsérült, így a Szent Domonkos és Vince kolostorba vitték maradványait, ahol 1813-ban konzerválták tetemét. Egy évvel később a mumifikálódott holttest végleges helyére, a székesegyházba került, Szűz Mária oltára alá.

Boldog Osanna Andreasi síremléke
The burial of Beata Osanna Andreasi

A kiállítás helyszíne tehát Osanna és Isabella d'Este kapcsolatát hangsúlyozandó lett a Palazzo Ducale özvegyi lakosztályának négy terme. Isabella d'Este férje halála után 1519-ben ide vonult vissza, s itt élt 1539-ben bekövetkezett haláláig. A termekben 25, Osannát ábrázoló művet mutattak

be a közönségnek – olajfestmények, szobrok, ruhája, gyűrűje, halotti maszkja, levelei, relikviái láthatók, a kölcsönzők pedig állami intézmények, magánszemélyek, a város és a tartomány voltak. Egyetlen külföldi kölcsönző a Szlovák Nemzeti Múzeum Betléri Képterméje volt.

A kérdés persze az, milyen kapcsolatban volt a magyarországi Andrassy család és az itáliai Andreasiak. Ha fellapozzuk dr. Csucsomi, valódi nevén Maurer Artúr családtörténetét, az Andrassy Zsigmondról szóló lapokon olvashatjuk, hogy Nagy Lajos nápolyi hadjáratát követően fiainak egyike Itáliában maradt és az ottani Andreasi család megalapítója lett. A boldoggá avatott Osanna Andreasit pedig Mantova város védőszentjeként tisztelik.

A dokumentumok szerint 1703-ban báró Andrassy Pál volt az első, aki a család itáliai ága iránt kezdett el érdeklődni, mivel ez időben seregével éppen Itáliában tartózkodott. Az első Itáliába érkező a források szerint már 1150-ben Barbarossa Frigyes seregében harcolt, s ő – Trumanus Andreasi – kapta meg Rivalto sul Mincio várát. Osanna Andreasi apja az Andreasi Cappa ágból származott, amely 1838-ban szakadt meg Maria Luigia grófné halálával, akinek férjétől, Gian Battista Magnaguti gróftól nem született gyermeke. A két ág törekedett a kapcsolatfelvételre, például az 1966-ban meghalt Alessandro Magnaguti említést tett arról, hogy mivel a homonnai Andrassy András levéltára 1905-ben elveszett, nem tudott a családról adatokat szerezni. A betléri múzeum raktára pedig újabb emlékeit őrzi az itáliai Andreasiak iránti érdeklődésnek: Andrea Mantegnának a mantovai Palazzo Ducale hálószobáját díszítő falképeiről készült litográfia-másolatokat. Ezeket a festő halálának 500. évfordulója alkalmából megjelentetni tervezett katalógusban be is mutatják Olaszországban.

The Blessed Osanna Andreasi of Mantua – The Mystic Figure of the Age of Renaissance

This is the title of an exhibition opened in September 2005 in the Palazzo Ducale in Mantua, Italy, arranged by the Dominican Fraternity, the province of the St. Dominic Order, Memorial Association of the Dominicans and the secretariat of the Andreasi House. Osanna Andreasi was born in 1449 in Carbonerole, in the neighbourhood of Mantua. At the age of six, Osanna had already had visions; when 14, she joined the third order of the Dominicans, following the example of St. Catherine of Siena. During her life 12 miraculous deeds were linked with Osanna, who died in 1505. 10 years later pope Leo X. beatified her. In the halls of the Palazzo Ducale 25 works-of-art were presented, all connected to Osanna: paintings, sculptures, her ring, her death-mask, letters and other relics could be seen.

Kiállítások

Habsburg Mária, Mohács özvegye A királyné és udvara 1521-1531*

Basics Beatrix

A 2005. évi évfordulók egyike Habsburg Mária (1505-1558), II. Lajos magyar király felesége születésének 500. évfordulója. A történetírás eddig viszonylag kevés figyelmet szentelt személyének, s ennek ellensúlyozása is szándéka volt a kiállításnak. Mária királyné személyén keresztül a korszak udvari kultúrája, s a királyné kultúrátmogató szerepe is bemutatható, a mohácsi csatavesztés után özvegy királynéként jelentős szerepet játszott az európai politikában, segítve testvérét, a későbbi I. Ferdinándot a magyar korona megszerzésében. Németalföldre távozásakor az itthoni udvar több jelentős személyisége elkísérte, közöttük Oláh Miklós is, a későbbi esztergomi érsek.

A kiállítás központi témája Habsburg Mária életének az a csaknem két évtizede (1514-1531), amit Magyarországon és a környező területeken töltött el. Kilenc egységre bontva ismerheti meg a látogató Habsburg Mária életútját, elsősorban annak magyarországi szakaszára koncentrálni, de kitekintést adva a németalföldi idősakra is. A családi kapcsolatok, környezete, neveltetése szolgált kiindulópontként, s ezek bemutatására a magyarországi közgyűjtemények műtárgyai kiválóan alkalmasak. I. Miksa császár, I. Ferdinánd, vagy V. Károly portréi a korszak udvari művészeinek alkotásai, mellettük dokumentumok, színdarabok, versek, történeti munkák illusztrált kéziratok, újsághírek, címereslevelek teszik árnyaltabbá a képet. A műtárgyak kiválogatásának szempontja mindvégig az volt, minél szélesebb körből származzanak, minél többféle alkotás szemléltesse a témát. Ebben a magyar közgyűjtemények mindegyike készséges partnernek bizonyult, legfőképpen kincseiket kölcsönözték. Kiválogatásukban a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai – Kovács Eszter, Magyar Károly, Spekner Enikő és Végh András – álltak a koncepciót kidolgozó Réthelyi Orsolya mellett, magam pedig még a Magyar Nemzeti Múzeumban válogattam ki a festmények és grafikák jelentős részét, akkor még nem sejtve, hogy az előkészületek irányítója majd én leszek a Budapesti Történeti Múzeumban.

A többi témakörnél hasonló volt a helyzet, s a kiválasztott műtárgyak között mindenhol található a látogató olyat, amelyet eddig még nem láthatott a közönség, sőt gyakran még a szakmának sem lehetett tudomá-

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

sa róluk, mivel semmilyen publikáció sem jelent meg róluk. A budai udvar, a királyné otthona bemutatásánál például a sárvári múzeumban bajor hercegi letétként őrzött lovagi tornát ábrázoló nagyméretű festmény efféle újdonság, de különlegességet jelent-

nek a következő, az udvari művészetet felidéző terem címereslevelei is.

A Humanizmus, reformáció és budai könyvkiadás című témát felölelő egység meglepetése Magyarország legrégebbi térképe, ismét olyan tárgy, amelyet nemigen

láthat eredetiben látogató, már csak sérülékenysége miatt sem. A műtárgyvédelmi szempontok amúgy is kritikus területét jelentették a kiállításnak, olyan sok váratlan problémával kellett megküzdeni.

Az Udvartartás, politika és gazdaság című rész egyik nehéz feladata volt a diósgyőri vár bemutatása. Egykorú ábrázolás nem állt rendelkezésre, de sikerült egy újabb, ritkán látott és kevésbé ismert művet megmutatni – a szervita szerzetes rajzának XIX. századi másolata a vár ikonográfiájának meglepő darabja.

A mohács témakör illusztrálásánál látszólag könnyű a dolga a muzeológusnak, hiszen e témakörben sok és jól ismert műtárgy áll rendelkezésre. Felix Petancius genealógiáján a török császárok kisméretű mellképei láthatók, Daniel Hopfer rézkarc sorozata pedig Nagy Szulejmán diadalmenetét ábrázolja, ez utóbbit még a magyar közönség sem láthatta soha, fametszet párdarabja is csak két részletben elszakítva található külföldi múzeumokban.

A Mohács után évek tárgyi anyaga különösen gazdag és sokrétű, a németalföldi periódus különlegessége a brüsszeli palotát bemutató hatalmas olajkép, amelyet évtizedek óta nem láthatott a közönség. E rész gazdagságát a Szépművészeti Múzeumból kölcsönzött remek festmények adják.

Az utolsó terem a recepciónak, a Mohács témakör utóéletének lett szentelve. A kiállítás lezárásaként tanulságul szolgál, hogy XIX. századi történelempünket milyen mértékig befolyásolta a csatavesztés. A történelmi festészet nemzeti és birodalmi interpretációja mellett a XIX. századi múzeumi portrémásolatok a múlt bemutatásának és értékelésének fontosságát jelzik.

A kiállítás szép példája a magyar és külföldi múzeumok együttműködésnek, nem először, és bizonytal nem utoljára történik ilyen. Készült katalógus és vezető, valamint

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotók – Photos: Tihanyi-Bakos Fotóstudió

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

gyermekfoglalkoztató füzet, sok-sok program is kapcsolódott a kiállításához.

Külön kell szót ejteni végül a látványról, melynek tervezője Árvai György volt. Mindenkit megérintett, s akár tetszett, akár nem, fontos részévé vált a kiállításnak. A tervező nagyon szépen foglalta szavakba a rendezés során, mit vár munkájától, s úgy gondoljuk, ezt el is érte – a kiállítás két része

egymást magyarázza, erősíti, s együtt jelentik azt, ami miatt az egyik látogató a vendégkönyvben megjegyezte: „Bár itt tanulhatnánk a magyar történelmet”.

Jegyzet

* Kiállítás a Budapesti Történelmi Múzeumban 2005. szeptember 30. - 2006. január 9.

Kiállítás a Szlovák Nemzeti Galériában 2006. február 2.- április 30.

Mary Habsburg, Widow of Mohács. The Queen and Her Court, 1521-1531

The year 2005 is the 500th anniversary of the birth of Queen Mary, later wife of king Louis II of Hungary. The exhibition focuses on the almost two decades of her life spent in Hungary in the court of Buda. Nine sections display the childhood and family connections, the Buda castle, artistic and cultural life, music, book publishing, humanism and reformation, political and economic life, the battle of Mohács, where the king died, the court in the Netherlands, where she was governing the country and the aftermath in the 19th century. Each room has several works of art never exhibited or published and the objects were coming from several different Hungarian and foreign museums. The design is very special and tries to connect the works displayed with symbolic objects referring to the topic of the section. The exhibition will also be organized in Bratislava in the Slovakian National Gallery in 2006 January.

Ecuador ősi művészete Időszaki kiállítás a Néprajzi Múzeumban*

Henning Bischof

Bevezetőm azt a kontextust, mondhatnánk koordinátarendszert igyekszik felvázolni, melyben Ecuador őslakói éltek mindennapjaikat az európai hódítók megérkezése előtt.

Környezet és kulturális kapcsolatok

Ecuador két fontos ősi amerikai kulturális régió metszéspontján található, az Andok északi vonulatai (a mai Kolumbia) és a középső andesi terület (a mai Peru) között. Egyes időszakokban hol az egyikhez, hol a másikhoz állt közelebb, míg i. sz. 1500 táján a délről terjeszkedő inkák a régió nagy részét uralmuk alá nem vonták.

Ecuador csupán a dél-amerikai földrész méreteihez képest tűnik kicsinek: 280 000 km²-es nagyságával közel háromszor akkora, mint Magyarország. És mi mindent nem találunk meg a területén!

Mindenekelőtt az Andok kettős láncá szövik

Coquero, Carchi, Carchi vidéke, 1700 év (TL 2001). Égetett agyag
Coquero, Carchi, Carchi region, 1700 years (TL 2001). Clay

szembe, gerincként kiemelkedve. Még 2000–3500 méter magasan is lehetséges a földművelés, ahol a kukorica és a krumpli megterem. Feljebb haladva a lámák és alpakkák legelőire érünk, melyeket messziről jól kivehető, hófedte vulkanikus hegykúpok öveznek. Közülük a Chimborazo (6267 m) és a Cotopaxi (5896 m) a legmagasabb. Néhány kilométert kell csak lejjebb ereszkednünk, és az ún. *jungas* zónába érkezünk, ahol már trópusi gyümölcsök teremnek. A tropikus, nedves partvidék kevesebb, mint 50 kilométerre fekszik a Chimborazotól. Az Andok lakói számára ez az út jóval rövidebb volt a teherhordó lámákkal, mint a mai európai közlekedési eszközökkel, melyek hihetetlen drága infrastruktúrán alapulnak. Így érthető, miért nem használták az indiánok a kereket szállítási célokra.

Ez a nedves, tropikus partvidék az, mely megkülönböztette Ecuadort a szomszédaitól, mert sokkal kedvezőbb életkörülményeket biztosított, mint például Peru partvidéki sivataga, vagy pedig Kolumbia Csendes-óceáni partján fekvő Chocó esőzattalta őserdeje. A halban gazdag part mentén, melyeken a mangrove erdők a homokos stranddal változtatják egymást, a termékeny folyóvölgyekben és parti Cordillerák lejtőin, melyek csak 600 méterre nyúlnak a magasba, a halászok, vadászok és gyűjtőgetők a természeti források széles skálájából gazdálkodhattak, de a földművelés is a legkedvezőbb körülményekre talált.

Ezen a vidéken nem volt szükség komplex társadalmi rendre, mint például Peruban, ahol nagyméretű öntözési rendszereket alkalmaztak, és a gazdálkodás eredményességét hatalmas templomépítményekkel szándékoztak rituálisan biztosítani. A hierarchikus államszervezet létrehozásához ez az indíttatás hiányzott Ecuadorban. Mindenesetre az idők során itt is kialakultak látványos főnökségek, melyekről a sok helyütt fennmaradt méretes építmények, az úgynevezett „tolák” tanúskodnak. Ezek nem mások, mint felhalmozott dombok, melyek

*Női szobor, Machalilla, 4600 év (TL 1989).
Égetett agyag
Female figurine, Machalilla, 4600 years
(TL 1989) Clay*

temetkezési helyül szolgáltak. Számos hatalmas fatörzs állt rendelkezésre az impozáns főnöki székek és a szakrális gyűléshelyek megalkotásához, ám ezek a szerkezetek és építmények mára már elenyésztek, csak néhány kerámia modell ad képet arról, milyenek is lehettek ezek a valóságban.

A főnökségeknek valószínűleg fontos szerepük lehetett a kereskedelemben, és az ehhez kapcsolódó kulturális csere folyamatában is. Ezeknek a két fő vonala a Cordillerák, valamint a tengerpart mentén futott végig. A spanyolok ámulva számoltak be egy balsafából épített vitorlás kereskedelmi tutajjal való találkozásukról. E vízi járművek tengerállóságát a norvég kutató, Thor Heyerdahl Kon Tiki tutajja demonstrálta. Amerika egész Csendes-óceáni partvidékén kizárólag Ecuadorban létezett mélytengeri hajózás.

A Cordillerákban elsősorban fémtárgyak és számos etnikum „negatív” mintázatú kerámiastílusa ad számot az észak és dél, Közép-Kolumbia és Peru közötti kapcsolathálóról. Fontos kereskedelmi cikk volt, mely az ősi Perut szinte szó szerint függővé tette Ecuadorból: a bíbor színű kagyló (*Spondylus princeps*), mely Peru hideg vizeiben nem képes fennmaradni. Az i. e. III. évezredtől egészen a spanyolok érkezétségig, a XVI. századig négyezer éven keresztül a Spondylus-kagyló az ősi perui ritusok elengedhetetlen részének számított, mivel a kagyló a tengert, mint az életet adó víz forrását jelenítette meg.

Ecuador másik jellegzetessége, hogy a partvidék és az amazonasi mélyföld között húzódo kelet-nyugati tengely keresztelte mindkét

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotók – Photos: Roboz László

észak-déli tengelyt. Mindezt a folyóvölgyek tettek lehetővé, melyek a Cordillerákat mindkét oldalukon áttörik, és hasonló környezeti feltételeket hoznak létre. Éppen ezért mutatnak a partvidéki területek kultúrái – eltérően Perutól – bizonyos mértékű rokonságot Ecuador harmadik szomszédos régiójának, az Amazonas esőerdeinek kultúráival. Az is elképzelhető, hogy a kelet-nyugati tengely a szárazföldön is jóval túlnyúlt. Néhány régészeti jellegzetesség Nyugat-Mexikóban szintén felbukkan, sőt, a Csendes-óceán másik oldalán is. Továbbra is kérdéses azonban, hogy itt párhuzamos jelenségekről van inkább szó, vagy pedig a tengerjárók közvetítették ezeket a javakat?

Három feltételezést mindenesetre nem sikerült igazolni. Nem támasztja alá semmi sem azt, hogy Amerika legősibb kerámiáit az i. e. IV. évezredben a japán szigeti Jomon-kultúra képviselői vitték Valdiviába, akiket halálszokként a vihar űzött Amerika partjáig. Ugyancsak nincs bizonyíték a valdiviai kerámiadíszítés és Észak-Peru kerámiaorszaka előtti tökdíszítés kapcsolatára, mint ahogyan azt sokan feltételezték. A Guatemalából származó kerámiatechnikák és -formák átkerülése az ecuadori Chorrera-kultúrába nagyjából kétezer évvel később szintén nélkülözi a szilárd alapot. Ezzel szemben valószínűsíthető, hogy a Machalilla-kultúra kanálnyakú edényei közvetlen kapcsolatban álltak a nyugat-mexikói Capacha-csoport hasonló darabjaival. Ezek az edények mindkét kultúrában minden előzmény nélkül léptek fel, és egy rendkívül korai tengeri kapcsolaton alapulnak.

A terrakotta figurák színes világa különösen sok kutatót emlékeztetett Mexikóra, illetve déli szomszédaira, ám még nem sikerült azonosítani egy behatárolható érintkezési zónát. A francia régész, F. Bouchard legújabb ásatási eredményei arra utalnak, hogy Ecu-

adornak olyan kulturális jellegzetességeivel van dolgunk, melyek rányomták bélyegüket a prehiszpan korszakra, és amelyek a szomszédos területek hatása nélkül alakultak ki.

A kultúrtörténet sarokpontjai

Az i. e. 3500 környékén kezdődő Valdivia-kultúra – „formatív” kerámiájával – időben megelőzi az egyiptomi piramisokat! Ily módon a Valdivia-kultúra nagyméretű, szépen szerkesztett falvai, sajátos rituális építményeikkel Amerika legrégebb épületegyütteseinek közé tartoznak. Ezek közül számos falu a szárazföld belsejében épült, ami arra utal, hogy a kukorica- és a babtermesztés elég hatékony volt e települések élelmezésére. Emellett valdiviai kerámia-töredékeken finom szövésű textíliák nyomait találták meg, melyeket feltételezhetően gyapotból készítettek. Egész Amerikán belül nincs ennél régebbi nyoma a valódi szövésnek. Az ilyen jellegű találmányok egyengették az utat az ezt követő Machalilla- és Chorrera-kultúrák előtt, melyek i. e. 1800 és 300 között a tengerpart közelében jöttek létre Manabí-tartomány területén, és termékeik a kerámiaművészet mesterművei közé tartoznak. A Chorrera-kultúra a Cordillerák magasföldjét, valamint az Andok keleti lábait, az Amazonas medencéjének peremét is elérte. Az intenzív kereskedelmi és kulturális kapcsolatok révén tehát már i. e. 500 táján Ecuador jelentős részén egyfajta kulturális egységesülés alakult ki.

Az időszámítás kora előtti utolsó évszázadokban azután ennek talaján jött létre egymás után a „regionális kulturális fejlődés korszakának” négy legismertebb tengerparti kultúrája: a Guangala, a kései Bahía, a Jama-Coaque és a La Tolita/Tumaco. A *Sámánszobrok és kőjaguárok: Ecuador ősi művészete* című kiállításban látható számos műtárgy abból az időből

származik, mikor Magyarország területe még a Római Birodalom része volt. Az északi partvidéken ekkor érte el csúcspontját a terrakottafigurák kecses művészete. Sajnos semmilyen írásos vagy szóbeli dokumentum nem áll rendelkezésünkre, arra vonatkozóan, hogy mit is ábrázolnak ezek, valamint hogy milyen célra használták őket? Vajon papok, sámánok eszközeiként szolgáltak? Találunk közöttük olyan darabokat is, melyek erotikus jeleneteket, illetve bölcsőben fekvő csecsemőket ábrázolnak. Azután itt vannak az álltafigurák: csak a készítés öröme miatt készültek-e ezek a tárgyak, vagy a segítőszellemeket, esetleg démonokat testesítették meg? Ugyanebben a régióban, ugyanebben az időben jöttek létre a legfinomabb kivitelű arany ékszerek mellett a platinamaszkok. Ezek olyan fémből készültek, melynek használatát Európa csupán kétezer évvel később tanulta meg!

900 körül kezdődött az őshonos kultúrák utolsó korszaka, melyet a Guayas folyó menti árterületeken és a part mentén létrejövő hatalmas főnökségek jellemeztek. Ezen a vidéken virágoztak a Huancavilca és Manta egymással rokon tengerjáró és kereskedő kultúrái, míg a spanyolok meg nem érkeztek. Az északi fennsíkon a Caranqui szövetség csaknem egy évtizedig sikeresen ellenállt az inka hadseregnek, mígnem harminc évvel később a spanyolok megdöntötték az inkák uralmát.

(Fordította: Wilhelm Gábor)

Jegyzet

*Elhangzott a „Sámánszobrok és kőjaguárok. Ecuador ősi művészete” című időszaki kiállítás 2005. június 25-i megnyitóján

Ancient Art in Ecuador Exhibition at the Museum of Ethnography

Ecuador is situated at the intersection of two important ancient American civilisations. In different periods it belonged to one or the other. Natural conditions have been favourable for agriculture and commerce. The structure and hierarchy of society was not very complicated: there were a couple of pompous chieftains who left impressive tombs behind. Ceramics were important articles in commerce, just like the Spondylus seashell which played an important part in rituals and was highly sought after in the region. One of the most ancient civilisations is the Valdivia civilisation with lots of pottery and large, well-structured villages, ritual buildings, traces of fine textiles, leading to the Machalilla and Chorrera civilisations which excelled in pottery. Intensive commercial and cultural ties resulted in a kind of a unified culture in most part of Ecuador at around 500 BC. Regional cultural development led to the formation of four other important civilisations which produced some of the works of terracotta and metal in the exhibition called *Shamanic statues and stone jaguars: the ancient art of Ecuador*.

„Rohanjunk a rohanó időkkel...” Reklámpakát kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban

S. Nagy Anikó

Hívogatóan áll a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében az épület előtt két hatalmas hirdetőoszlop. Földes Imre címadó plakátján életörömet sugárzó, előre tekintő, rohanó, fiatal nő (magával vonszolva egy idős urat) évszázaddal ezelőtt Dido kozmetikumokat hirdetett. Most kiállításra invitál – sürgetően. A Pulszky-teremben került megrendezésre a tizenkét részes „Rejtett ritkaságaink” új kiállítás-sorozat első stációja: „Rohanjunk a rohanó időkkel...” címmel.

Kitűnő válogatás tárja elének a magyar plakátművészet első korszakát. A historizmus művészetéhez kötődő, ráérős részletezésű, a millenniumi kiállítás idején egyre patetikusabb grafikai megoldású alkotások felvillantása után az utca művészetén keresztül sajátosan sommázza a XIX-XX. század fordulóját. A gazdasági élet fellendülésével, az ipari tömegtermelés megindulásával, a városfejlődéssel és a vele járó polgárosodással, a nyomdatechnika fejlődésével egymás mellé került az ipar, a kereskedelem és a művészet. A kezdeti, még festői képalkotás sajátos grafikai ötletekkel gazdagodva a XX. század elején alkalmazott művészeti ágga fejlődött. A világvárossá növekedő Budapest utcai forgatagából kiviruló színes plakátok megállították a járókelőket, meg-

Földes Imre: *Rohanjunk a rohanó időkkel...*, 1914
Imre Földes: *Let's run with the running times...*, 1914
Fotó – Photo: Kardos Judit

Részlet a kiállításból
Detail of the exhibition
Fotó – Photo: Farkas Árpád

lepték őket. Felkeltették a vásárlókedvet, új szükségleteket támasztottak. Mulatókba, mozikba invitálták a polgárokat, újságokat, könyveket kínáltak. Központi alakjuk a nő volt, aki egyaránt reklámozott asszonyi ékességeket és műszaki csodákat.

A tárlat különlegessége nemcsak abban rejlik, hogy a plakátok a ritkán kiállított kincsek közé tartoznak. A jó plakát fokmérője ipari, kereskedelmi, politikai és művészeti életünknek. Vállalkozások szószólója, üzleti érdekekért harcol. Ugyanakkor „...a jó plakát nem csupán mint üzleti közvetítő jelent sokat, de mint tiszta művészi produktum is fenntartás nélkül élvezhető és értékelhető, akár csak egy tájkép vagy portré [...]. Min-

Bíró Mihály: Palma, 1912

Mihály Biró: Palma, 1912

Faragó Géza: Nakiri, 1910

Géza Faragó: Nakiri, 1910

Fotók – Photos: Kardos Judit

den vágyunkkal kívánjuk, hogy amint a plakát egy nagyszerű kiegészítője a modern városnak, úgy töltsen meg a szobánkat egy kívülről való, s minden ipari tárgyat legyőző élettel a kép, s amint a plakátok előzködtek egykor egymás között a tarka hirdetőoszlopokon, úgy előzködjének a képek a mostani dohos és álmosító kiállításokon.” E sorokat Kassák Lajos 1916-ban írta a „Ma” folyóirat hasábjain.

A kiállítás rendezőjének, Ihász Istvánnak talán az volt a legnehezebb feladata, hogy történész-muzeológus lelkét megnyugtathassa a plakátok egykori küldetését, vonatkozási rendszerét, oly módon helyezze az élet- és szemléletmódot közvetítő értékekre a hangsúlyt, hogy közben a plakátokat képzőművészeti alkotásokként is élvezhesük. „Rengeteg dologról hallottam, meséltek a nagynénik. Most látom a kor hangulatát, picit beleéltem magam. Nagyon jó. Én is másképpen mesélek erről az unokáimnak. Köszönöm az élményt.” – jelez vissza egy vendégkönyvi bejegyzés.

A kiállítás kompozíciója (belső formája) gyorsuló ritmusban vezet körbe. A historizáló stílus jegyében fogant, elbeszélő falragaszok (cégreklámok, kiállítások, millenniumi ünnepségek hirdetményei) konvencionálisan sorjáznak egymás mellett, mint a képtárakban. Tiszteletteludóan nézzük őket. A finom átmenettel jelentkező, szellemen és jelképesen utcai kockakövekkel szegett fakerítések, és a két hirdetőoszlopon lévő szabad elrendezésű szecessziós ízlésű plakátok szuggesztíven, elemi erővel hatnak ránk. Élvezzük őket. Hol egyi-

kü, hol másikat tolu elénk. Ez a dolguk. Mindegyikük magán viseli a jó plakát ismérveit, melyet a rendező a kiállítás bevezető szövegében felsorolt: tömörített szöveg, játékosan rajzolt betűk, harsány, mégis harmonizáló színek, az elsősorban kontúrokkal rajzolt kép. Témái kordokumentumok: kereskedelem (főleg árureklám), az 1910-es években előretörő újság és könyvhirdetés, a szórakozás (film és színház) népszerűsítése. Meglepően bő termésű az első világháború korszaka hadikölcsönjegyzését ösztönző plakátjaival.

A 93 plakát alkotói névsora hosszú: Bér Dezső, Bíró Mihály, Faragó Géza, Földes Imre, Haranghy Jenő, Sántori Lipót, Tuszky Márton, Vadász Miklós, Végh Gusztáv stb. A rendező a legtöbbet Faragó Géza és Bíró Mihály plakátjaiból válogatott. Faragó Géza humoros, karikírozó, „blikkfangos” plakátjai közkedveltek voltak. Bíró Mihály művé-

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotó – Photo: Farkas Árpád

szetére az árnyalatok nélküli kontraszt és a szenvedélyes kifejezés, a kép és szöveg mesterien megoldott összhangja a jellemző. A 19 Bíró-plakát között meglepéssel fedeztem fel kedvencemet, a gumi cipősarokt reklámozót. A látogatóknak is tetszik.

Tanúsítja a szellemes bejegyzés: „A Pálma cipősarok viszi el a pálmát!”

A tárlatot filmvetítés egészíti ki (diszkréten, a hirdetőoszlop tetejéről): Magyarország anno... Plakáttal ugyan alig találkozunk benne, szöveg sem kíséri, mégis különleges

élmény. A Bohém Ragtime Jazz Band zenéjével együtt „érezzük” a belle époque légkörét.

A mának szóló üzenetet egy pesti orvos gratuláló sorai fogalmazzák meg frappánsan a vendégkönyvben: „Az élet egy hatalmas rohanás, de a múlt kincsei fogják a gyeplőt. Ez a kiállítás fényesen bizonyítja ezt.”

**„Let's run with the running times...”
Exhibition of Advertising Posters in
the Hungarian National Museum**

The exhibition of posters from the first stage in Hungarian advertising graphics is advertised on classical posters in front of the Hungarian National Museum. The exhibition is the first in the series of „Our hidden rarities” consisting of 12 shows. The turn of the last century brought industrial and commercial development. Mass production and the wider availability of products and services led to the birth of applied graphics to advertise practically any sort of products, services or places. However, a good poster is not only a carrier of information and drawing attention but also a work of art in itself. The exhibition aimed to show the posters in their original function, role, and surroundings and also as separate, enjoyable artistic products. The list of artists is rather long but the most famous ones of their kind are among them. The 93 posters with their installations and arrangement create a special atmosphere of the „belle époque”.

A látottakról logikusan ... Egy évforduló három kiállítása*

Képegy Bence

A szigorú adatközlés helyett inkább az élmény felidézésére vállalkozom. Elismeréssel adózom egyrészt a mesternek, aki szemléletet formált, stílust teremtett a fotográfia világában, másrészt azoknak, akik nem feledkezve meg az idej Kertész-évfordulóról, magas színvonalon járultak hozzá a 2005. évi Tavasz Fesztivál rendezvény-sorozatához.

Egyetlen intézmény, egyazon pillanatban, ugyanabból az alkalomból, de mégis három tárlatot rendezve, a szokásos feladatmegoldások mellett, bizony megállította az időt. Fotográfiaik esetében ez talán elkerülhetetlen, törvényszerű csoda. Egy jelentős évforduló kapcsán lehetett helyben maradni, megállni, körülnézni. Ritka szerencse, mikor a tudományos munka eredménye ennyire könnyen találkozhat a látogatói igényekkel. Öncélúság helyett az a fajta kölcsönhatás vált tetten érhetővé, mely a múzeumi tevékenység felbecsülhetetlen értékű jutalma, egyik nélkülözhetetlen értelme.

*„A képek beszéde egyenesebb: formájuk azonos a jelentésükkel.
De csak ritkán a szavakban megragadható tartalmukkal.”*

B. Nagy László

„Semmi elrendezés, rend-rakás, család, fogás.” Paul Dermée a francia avantgarde költészet egykori poétája az André Kertészről írt verséből választott részlet – első hallásra – teljesen ellentmond a Mai Manó Galériában sikeres kivitelezett koncepciónak. A több közgyűjtemény anyagát felhasználó, és a lehető legtökéletesebb teljességre törekvő bemutató méltó összefoglalása lett a különleges tényeknek. Hihetetlen, de a már húsz éve befejeződött, nem mindennapi életpálya újabb jubileumához érkezett. Az aktuális áttekintés – Kertészhez illően – könnyedre sikerült. A „semmi elrendezés” filozófiája olyan egyszerű keretek között vált valóra, hogy tökéletes formát öltött a „rend-rakás” művelete. Ennek függvényében értékeljük, hogy e jeles esemény alkalmából mindhárom kiállítótér André Kertész hagyatékát előtt tisztelgett. Külön említve a Kertészről elnevezett első emeleti termet, melyben először láthattuk névadója eredeti műveit.

„Mindnyájan sokat köszönhetünk Kertésznek”. Henri Cartier-Bresson szavai helyettünk is véleményt nyilvánítanak. Amikor február-

ban, egy napilapból, arról értesülhettünk, hogy André Kertész életútját bemutató kiállítás nyílt meg a washingtoni Nemzeti Galériában (National Gallery of Art), csak a 120 darab felvételre lettem figyelmes. Meglepetten vettem tudomásul, hogy a kiválasztott műtárgyakat főleg amerikai és francia gyűjteményekből válogatták össze. Ezért vált izgalmasabbá a Nagymező utcai megoldás, ahol a *Hazai anyag* címen jegyzett válogatás Kertész életének első magyarországi szakaszával, a Párizsban, New Yorkban készült magyar eseményekről, magyar személyekről, majd az időskori hazalátogatáskor készített fotográfiákkal foglalkozott. Nem új észrevétel, hogy Kertész anyagából könnyű tárlatot készíteni. Ma már könnyen arathat babérokat, aki erre vállalkozik, mert Kertész már évtizedek óta itthon is az egyetemes fotográfia legnagyobbjai között említhető. Egyike volt azoknak, akik a döntő pillanat megörökítéséhez úgy értettek, hogy közben játszi könnyedséggel alkalmaztak szokatlan, sokszor bizarr perspektívát. S ugyan melyikünk venné a bátorságot, hogy megkérdőjelezze egyéni látásmódját,

Harmonikás. Esztergom, 1916 – Accordion player. Esztergom, 1916

stilis leleményességét vagy éppen sajátos humorral átszótt világlátását. Ezekkel a megálapításokkal bárki találkozhat, aki lexikont vesz a kezébe, s egy kicsit is érdeklődik a fényképezés iránt. Kertész esetében a leirtaknál sokkal többről van szó. Túl a közhelyszerű méltatáson, neve mindenhol garancia. Hungarikum. Életműve bárhol megszakadhatott volna, mindig teljesnek, befejezettek tekinthetnénk. A ránk maradt hagyatéék így is tekintélyes. A kiállított képek megszületésük pillanatában is többet jelentettek, mint a közönséges adatrögzítés. Amikor Ady hotelszobájába sikerül betekintést nyerni, esetleg Károlyi Mihály, Tihanyi Lajos vagy éppen Aba-Novák Vilmos életéből megörökített momentumokat visszanezzük, akkor érezhetünk meg valamit abból a tehetőségből, ami sokkal többre jogosította gazdáját, mint az egyszerű dokumentálás. Ahogy Márai Sándor fogalmazta meg helyesen: „olyasmit lát meg, amit én soha...”.

A második válogatás az évforduló meglepetése. Az *Akit fényképeztek – André Kertész arcai* címen jegyzett gyűjtemény pótolhatatlan dokumentumai annak a hagyománynak, ahogyan egy példakép utódai rögzítették az előddel való találkozást. Kertész közismert önarcképei méltán lettek világhírűek, de az itt felhasznált műalkotások újabb kompozíciókkal gazdagítják a róla őrzött képet. André Kertész arcait többnyire, idős embereket örökítette meg a magyar fotográfusok serege. Ez részben a hetvenes években történő két hazalátogatásának köszönhető, másrésztől a hozzá zárandólok is élete befejező, csendesebb szakaszában látogattak a Washington Square-i lakásba. Tehették ezt mindannyian az őszinte kíváncsi-

mestermunkák, kítűnő példái az alkotó fantázia szubjektív megnyilvánulásának.

A visszaemlékezés egyszerű lehetőségénél többet nyújtott a második emeleti bemutató. Az *André Kertész ismeretlen fotográfái. Képek és tárgyak a Washington Square-i lakásból* címet viselő kollekción, egy alkotó szellem hétköznapi lenyomatait mentette elénk. Sikeres kezdeményezés, hogy nem egy Európába átmentett lakásrészlet, vagy egy világhíres művésznek a mindennapi életben használt eszközei idéztek fel egy nosztalgikus világot, hanem kincsek felismerésére nyílt lehetőségünk. Nem pusztán a ránk maradt leletek játékos összeillesztéséről volt szó, hanem egyfajta titokfejtésről. Bár az összegyűjtött fényképekről hibátlanul azonosítható tárgyak egyértelmű eredetijével találkozhattunk, mégsem tartozik ránk, hogy André Kertész milyen csodát lelt bennük. Ki tudja mi lesz további sorsuk? Talán kiintetett részei lesznek a Magyarországon fellelhető Kertész-hagyatéknak? Bemutatásukra mindenképpen szükség volt, megelőlegezve az elismerést – az ötlet Kincses Károlytól származik – izgatottan várhatjuk Herendi Gábor e relikviákból készített produkcióit.

André Kertész önmagát egy képekkel készített napló szerzőjeként próbálta elfogadtatni. Számunkra már egyértelmű, hogy sikerrel járt. Munkáit korának legjelentősebb európai lapjai közzélték. Ő volt a képi krónikás. Egyike a fotótörténet azon nagy alkotóinak, akiket nem egyszerű feladat korstílusok, esetleg művészi irányzatok közé sorolni. Egyénisége utolérhetetlen, mérceként állhat örökké előttünk. Utánozhatatlan értékek sokaságát állította elő, miközben az örökös feladatkeresés egy izgalmas mesterség ismeretlen tájaira terelte.

Kakasviadal. Rácsváros, 1920 – Cock fight. Rácsváros, 1920

A népligeti cirkusz előtt. Budapest, 1920
In front of the Circus in the Népliget (People's Park)

Alkotói kedve utolsó szakasza egy polaroid masina segítségével fogalmazódott meg. Akár az asztalfiókból előkerült füzetlapok, melyen egy közeli hozzátartozónk utolsó jegyzeteit olvassuk. Tartalmuk valamiért fontos. Számunkra nélkülözhetetlen gondolatokat hordoznak. Kódolatlan üzenetek, melyekbe képesek vagyunk beelátni azt is, amit szívből kívánnánk az egykori feladónak.

Jegyzet

* A három kiállítás:

– *Hazai anyag. Fotónapló. André Kertész és a magyarok*, 2005. április 1.- 2005. május 29. André Kertész kiállítóterem, első emelet

– *Akit Fényképeztek. André Kertész-portrék magyar fotográfusoktól*, 2005. április 1.- 2005. május 29. Mai Manó Fotógaléria, félemelet

– *André Kertész ismeretlen fotográfái. Képek és tárgyak a Washington Square-i lakásból*, 2005. április 1.- 2005. május 16. George Eastmann kiállítótér, második emelet

Rendezők: Kincses Károly és Kolta Magdolna

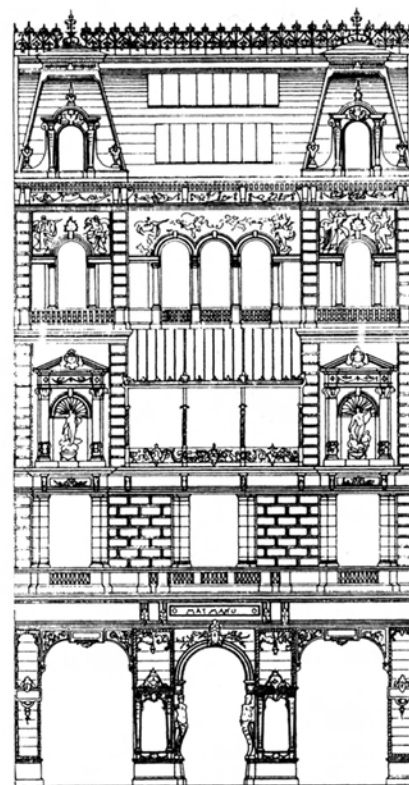
Logically of What One Has Seen Three Exhibitions of an Anniversary

Three unique and outstanding exhibitions were opened commemorating the oeuvre of photographer André Kertész in April 2005. At the Manó Mai

Gallery in Budapest the exhibition bearing the title *Home material* is a selection of the pictures taken during the first, Hungarian phase of his life and of themes connected to Hungarian personalities, events, or to the time of his visiting his homeland. The second selection is the exposition *The One Who was Photographed – The Faces of André Kertész*; irreplaceable documents of the tradition, how apprentices or successors recorded the meetings with the great master. The pictures of the old Kertész are masterpieces and perfect examples of

MAGYAR FOTOGRÁFUSOK HÁZA Felnőtt jegy / Ticket

028467

Belépőjegy
Admission ticket

the manifestation of creative fantasy. The show on the second floor (the third exhibition) gave more than the simple opportunity of remembrance. The exposition *The Unknown Photographs by André Kertész – Pictures and Objects from the Flat in Washington Square* presented the everyday imprints of his creative mind. André Kertész always wanted to make himself accepted as an author of a diary made of photos. It is evident today that his efforts were crowned with success, he is one of those, who can't be ranked with any other artist or style.

Könyv- és folyóiratszemle

A múzeum mint új módszertani kihívás

Frazon Zsófia

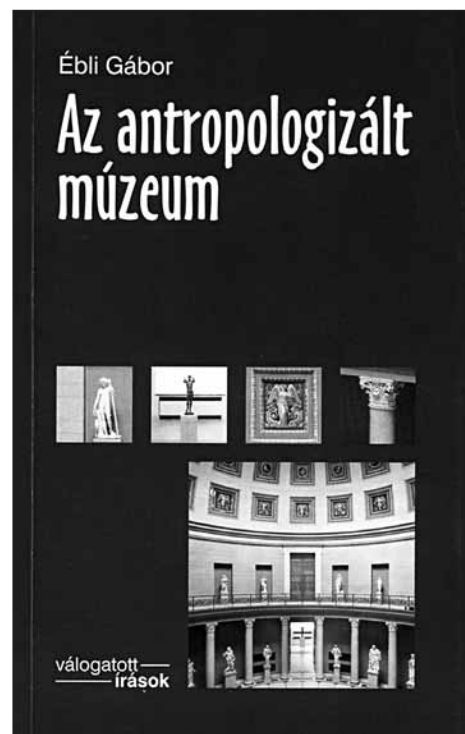
Ébli Gábor kötetére alapvetően két szempontból kívánok reflektálni: egyfelől a sokrétű és összetett tartalmi hálóból ragadok ki két olyan (egymással összefüggő) pontot, amelyek – véleményem szerint – a mű tágabb elméleti keretét is kirajzolják, másfelől a kötet műfaji sajátosságával (tanulmánykötet), annak megvalósításával kapcsolatban kívánok észrevételeket tenni.

A szerző – mint e szövegek írója, vagy mint a kortárs tudományos szakirodalomban jártas olvasó, továbbá mint lenyűgöző nemzetközi tapasztalattal rendelkező múzeumlátogató – alapvetően két terepen vezeti olvasóit. A kötet első felében tudományos, politikai és gazdasági kérdéseket vet fel, a leginkább elméleti igényű, összefoglaló tanulmányokat tartalmazó első fejezetben, majd ezt követően elsősorban Európa nagy múltú, de mára mélyreható változásokat megélt, jelentős közgyűjteményeibe kalauzolja olvasóit (Berlin, Marid, London, Bilbao, Szentpétervár és Budapest), kitekintéssel ausztrál és japán intézmények gyűjteményi és kiállítási tevékenységére. Mindkét tartalmi egységre jellemző, hogy rengeteg szempont, kérdés, megközelítési mód és kritikai észrevétel fogalmazódik meg a szövegekben, mégis az alábbiakban két – talán nemcsak számomra – fontos tartalmi sűrűsödési pontot választok ki. Egyfelől az antropológiai, etnológiai látásmód múzeumi/kiállítási gyakorlatban kialakult térnyerését, másfelől a kortárs (mű)tárgykultúra és a múzeumi feldolgozás összetett szempontrendszerének néhány lényeges elemét.

A kötet és a bevezető tanulmány címében olvasható „antropologizált múzeum” – azon túl, hogy nem különösen gördülékeny szóösszetétel – világosan fejezi ki az esztéta szerző szándékát: a cél olyan muzeológiai tematikájú tanulmányok kötetbe rendezése, amelyek egy tágan értelmezett *művészet* és *kultúra* fogalom alkalmazásával lehetővé tesznek a múzeumi diskurzus diszciplináris határainak feloldására. A vállalt feladat nem egyszerű; de a nemzetközi múzeumi tendenciákat figyelembe véve látható, hogy a megvalósításhoz a kortárs múzeumi praxis számtalan példát kínál. Ébli Gábor e példák ismeretében fogalmazza meg észrevételeit az ember-tárgy-kontextus hármasságával kapcsolatban, ahol ezen tényezők egymásra vonatkoztatásában az értelmezés és a reflexivitás játsszák a fő

szerepet – a tisztán esztétikai kritériumok dominanciája helyett (a *Pluralizált múzeum* és a *Tárgyak, jelenségek és dokumentációjuk* alfejezetben, 15–20. p.). Tehát, ahogy ez a szerző különböző tanulmányaiból is kirajzolódik, a múzeumok kiállítási gyakorlatában két, egymással összefüggő változás ragadható meg egyszerre: az egyik a múzeumi tárgyak esztétikai/művészeti kategóriáinak háttérbe szorulása, a másik pedig a tárgyak kulturális tartalommal való feltöltése, a kulturális és társadalmi környezet és tapasztalatok tárgyakba sűrítése – legyen szó műalkotásokról, vagy hétköznapi használati tárgyokról. Az így jellemezhető antropológiai/etnológiai látásmód múzeumi térnyerése (az „antropologizált múzeum”) lehetővé teszi a kiállítások mondanivalójának komplexebbé válását és a magas művészet „másik” szférába emelését. Ahogy a szerző is érvel, ez a gondolkodásmód nemcsak a tárgyakat, hanem az intézményeket is közelebb hozhatja a tapasztalatok világához, és nagy mértékben hozzájárulhat egyfelől, társadalmi szinten, a kiállítás-látogatás mint szabadidős tevékenység szélesebb térnyeréséhez és élményszerűbbé válásához, másfelől, politikai szinten, például a nemzet kategóriája fölé emelkedéshez.

A másik szál, amit a fentiekkel összefüggésben a kötet lényeges gondolatkörének tekintek, a modern múzeum és a kortárs társadalmi tér egymástól való elválaszthatatlansága, és a tárgyak múzeumba kerülésén keresztüli érvényesülése. A gondolatmenet összefüggésszerű kifejtése az avantgárd művészeti alkotások és a modern múzeumok fogalomrendszerének elemzése során jelenik meg (az *Avantgárd, modern és kortárs. A huszadik századi művészet múzeumi besorolásáról*, 140–154. p.). A szerző megfogalmazásában az „avantgárd program” ugyan két alapvető szinten is feszegeti a polgári szalon és a múzeum intézményi határait – egyfelől a hagyományos műforma radikális átalakításával, másfelől a társadalmi hatás aktivizálásával –, mégis az alkotások „muzealizálásában” a formai megítélés válik hangsúlyosabb elemmé, a társadalmi program mondanivalójával szemben. A megállapítás tartalmában messze túlmutat az avantgárd művészeti diskurzus határain, továbbá a modern művészeti múzeumok huszadik századi kérdésfeltevésén, és minden olyan esetben elgondolkodtatja a kutatókat, amelyben a tárgy, a jelenség és a tudományos feldolgozás egy időben (a jelenben) zajlik. Hiszen a választások (a szelektá-

lás) szempontjainak meghatározásakor – a kortárs (mű)tárgybőséget is figyelembe véve – csak nagy körültekintéssel kerülhetők ki a tárgyak formai és esztétikai kategóriáit előnyben részesítő metódusok – legyen szó akár művészeti alkotásokról, vagy egyszerű, hétköznapi használati tárgyokról. A tárgyak megváltozott, illetve folyamatosan változó társadalmi szerepe a jelenkori muzeológiai munka (kutatás, feldolgozás, prezentálás) egyik legfontosabb sarokköve.

Amivel kapcsolatban viszont hiányérzetünk van: a szemelvényyszerű, illusztratív példák helyett ezen elméleti gondolatsorokon alapuló elmélyült és alapos elemzések. De ez a megjegyzésem már a következő, megelőlegezett tartományba vezet: a tanulmánykötettel mint sajátos műfaji kerettel kapcsolatos észrevételeimhez.

Az Ébli Gábor összegyűjtött tanulmányait tartalmazó kötetről Basics Beatrix írt recenziót (*Múzeumi Közlemények*, 2005/184–191. p.), aki ugyan többször említi, de a tanulmányok ismertetésekor (mint elemzési koncepciót) nagyrészt figyelmen kívül hagyja a kötet egyik alapvető sajátosságát: annak műfaji keretét. Más megfogalmazásban azt, hogy olyan gondolatsorok újra helyzetbehozásáról, következtetések újrendezéséről van szó a könyvben, amelyek önálló, lekerekített szövegegységek, különféle társadalomtudományi, művészettörténeti és -elméleti

folyóiratok oldalain láttak napvilágot, és így megjelenésükkor erősen kapcsolódtak ahhoz a kulturális kontextushoz, amire reflektáltak. Tehát leginkább ahhoz a kontextushoz kötődtek, amiben létrejöttek (aktuális kiállítás, frissen megjelent kötet, konferencia, felkérés), és nem egymáshoz. Ez olyan alapvető műfaji sajátosság, ami nemcsak a kötet, hanem az egyes szövegek szintjén is folyamatos „másként olvasásra” kényszeríti az olvasót, hiszen az érvelés és a következtetések rendszerre egészen más keretek között mozog, mint egy bevezetés-tárgyalás-befejezés struktúrájú kötet esetében. Egy tanulmánykötet szerzőjének újra és újra be kell terelni az olvasóit a szöveg bűvkörébe, ami korántsem egyszerű vállalkozás. Ébli Gábor szövegei esetében ez azért is különösen nehéz, mert folyamatosan

váltják egymást a eltérő felépítésű, stílusú és érvelésrendszerű tanulmányok, attól függően, hogy átfogó gondolategységekből építkező konferencia-előadásról, vagy aprólékosabb tudományos érvelést megvalósító recenzióról, vagy inkább a tágabb kulturális kontextust is mozgásba lendítő kiállításelemzésről van-e szó. Így annak ellenére, hogy a fent kiemelt tartalmi csomópontok a kötet elméleti írásokat összegyűjtő első felében olvashatóak, mégiscsak az esettanulmányokat elrendező második rész engedi az olvasót közelebb az ember-tárgy-kontextus hármas egység összefüggéséhez, és a kötetnek ebben a felében rajzolódni ki azok a történetek, amelyekre a szerző az elméleti kontextusban már több esetben is utalt. A helyszínek ugyan változnak, és az időben is utazunk, mégis a szerző

mint „vezető” itt válik leginkább „követhetővé”, és ebben az „alternatív bedekker” fejezetben rajzolódni ki legelősebben azok a módszertani irányok is, amelyek segítségével a múzeumi kiállítások nemcsak a látogatóknak és az olvasóknak válnak élményforrássá, hanem a kultúráról folytatott kritikai diskurzus kitüntetett, nélkülözhetetlen helyszínei is lehetnek. Így a tanulmánykötet bevezető mondatát is könnyedén megválaszolhatjuk, miszerint: „Múzeumba járni izgalmas, marandó élmény – de szükséges-e erről elméleti igényű, elemző könyvet írni?” Nos, igen. Minél többet.

(Ébli Gábor: *Az antropológizált múzeum. Közgyűjtemények átalakulása az ezredfordulón.* Typotex, Budapest, 2005. 338 p.)

Óskoros kutatók harmadik összejövételének konferenciakötete

Csongrádiné Balogh Éva

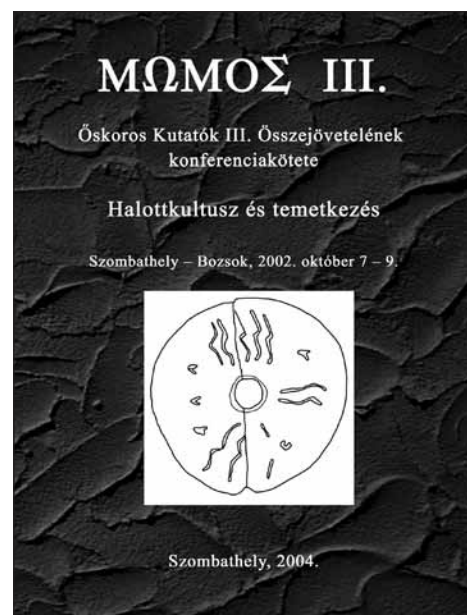
A konferencia résztvevői az őskor halotti kultuszaival és temetkezési szokásaival foglalkoztak. A témához kapcsolódó nagyszámú előadásból készült régészeti és interdiszciplináris tanulmányokat tartalmazó terjedelmes kötetet Ilon Gábor régész szerkesztette. A mai pénzühiányos világban minden régész számára örömteli hír, ha egy konferencia szakmai anyaga rövid időn belül megjelenik. A szombathelyi kiadvány gyors megjelenése mellett igényes külsejével, tartalmas szakmai anyagával és jól szerkesztett formátumával járul hozzá a régészettudomány ismereteinek bővüléséhez.

Az *Ilon Gábor* által írt bevezető szomorú aktualitása a bozsoki konferencia elnökének, Vékony Gábornak 2004-ben bekövetkezett halála. Nagy veszteség ez a régészettudomány számára. Tanítványai az ő emlékének ajánlják e kötetet.

Mester Zsolt A suba-lyuki középső őskori lelőhely felső kultúrretegében előkerült felnőtt nő és gyermek csontváz maradványait értékelte. *Bereczki Ágnes* a közép-kelet európai régióban elterjedt felső paleolitikus gravetti kultúra temetkezési szokásait vizsgálja a sarkiróka szemfogának, mint a nemekre jellemző ékszertípusok elkülönítésére alkalmas tárgynak a segítségével. *T. Bíró Katalin és Regénye Judit* Veszprém megye területén több éven keresztül, hagyományos „kézi” módszerrel történő feltárásaik eredményeiről számolnak be, ahonnan több *újkőkori* műhely-körzetet sikerült azonosítani. A már ismert Mezőzombor-községi temetőről és Mezőkövesd-Nagy-fertő lelőhelyről *Csengeri Piroska* Spondylus

mellékletes középső neolitikus temetkezéseket közöl. *Oross Krisztián, Marton Tibor és Fábrián Szilvia* közép-európai vonaldíszes kultúrkör temetkezési szokásairól szóló tanulmányukban Balatonszárszó-Kiserdei-dűlő középső neolitikus településének temetkezéseiről számolnak be. Polgár-Basatanya korai és középső rézkori temető sírjaiban talált pattintott kőeszközök tipológiai és kopásnyomvizsgálatának leírását olvashatjuk *Balogh Éva* tanulmányában. *Farkas Csilla* a Mátra déli előteréből, Vámosgyörk-Motorhajtóanyag tároló telepen 1997-ben végzett leletmentő feltárási előkerült középső és késő rézkori sírokat közli. *Marton Tibor és Patay Róbert* tanulmányukban az M3-as autópálya építését megelőző feltárási során, Szihalom-Sóhajtó és Szihalom-Pamlényi-tábla lelőhelyeken előkerült középső rézkori temetkezések előzetes jelentését adják közre. A kiadvány borítóján látható Győr-Szabadrét dombi orsókarikáról *Figler András* számol be. A lelet 1991-ben, a Győrt elkerülő autópálya M1-eshez kötődő feltárási során került elő.

A kora *bronzkori* kispostagi kultúra birtuális temetője látott napvilágot Ordacsehi-Cserefeldön *Somogyi Krisztina* M7-es autópálya tervezett nyomvonalán végzett megelőző feltárási során. *Dani János és V. Szabó Gábor* Polgár határában feltárt középső bronzkori temetőkről szóló cikkükben érdekes és változatos rituális sírok előkerüléséről számolnak be. *Kiss Viktória* a mészbetétes kerámia hamvasztásos és csontvázas sírjaival foglalkozik. A szerző a régebbi ásatások során szerzett ismereteket egészíti ki két újabb, Ménfőcsanak-Szeles dűlőn és Kaposvár-61. út/2. lelőhelyen talált temetkezésekkel.

Reményi László már ismert, de még közöletlen, illetve újabban feltárt kora és középső bronzkori temetőrészleteket közöl Budapest térségéből. *Szabó Géza* Wosinszky Mór és Móra Ferenc gerjéni és szőregi régebbi ásatásainak értékelését alapvetően befolyásoló új információkat ad közre. *Egry Ildikó* Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont területén az M1-es autópálya építését megelőző feltárási során tárt fel halomsíros csontvázas és hamvasztásos sírokat. Jelen tanulmányában a zsugorított csontvázas temetkezéseket ismerteti. *Fekete Mária* a régészeti szakirodalomban már régóta ismert jánosházi halomsír 1983-ban végzett leletmentésének előzetes jelentését közli. *Hellebrandt Magdolna* az M3-as autópályát Miskolccal összekötő M30-as autótú nyomvonalán 1995-ben végzett megelőző feltárási

leleteit ismerteti. Emőd-Istvánmajorban előkerült halomsiros birtuális temetkezések között az egyik csontvázas sírban talált emberi alsó álkapocs a temető különlegessége, mivel az elhunyt foga helyébe egy kifelé ívelő agyar volt benyomva. *Ilon Gábor* az utóbbi évtizedekben Vas megyében végzett őskori régészeti ásatásokon előkerült temetkezési szokásokról közöl újabb adatokat a mellékletek és az eltemetett nemének kérdéséhez. *Lebegyev Judit* a műkenéi kori temetkezésekben gyakran előkerülő „szoptató edények” példáján keresztül vizsgálja az életkor meghatározás lehetőségét. *Szabó*

Géza cikkében az 1980-as évek közepétől Dunaföldváron, Regölyben, Bölskén és Százhalombattán végzett, főként fémművességgel és halotthamvasztással kapcsolatos kísérleteiről számol be. *Sümei Pál – Bodor Elvira – Juhász Imola – Hunyadfalvi Zoltán – Molnár Sándor – Herbach Katalin – Szegvári Gabriella – Imre Marianna és Timár Gábor* az M7-es autópálya építését megelőző régészeti ásatásokhoz kapcsolódó geológiai, őslénytani, malakológiai, üledékföldtani, pollenanalitikai, stb. vizsgálati adataikat adják közre környezettörténeti tanulmányukban.

A bozsoki konferencián elhangzott őskori tanulmányokat a *Fiatal Kutatók Napja* alkalmából, 2002-ben Veszprémben tartott konferencia régészeti témájú archeometriai előadásai egészítik ki.

(*Halottkultusz és temetkezés. Őskoros kutatók harmadik összejövetelének konferenciakötete.* Szombathely-Bozsok, 2002. október 7-9. Szerk. Ilon Gábor. Kiadja a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága a Nemzeti Kulturális Alap és a Vas megyei Önkormányzat támogatásával. Szombathely, 2004. 543 p.)

Museums Journal 2005/7.

Gönczi Ambrus

A Museums Journal júliusi számának vezércikke a kiállításokban felhasznált hang, hangok, illetve zenei aláfestés szerepét elemzi. A kiállításokban használt különböző látványelemek fontossága évtizedek óta alapvető és elismert a múzeumi, illetve a kiállításrendezői körökben, s a hanghatások használata is egyre inkább jellemző a különböző típusú tárlatok esetében. Manapság, az audio-guide korában, amikor a látogató természetes módon kér – és Európa nyugati felén szinte minden kisebb-nagyobb múzeumban kap – fülhallgató kismagneton, vagy csupán egy fülhallgatót (head set-tet, vagy hedszettet), s választhatja ki magának a megfelelő nyelvű vezetősöveget, a háttérzene szinte elmaradhatatlan kelléke a kiállításnak. Angliában, ahol már sok helyen az 1960-as években próbálkoztak ilyesfajta megoldással, egyre inkább szerepet kapnak azok a zenei szakemberek, zeneszerzők, akik egy-egy kiállítás teljes háttérzenéjének megkomponálására kapnak megbízást a tárlat kurátorától. Lehet az képzőművészeti, történeti vagy technikai, a múzeumok egyre inkább vélik úgy, hogy újabb kiállításaihoz külön zenei aláfestés szükséges.

A példákkal megspékelt cikk azt próbálja bebizonyítani, hogy akár csak a látvány, a hang is elengedhetetlen velejárója a kiállításnak, s nem lehet egyetlen olyan része sem például egy nagyobb történelmi kort bemutató tárlatnak, vagy egy régió állatvilágát ismertető bemutatónak, melynél az ismeretközlést ne segítené nagymértékben a hanghatások vagy zenék használata. Az effektekhez, zajokhoz, komoly- és könnyűzenei művekhez természetesen nem nyúlhatunk felkészületlenül. A kiállítás megalkotásakor ugyanúgy mint egy grafikusnak, a zenei szakembernek is ismernie kell a témát, s csakis így készülhet a látogatót egyszerre elgondolkodtató és szórakoztató tárlat.

A Pulszky Társaság hírei

Kismúzeumok tanácskozása Kalocsán (2005. október 13., Kalocsa)

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Kismúzeumi Tagozata 2005. október 13-án a Viski Károly Múzeumban tartotta éves őszi ülését. A tanácskozás programjában számos, fontos téma szerepelt, amelyet a résztvevők annak rendje, s módja szerint meg is tárgyaltak. A szakmai ügyek előtt szomorúan emlékeztünk meg kedves kollégánk, a tagozatunk fiatalon és váratlanul elhunyt vezetőjéről, Poroszlai Ildikóról. Ezt követően megválasztottuk a Kismúzeumi Tagozat új vezetőségét: Gócsáné Móri Csilla (Tápiószele), Fűkőh Levente (Gyöngyös), Fűrészné Molnár Anikó (Tatabánya), Holló Szilvia (Tata), Hortiné Bathó Edit (Jászberény), Merva Mária (Gödöllő), Romsics Imre (Kalocsa). Az elnöki teendők ellátására Fűrészné Molnár Anikót kértük fel.

Az új elnök köszöntötte a tagokat, majd tájékoztatást adott a Poroszlai Ildikó-emlékplakett alapításáról, illetve odaítélésének körülményeiről. Mindenki nagy örömmel fogadta az érem megvalósításának tervét, s ugyancsak örömmel vettük a hírt, hogy a százhalombattai Régészeti Park címe a jövőben Poroszlai Ildikó utca 1.sz. lesz.

Ezután Merva Mária számolt be a jelenlévőknek a megyei múzeumigazgatók országos tanácskozásáról. Szólt az ott felvetődött, a kismúzeumokat is érzékenyen érintő gondokról, problémákról, amelyek kapcsán igen élénk vita alakult ki. Többekben felmerült egy kismúzeumi egyesület alakításának gondolata. A témával kapcsolatosan számos vélemény hangzott el, de végleges döntés ez alkalommal nem született.

A tanácskozás közös ebéddel folytatódott, majd ezt követően Romsics Imre múzeumi sétára invitálta a kollégákat. Nagy érdeklődéssel néztük végig a szépen rendezett és jó karban tartott kiállításokat, irigykedve csodáltuk meg a korszerű raktárakat, a szakszerű elrendezést és a példás rendet.

Úgy véljük, a kalocsai tanácskozás igen jól sikerült, örültünk a szívélyes vendéglátásnak, csupán azt nyugtáztuk sajnálattal, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumból várt előadónk, fontosabb elfoglaltsága miatt nem tudott megjelenni.

H. Bathó Edit

Választmányi ülés (2005. november 10)

2005. november 10-én tartotta évi második ülését a Pulszky Társaság választmánya. Az értekezleten a választmány tagjai meghallgatták dr. Balázs György ügyvezető elnök beszámolóját a Társaság három, a Nemzeti Civil Alapprogramhoz beadott sikeres pályázatának jövő évi megvalósításáról, és a Nemzeti Múzeumi Szervezetek Európai Szövetségének (NEMO) 2005. évi tevékenységéről. Ezután a Magyar Múzeumok folyóirat éves programjáról, illetve a 2006. évi tervekről folytatott eszmecsere a tagság. Az ülés második felében a következő évi közgyűlés időpontja és helyszíne volt a téma: a Társaság anyagi helyzete három év után ismét megengedi, hogy kétnapos közgyűlés kerüljön megszervezésre; a helyszín és időpont tekintetében további egyeztetések szükségesek.

Javaslat Pulszky Díjra

Tisztelt Tagtársunk!

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület újra meghirdeti a Pulszky-díjakat. A

Pulszky Ferenc-díjat kiemelkedő szakmai tevékenység elismeréseként tapasztaltabb kollégák, a **Pulszky Károly-díjat** pedig a 40. életévüket be nem töltött, de számottevő tevékenységet felmutató fiatal muzeológusok kaphatják meg. A díj mind bármelyik muzeológiai szakágban, vagy a restaurálás, a közművelődés területén hosszabb ideje folyamatosan végzett tevékenységért, mind egyszeri kiemelkedő teljesítmény elismeréseként odaítélhető. Társaságunk a múzeumi szakemberek vagy közösségek javaslatára, az erre a célra létrehozott öttagú kuratórium döntése alapján határoz a díjak odaítéléséről. Az évente maximum két-két díj átadására mindig az éves közgyűlésen kerül sor. Az elismerés egy kettős Pulszky portrét ábrázoló bronz plakett, hátlapján a Pulszky Ferenc-díj, ill. Pulszky Károly-díj felirat, az elismert neve és a kitüntetés éve szerepel. Az elismeréshez pénzjutalom nem jár.

Azzal a kéréssel fordulunk a kollégákhoz, hogy a díj odaítéléséhez – részletes indoklással – írásban tegyék meg javaslataikat **2005. január 25-ig** a Pulszky Társaság Elnöksége számára. Javaslataikat a Társaság címére szíveskedjenek elküldeni (1087. Budapest, Könyves Kálmán krt. 40.)

Kattintson
a kultúrára!

www.museum.hu
A Magyar Múzeumok Honlapja

vadonatúj kiállítások

könnyű- és komolyzenei koncertek

szabadtéri rendezvények

kézműves bemutatók

Múzeumi hírek kéthetente - feliratkozás: hirek@museum.hu

E számunk szerzői

Barczy Gyula (1985)
művészettörténet szakos
egyetemi hallgató
Nagyszombat

Basics Beatrix dr. (1956)
művészettörténész
főigazgató-helyettes
Budapesti Történeti Múzeum
Budapest

Bischof, Henning
igazgató
Reiss-Museum
Mannheim Város Etnológiai Gyűjteményei

Bodor Kata (1979)
művészettörténész
Szépművészeti Múzeum
Budapest

Csongrádiné Balogh Éva dr.
régész
kulturális menedzser
Archeo-96 Bt
Budapest

Debreczeni Droppán Béla (1976)
történész, levéltáros
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest

Ember Ildikó dr. (1942)
művészettörténész
osztályvezető
Szépművészeti Múzeum
Régi Képtár
Budapest

Frazon Zsófia (1970)
etnográfus
muzeológus
Néprajzi Múzeum
Budapest

Gábor Olivér dr. (1967)
régész
muzeológus
Janus Pannonius Múzeum
Pécs

Gerszi Teréz dr. (1927)
akadémiai doktor
művészettörténész
Szépművészeti Múzeum
Budapest

Gonda Zsuzsa dr. (1960)
művészettörténész
Szépművészeti Múzeum
Budapest

Gönczi Ambrus (1973)
történész muzeológus
gyűjteményvezető
Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény
Budapest

Hudák Zsuzsa (1972)
Kiállítás-szervezési Osztály
Szépművészeti Múzeum
Budapest

Képesy Bence (1970)
művelődésszervező, fotográfus
Néprajzi Múzeum
Budapest

Kovács Judit (1953)
népművelő, könyvtáros
Hagyományok Háza
Népi Iparművészeti Múzeum
Budapest

Lörinčíková, Silvia
muzeológus
Szlovák Nemzeti Múzeum
Betléri Múzeuma

S. Nagy Anikó dr. (1946)
régész, numizmatikus, történész
kandidátus
igazgatóhelyettes
Magyar Kereskedelmi és
Vendéglátóipari Múzeum
Budapest

Néray Katalin (1941)
művészettörténész
igazgató
Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti
Múzeum
Budapest

Sebestyén Kálmán dr. (1938)
történész
kandidátus
Budapest

Nyerges Éva dr. (1945)
művészettörténész
Szépművészeti Múzeum
Budapest

Sütő Tamás
marketingszakértő
Luxemburgi Zsigmond Iroda

P. Szabó Ernő
művészettörténész
újságíró, főmunkatárs
Új Művészet
Budapest

október
2005/10
a városiakok folyóirata
BUDAPEST

november
2005/11
a városiakok folyóirata
BUDAPEST

Csak egy
BUDAPEST van!

Huszonkilencedik évfolyamához érkezik 2006 januárjában
a főváros reprezentatív tartalmú és kivitelű kulturális folyóirata, a

BUDAPEST

a városiakok lapja

A város életének, társadalmának, történetének, építészetének, örökségének legjobb ismerői (Budapest szakértői) jelenről, múltról és jövőről szóló írásait gazdag illusztrációs anyag – archiv és riportfotók, grafikák, festmények reprodukciói – teszik teljesebbé. Ha ön érdekli a főváros múltja, jelene és jövője iránt, ha igazán meg akarja ismerni a várost, ahol él: fizessen elő lapunkra. Szerezzen barátainak, ismerőseinek, családtagjainak is kellemes karácsonyi, újévi meglepetést magazinunkkal!

Előfizetési díj 2006-ban, 12 számra: 5 000 Ft
(a lap példányonkénti ára 480 Ft)

Fizessen elő lapunkra, adatait - név, cím - küldje el kiadónkba
(PressXPress Bt. 1089 Budapest, Elnök u. 1.),
illetve a <http://budapest.neuropolis.hu> honlapon jelezze szándékát.
Kérésére csekket vagy számlát küldünk.

július
2005/7
BUDAPEST
a városiakok lapja

augusztus
2005/8
BUDAPEST
a városiakok folyóirata

augusztus
2005/8
BUDAPEST
a városiakok lapja

október
2005/10
a városiakok folyóirata
BUDAPEST

október
2005/10
a városiakok folyóirata
BUDAPEST

**MAGYAR
MÚZEUMOK**

